

Historiafiktio yhteiskunnan peilinä

**Ruusujen sodan historian käyttö kulttuurissa 1500-luvun
lopulta nykypäivään**

Erik Kettunen

Maisterintutkielma

Jyväskylän Yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Historia

30.1.2019

Erik Kettunen

Historiafiktio maailman peilinä: Ruusujen sodan historian käyttö kulttuurissa 1500-luvun lopulta nykypäivään

Maisterintutkielma, 91s.

Ohjaajat: Susanna Niiranen ja Pasi Ihalainen

Jyväskylän Yliopisto, Historian ja Etnologian laitos

Historia

30.1.2019

Tiivistelmä

Historiaa on käytetty niin korkeakulttuurin kuin populaarikulttuurinkin lähdeaineistona aina antiikin ajoista lähtien. Myöhäiskeskiajan Englanti on ollut erityisen suosittu aihe kaunokirjallisuudessa ja populaarikulttuurissa aina uuden ajan alusta asti ja erityisesti ruusujen sota (noin 1450–1500) on ollut yllättävänkin suosittu aihe aikojen saatossa. Tässä tutkimuksessa käsittelen, kuinka Englannin ruusujen sotaa on esitetty kaunokirjallisuudessa ja populaarikulttuurissa aina 1500-luvulta nykypäivään ja kuinka sekä mihin tarkoitukseen sen historiaa on käytetty. Käsittelen asiaa tutkimalla tarkemmin kolmea eri kaunokirjallisuuden ja populaarikulttuurin tuotetta, kukin eri aikakaudelta, selvittäen kuinka sodan tulkinta ja representaatio on muuttunut aikojen saatossa. Tutkimusmenetelmäni ovat pääasiassa kulttuurihistorian menetelmiä, tärkeimpänä historiankäytön analyysi, mutta myös historiografisia.

Tutkittaviksi teoksiksi olen valinnut kullekin aikakaudelle tyypillisen fiktiivisen ilmaisun lajin edustajan: 1500 ja 1600 – lukujen taitteesta olen valinnut William Shakespearen näytelmät *Henrik VI, osat 2 ja 3 (1595)*. 1800-luvulta valitsin esimerkiksi Mary Wollstonecraft Shelley'n romaanin *The Fortunes of Perkin Warbeck: A Romance (1830)*. Nykyajasta tutkittaviksi esitysmuodoiksi olen valinnut tv-sarjan, BBC-One kanavalla alun perin esitetyn *The White Queen*-sarjan eli suomeksi *Valkoisen Kuningattaren (2013)*.

Ruusujen sodan historiaa teokset käyttävät pääasiassa peilaamaan oman maailmansa ja aikansa oloja ja politiikkaa sekä antamaan tekijöiden omat kannanottonsa näihin asioihin. Nykypäivään tullessa ja maailman globalisoituessa myös kantaa ottavat teemat muuttuvat kansainvälisemmiksi, eivätkä vain pääasiassa Britanniaa koskeviksi.

Sisällys

1.0. Johdanto	1
1.1. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	2
1.2. Tutkimuskysymykset ja metodit.....	6
1.3. Ruusujen sota.....	8
2. William Shakespeare ja Henrik VI-näytelmät	13
2.1. William Shakespeare	13
2.2. Henrik VI, osat 2 ja 3	15
2.3. Shakespeare historian käyttäjänä	17
2.3.1. 1500-luku Henrik VI-näytelmissä	18
2.3.2. Hahmorepresentaatiot.....	20
2.4. Tudor-myytti Shakespearen näytelmissä.....	25
2.5. Historianäytelmät englantilaisuutta rakentamassa	31
3. Mary Shelley'n The Fortunes of Perkin Warbeck: A Romance	34
3.1. Mary Shelley.....	36
3.2. The Fortunes of Perkin Warbeck.....	38
3.3. Romaani politiikan kannanottona.....	41
3.3.1. Henrik VII ja Yrjö IV.....	42
3.3.2. Puuttuva tekijä: Rikhard III.....	48
3.4. Perkin Warbeck laajemmin kirjallisuudessa.....	50
3.5. Naisten asema ja Shelley'n feminismi.....	54
3.6. Kohti nykyaikaa	57
4. Ruusujen sota televisiossa: Valkoinen Kuningatar	58
4.1. Valkoinen Kuningatar	62
4.1.1. Naiset sodan näyttämöllä	63
4.1.2. Muut hahmot	66
4.2. Historian kuvaaja.....	71
4.2.1. Naisnäkökulma ja yleisö	75
4.3. Reseptio ja sarjan vaikutus.....	77
4.4. TV-sarja historian esittäjänä.....	79
5. Päätäntö	81
5. Lähteet	84
5.1. Alkuperäislähteet	84
5.2. Tutkimuskirjallisuus.....	84
5.3. Internetlähteet.....	87

1.0. Johdanto

Historian käyttö kulttuurin tuotteissa on ollut yleistä läpi historian, aina antiikin ajoista nykypäivään. Kirjailijat, runoilijat ja muut kulttuurin tuottajat ovat tuoneet historian tapahtumia kansan nähtävälle ja näin ollen muovanneet ihmisten käsityksiä omasta menneisyydestään näitä menneisyyden tarinoita kertomalla. Nykyäänkin suurin osa ihmisistä saa valtaosan historian tietoudestaan juurikin tämän tapaisen kertovan historiakulttuurin kautta.¹ Usein historiaa on käytetty muun muassa epävarmoina aikoina varoittavina esimerkkeinä ja verrattu kertojan omaan aikaan. Erilaiset sodat ja konfliktit erityisesti ovat kiehtoneet kirjoittajia enemmän kuin mikään muu historian aihe ja monet kirjoittajat ovatkin ottaneet kantaa oman aikansa tapahtumiin nimenomaan vertaamalla niitä menneisyyden konflikteihin. Juuri tämän tapaista historian käyttöä pyrin tutkimaan tässä maisterintutkielmassani. Tarkemmin sanottuna tutkin Englannissa noin 1450–1500 välillä käydyn konfliktisarjan, ruusujen sodan, historian käyttöä kulttuurissa eri aikoina.² Nimenomaan ruusujen sodasta tekee mielenkiintoisen tutkimuskohteen tässä kontekstissa se, että vaikka itse tapahtuma ei pitkällä aikavälillä tarkasteltuna ole yhtä merkityksellinen tapahtumasarja kuin monet muut tapahtumat,³ niin silti sitä on käytetty kirjallisuudessa ja myöhemmin myös muun muassa elokuvissa ja televisiossa yllättävänkin paljon eri aikoina.

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on tutkia, kuinka ruusujen sodan historiaa käytettiin 1500-luvun lopulta aina nykypäivään asti, käyttäen tarkempina esimerkkeinä kolmea ruusujen sodasta kertovaa teosta eri aikakausilta. Tarkoitukseni on tutkia kullekin aikakaudelle tyypillistä kulttuurisen kerronnan muotoa. Pääasiallisena esimerkkinä varhaismodernin ajan alkupuolelta, 1500-luvun lopulta käytän kahta ruusujen sotaa käsittelevää näytelmää, William Shakespearen kirjoittamia kolmiosaisen Henrik VI-

¹ Veijola & Mikkonen 2016, 8; Berkhofer 2010, 175.

² Nimi ”ruusujen sota” tulee sodan pääosapuolten, Yorkin ja Lancasterin sukujen vaakunoista, jotka molemmat esittävät ruusuja. Yorkin suvun tunnus oli valkoinen ruusu, Lancasterin puolestaan punainen.

³ Toki merkittävä tapahtuma, mutta ei yleisesti niin merkittävä kuin esimerkiksi sitä seurannut Tudorien valtakausi, tai sitä edeltänyt Englannin ja Ranskan välinen sata-vuotinen sota.

näytelmäsarjan osia kaksi ja kolme. 1800-luvulta tarkastelun kohteeksi valikoitui Mary Shelley'n romaani *The Fortunes of Perkin Warbeck: A Romance* ja nykyajasta viimein brittiläisen BBC-One kanavan Philippa Gregory'n romaanisarjaan perustuva historiallinen tv-sarja *The White Queen* eli *Valkoinen kuningatar*. Näillä valinnoilla pyrin saamaan mahdollisimman hyvän kuvan aikakauden tyyppillisistä kerrontatavoista.

Käsittelen teoksia kronologisessa järjestyksessä erillisissä luvuissaan. Tällaiseen jäsennykseen päädyin yksinkertaisesti käytännöllisyyden ja yleisen sujuvuuden syistä, sillä näin tutkimuksen fokus säilyy paremmin ja on lukijalle helpompi seurata ja ymmärtää. Esittelen jokaisen teoksen sisällön tarkemmin niille omistetuissa luvuissaan pitkälti samoista syistä, joten en mene niihin vielä kovin tarkasti tässä johdannossa. Sen sijaan ruusujen sodan itsensä esittelen pääpiirteittäin tämän johdannon lopussa, sillä sen tunteminen ainakin päällisin puolin on tärkeää tutkielman ymmärtämisen kannalta.

1.1. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Pääasiallisina lähteinä tässä tutkimuksessa toimivat luonnollisesti mainitut Shakespearen kaksi Henrik VI-sarjan näytelmää, Mary Shelley'n *Perkin Warbeck* -romaani ja *Valkoinen kuningatar* -televisiosarja. Kerron seuraavaksi hieman yleistietoa teoksista ja niiden historiasta, mutta teosten varsinaiset sisällöt esittelen tarkemmin vasta niiden omissa luvuissaan.

Näytelmät olivat suosittua ajanvietettä varhaismodernin ajan Englannissa. Yksi suosituimmista näytelmälajeista oli historiannäytelmä, jotka useimmiten kuvasivat Englannin omaa historiaa. Erityisen suosittuja aiheita olivat 1400-luvun tapahtumat, esimerkiksi juuri vuosien 1450 ja 1500 välillä maata kahtia jakanut ruusujen sota, joten aiheesta tehtiin useampia näytelmiä. William Shakespeare kirjoitti varsinaisesti ruusujen sodan vuosista kolme näytelmää, Henrik VI-sarjan osat kaksi ja kolme, sekä Rikhard III:sta kertovan näytelmän. Varsinkin Rikhard III-näytelmää on aikojen saatossa tutkittu ja analysoitu paljon, joten tässä tutkielmassa päätin keskittyä vähemmälle huomiolle jääneisiin Henrik VI-näytelmiin. Sarjan ensimmäinen osa on kahdesta muusta osasta

irralisempi ja keskittyy pääasiassa Englannin ja Ranskan välillä käydyn satavuotisen sodan viimeisten vuosikymmenten tapahtumiin aikavälille 1422 – 1445. Se ei siis ole tutkimuskohteeni kannalta yhtä relevantti, mutta käytän sitä kuitenkin muutamassa kohdassa, lähinnä taustoitustarkoituksessa.

Näytelmien tarkkaa kirjoitusajankohtaa ei tiedetä, mutta useimmiten näytelmät ajoitetaan vuosien 1590 ja 1592 välille.⁴ Näytelmien ensiesitysten ajankohdasta ei niinkään ole varmaa tietoa, mutta ne todennäköisesti sijoittuvat samoilta vuosille. Tätä puoltaa vuoden 1592 syksyllä ilmestynyt kirjoitus, jossa eräs toinen kirjailija nimeltä Robert Greene siteeraa erästä 3 Henrik VI-kohtausta. Tämän myötä on todennäköistä, että Henrik VI-näytelmät kirjoitettiin ja esitettiin viimeistään vuonna 1592.⁵

Versiot näytelmistä julkaistiin kirjallisessa muodossa ensimmäisen kerran 1594 ja uudestaan vuosina 1600 ja 1619. Näitä versioita ei kuitenkaan useimmiten pidetä Shakespearen itsensä kirjoittamina, vaikka ne samaa näytelmää kuvaavatkin.⁶ Tästä syystä käytänkin tässä tutkielmassa vuonna 1623 julkaistuja versioita, jotka olivat osa ensimmäistä virallista Shakespearen näytelmien kokoelmateosta, niin kutsuttua Ensimmäistä Foliota. Tässä teoksessa näytelmät ovat virallisilta nimiltään *The second Part of Henry the Sixt, with the death of the Good Duke Humfrey* ja *The third Part of Henry the Sixt, with the death of the Duke of Yorke*. Selvyyden ja yksinkertaisuuden vuoksi näytelmistä kuitenkin useimmiten käytetään lyhennettyjä nimiä eli Henrik VI, osat 2 ja 3. Tutkimuskirjallisuudessa näytelmistä käytetään lisäksi usein nimiä 2 Henrik VI ja 3 Henrik VI. Käytän näitä molempia nimiversioita vastaisuudessa itsekin.

Shakespeare kirjoitti 1590-luvulla kaksi neliosaista historianäytelmien sarjaa eli tetralogiaa. Ensimmäinen käsittelee pääasiassa ruusujen sotaa ja sisältää kolme Henrik VI-näytelmää, sekä Rikhard III:sta kertovan teoksen. Toinen tetralogia taas kuvaa 1300-luvun loppua ja 1400-luvun kahta ensimmäistä vuosikymmentä ja sisältää näytelmät

⁴ Baker 2009, 22.

⁵ Baker 2009, 20–22.

⁶ Hampton-Reeves & Rutter 2006, 17. Vuoden 1594 versioiden alkuperästä ei olla varmoja, mutta yleisen teorian mukaan ne saattavat olla Henrik VI-näytelmien parissa toimineiden näyttelijöiden muistin varassa ylös kirjaamia versioita näytelmistä. Tästä ja vuosien 1600 ja 1619 julkaistuista versioista lisäksi puuttuu joitakin vuoden 1623 version kohtauksista.

Rikhard II, Henrik IV osat 1 ja 2, sekä Henrik V. Vaikka nämä toisen tetralogian näytelmät sinällään ovatkin tutkimusalueeni ulkopuolella, käytän niitäkin muutamassa kohdassa pääasiassa taustoitus- ja esimerkkitaroituksessa.⁷

Shakespearea on historian saatossa tutkittu paljon, varmaankin enemmän kuin ketään muuta kirjailijaa, joten tutkimuskirjallisuutta on runsaasti. Suurin osa näistä on kuitenkin tehty kirjallisuustieteiden näkökulmasta ja useimmiten keskittyvät tragedioihin ja komedioihin, jättäen historianäytelmät vähemmälle huomiolle. Tässä tutkielmassa käytän tutkimuskirjallisuutena pääasiassa Shakespearen historianäytelmiä historiatieteelliseltä pohjalta käsitteleviä tutkimuksia, kuten Neema Parvinin teosta *Rethinking historicism: Shakespeare's history plays* (2012) ja Urszula Kizelbachin teosta *Pragmatics of Early Modern Politics: Power and Kingship in Shakespeare's History Plays* (2014).

1800-luvulla yleisen lukutaidon yleistyessä romaani muotoutui suosituimmaksi kirjallisuuden lajiksi ja näin ollen myös ruusujen sodasta kertovat teokset ajalta ovat pääasiassa romaaneja. Romantiikan ajan kirjallisuutta leimasi usein nimensä mukaisesti eräänlainen romanttinen menneisyyden, erityisesti keskiajan, ihannointi, minkä myötä historiallinen romaani oli suosittu kirjallisuuden laji läpi vuosisadan. Mary Shelley'n *The Fortunes of Perkin Warbeck* on monella tapaa tyypillinen romantiikan ajan romaani, minkä myötä se sopi hyvin tämän tutkielman tutkimuskohteeksi. Romaani julkaistiin vuonna 1830 melko ristiriitaisen vastaanoton saattelemana, eikä osoittautunut suureksi taloudelliseksi menestykseksi. Romaani on myös jäänyt melko vähälle akateemiselle huomiolle verrattuna Shelley'n moniin muihin teoksiin, kuten *Frankensteiniin*, joten myös tässä mielessä se sopii hyvin tutkimuskohteeksi. Aikaisin painos, johon pääsin käsiksi, ja jota näin ollen käytän tässä tutkimuksessa, on vuodelta 1857. Tämä versio on myös vapaasti luettavissa internetissä.⁸

⁷ Näytelmiin viitattaessa käytän yleisesti tutkimuskirjallisuudessa esiintyvää viittauskäytäntöä, jossa näytelmän nimen jälkeen tulevat näytös (act) ja kohtaukset (scene). Esimerkiksi 2 Henrik VI:n toisen näytöksen kolmas kohtaus olisi tässä muodossa 2 Henrik VI, 2.3. Suorissa lainauksissa näiden jälkeen tulevat vielä vuorosananumerot järjestyksessään.

⁸ Osoitteessa www.archive.org

Kuten sanottu, Shelley'n romaanista on julkaistu melko vähän akateemista kirjallisuutta, koostuen lähinnä muutamista tieteellisistä artikkeleista, mutta toisaalta Shelleystä itsestään kertovia tutkimuksia on tehty runsaasti ja näissä joissakin myös *Perkin Warbeckia* käsitellään jonkin verran. Tämän tutkielman kannalta tärkein aiempaa tutkimusta edustava teos on kuitenkin Jenan Al-Fuhaidin *Feminine Centered History And the "Good Cause" in Mary Shelley's Perkin Warbeck* (2014), joka käsittelee osittain samanlaisia aiheita kuin tämä tutkimus, keskittyen kuitenkin lähinnä naisten esittämiseen romaanissa ja Shelley'n varhaiseen feminismiin romaanissaan.

Nykypäivään tultaessa ruusujen sodasta kertovan kirjallisuuden määrä on kasvanut entisestään, mutta kaikkein näkyvimmin ruusujen sodan historiaa on käytetty televisio-ohjelmissa ja elokuvissa. Varsinkin televisiossa ruusujen sota on noussut uudelleen näkyvyydelle viime vuosina suosittujen televisiosarjojen kuten HBO:n fantasiasarjan *Game of Thronesin* (2011–2019) myötä. Tähän tutkielmaan kohteeksi valikoitui kuitenkin samoihin aikoihin vuonna 2013 ilmestynyt *The White Queen*-sarja, joka käsittelee itse ruusujen sotaa pääasiassa sen naishahmojen näkökulmasta esittäen sodan tapahtumia vuosien 1464 ja 1485 välillä.

Sarja perustuu Philippa Gregory'n laajaan historialliseen *Plantagenetit ja Tudorit*-romaanisarjaan ja ilmestyi ensimmäisen kerran brittiläisellä BBC One-kanavalla vuonna 2013 saaden pääasiassa positiivisen vastaanoton niin yleisöltä kuin kriitikoiltakin. Sarjasta itsestään en löytänyt tutkimusvaiheessa ollenkaan varsinaista akateemista tutkimusaineistoa, mutta yleisesti televisiosarjojen historian käsittelyä tutkivaa kirjallisuutta löytyy jonkin verran. Näistä yksi tärkeimmistä tähän tutkimukseen vaikuttaneista teoksista on Robert F. Berkhoferin *History in Practice: Current Practices and Principles* (2008), joka luo tutkimukseni viimeiselle luvulle paljon metodologista pohjaa.

Koska ruusujen sodan tapahtumien tunteminen on tutkimukseni kannalta myös tärkeää, käytän myös itse sotaa tutkivaa kirjallisuutta hyväkseni, esimerkiksi Michael Hicks:n teosta *Wars of the Roses* (2010), joka käsittelee ruusujen sodan tapahtumia ja syitä yksityiskohtaisesti.

1.2. Tutkimuskysymykset ja metodit

Historian käyttöä mainituissa teoksissa pyrin tutkimaan ensisijaisesti seuraavien tutkimuskysymysten pohjalta. Pääasiassa pyrin tutkimaan, miten ruusujen sodan tapahtumia ja henkilöitä on käytetty teoksissa, millaisena nämä esitetään ja miksi, sekä miten näillä representaatioilla kenties pyritään ottamaan kantaa kirjoitusajan oloihin? Tutkin myös, käyttävätkö teokset ruusujen sodan historiaa kommentoimaan vallitsevia valtarakenteita, esimerkiksi Shakespearen näytelmien kohdalla hallitsevan Tudor-suvun valtaa 1500-luvun lopun Englannissa. Pyrin myös tutkimaan, miten sodan kuvaus ja historian käyttö on muuttunut aikojen saatossa. Tätä tutkiessa on kuitenkin muistettava, että näin vähäinen teosmäärä on hyvin pieni otanta koko ajanjaksolta, joten yleistävien johtopäätösten tekemisessä on oltava varovainen. Päädyin rajaamaan tutkimukseni mainittuihin teoksiin pääasiassa käytännön syistä, sillä useampi tutkittava teos olisi joko venyttänyt tutkimusta liian pitkäksi tai vaatinut jokaisen käsiteltävän teoksen analyysiosan roimaa supistamista.

Koska tutkimus on pääasiallisesti kulttuurihistorian alaan kuuluvaa, koostuvat metodini suurimmaksi osaksi myös kulttuurihistorian metodeista. Historian käytön analyysi on luonnollisesti käyttämistäni metodeista tärkein. Käytännössä tämä tarkoittaa, että luen lähteenä toimivia teoksia ensisijaisesti niiden kirjoitusaikaa ja ajan kulttuuria sekä politiikkaa peilaavina teksteinä. Pyrin tarkastelemaan, kuinka historiaa käytetään kommentoimaan nimenomaan tiettyjä yksittäisiä tapahtumia tai tapahtumasarjoja, sekä myös ajan oloja yleisemmin, jos se vaan on teoksissa nähtävillä. Tällöin on luonnollisesti tärkeää tuntea myös kyseessä olevat ajanjaksot, eli tässä tapauksessa 1500-luvun lopun Englanti, 1800-luvun alkupuolen Britannia ja nyky maailman tilanne. Myös historiografian metodit ovat tutkimuksessani käyttökelpoisia, ovathan historiafiktio tuotteet myös omanlaistaan historiankirjoitusta, vaikka ovatkin tarkoitettu ensisijassa viihdekäyttöön. Koska lähteeni ovat kaunokirjallisuutta, ovat myös kirjallisuuden tutkimuksen metodit, kuten teksti- ja kirjallisuusanalyysit, hyödyllisiä. Televisiosarjan ja elokuvan tutkimuksen metodit tulevat myös kuvaan

Valkoista kuningatarta käsittelevässä luvussa. Tärkeitä käyttämiäni metodikirjallisuuden lähteitä ovat muun muassa jo mainittu Berkhoferin teos, sekä Peter Burken kulttuurihistoriaa yleisemmin käsittelevä teos *What is Cultural History* (2008).

Keskiajan tapahtumien ja kulttuurin käyttöä on harjoitettu valtavasti aina uuden ajan alusta lähtien lähes kaikissa kulttuurimuodoissa taiteesta ja kirjallisuudesta aina arkkitehtuuriin ja populaarikulttuuriin asti. Erityisen suosituksi keskiajan käyttö muotoutui 1800-luvulla – ja siitä aina nykyaikaan saakka – jolloin keskiaika innoitti monia tyyliuuntia muun muassa taiteessa ja kirjallisuudessa, esimerkiksi romantiikan ja gotiikan suuntauksia. Tämän tapaisen keskiajan käytön yleistermiksi on akateemisessa maailmassa muotoutunut *medievalismi*.⁹ Medievalismilla yleisesti tarkoitetaan yleensä juuri keskiajan käyttämistä paitsi konkreettisesti esimerkiksi romaanin, elokuvan tai vaikkapa maalauksen inspiraationa tai aiheena, myös muun muassa akateemisen tutkimuksen kohteena, jota tämäkin tutkimus omalta osaltaan edustaa.¹⁰ Medievalismi on luonnollisesti tärkeä termi myös tämän tutkimuksen kannalta ja käytän sitä aina tarvittaessa läpi tutkielman puhuessani ajanjaksojen historian käytöstä yleisemmällä tasolla.

Historiafiktiosta ja muusta historialliseen viestintään tähtäävästä aineistosta käytetään usein nimitystä historiakulttuuri. Siihen sisältyy valtava määrä eri asioita, kuten esimerkiksi historiallinen kaunokirjallisuus, kansantarut, museot kuin vaikkapa internetistä löytyvät historiaa jollain lailla käsittelevät videotkin.¹¹ Suurin osa nykyihmisistä saa historiantietämyksensä nimenomaan historiakulttuurin kautta, joten sen vaikutus nykymaailmaan ja ihmisten käsityksiin siitä on melkoinen. Siitä syystä aihetta on tarpeellista tutkia myös tarkemmin.

⁹ Montoya, Van Anrooij & Van Romburgh, 2010, 1-3; Geary & Klaniczay 2013, 49–50. Termi ”medievalismi” on peräisin 1800-luvun puolivälin tienoilta. Alun perin termillä on tarkoitettu lähinnä vain 1800-luvulta nykypäivään ulottuvaa keskiajankäyttöilmiötä, mutta sitä voidaan käyttää soveltaen myös keskiajan käytöstä aiemminkin.

¹⁰ Medievalismilla voidaan tarkoittaa myös abstraktimpia asioita, kuten vaikkapa ajattelutapoja, arvomaailmaa tai vaikkapa poliittista ideologiaa, joka on jollain tapaa keskiajasta inspiraationsa ottavaa. Montoya, Van Anrooij & Van Romburgh, 2010, 1-3; Geary & Klaniczay 2013, 49–50.

¹¹ Veijola & Mikkonen 2016, 8.

Seuraavaksi taustoitan aiheitani esittelemällä ruusujen sodan ja sen tärkeimmät tapahtumat lyhyesti. Tämän teen helpottaakseni varsinaisen tutkimuksen ymmärtämistä, sillä useimmille kyseessä on melko tuntematon ajanjakso. Tämän jälkeen siirryn itse asiaan, aloittaen Shakespearen historianäytelmistä.

1.3. Ruusujen sota

Ruusujen sota käytiin Englannissa noin vuosien 1450 – 1500¹² välillä kahden kilpailevan aatelissuvun, Yorkin ja Lancasterin, sekä näiden kannattajien kesken. Sodan siemenet kylvettiin 1440-luvun lopulla, kun Englannille tappiolliseksi kääntyneen satavuotisen sodan myötä maan olot heikkenivät.¹³ Valtasuhteet hovissa muuttuivat kuningas Henrik VI:n tärkeimpien neuvonantajien Gloucesterin ja Suffolkin herttuoiden kuoltua ja näitä rooleja täyttämään oli useita halukkaita, mikä synnytti heikoksi ja helposti ohjailtavaksi luonnehditun kuninkaan¹⁴ hovissa useita kiistoja maan mahtavimpien aatelisten välille. Muun muassa Yorkin ja Somersetin herttuat syyttivät toisiaan Englannin mantereella sijainneiden alueiden menetyksistä ja samalla maanpetturuudesta. Yorkin herttua Rikhard Plantagenet oli kuninkaan jälkeen Englannin suurin maanomistaja ja itsekin kuninkaallista sukua polveutuen Edward III:sta. Somersetin herttua Edmund Beaufort puolestaan oli Henrik VI:n sukua ja yksi tämän suosikeista.¹⁵ Näinä aikoina poliittiselle kentälle astui myös Henrikin vaimo, alun perin Ranskasta kotoisin ollut kuningatar Margareeta Anjoulainen.

Jännittänyt tilanne muuttui yllättävästi kuninkaan saadessa vakavan sairauskohtauksen vuonna 1453, joka jätti hänet kyvyttömäksi hallitsemaan yli vuoden ajaksi.¹⁶ Kun

¹² 1455–1485 on kenties yleisin käytetty raja sotaan tapahtumille, mutta tosiasiasa erilaisia sotaan liittyviä, paikoin vakaviakin, kahakoita ja konflikteja käytiin niin ennen vuotta 1455 kuin vuoden 1485 jälkeenkin aina 1500-luvulle asti. Tästä syystä monet tutkijat, esimerkiksi juuri Michael Hicks, käyttävät laajempaa rajausta.

¹³ Hicks 2010, 4, 49–51.

¹⁴ Hicks 2010, 77.

¹⁵ Hicks 2010, 82.

¹⁶ Hicks 2010, 4. Henrik VI:n sairautta on luonnehdittu eräänlaiseksi henkiseksi romahdukseksi. Hänen on kerrottu olleen tajuissaan, muttei reagoineen juuri mihinkään. Erään nykyteorian mukaan on mahdollista, että Henrik sairasti eräänlaista skitsofreniaa. Gristwood 2013, 37.

kuninkaan parantumisesta ei näkynyt merkkejä, alkoi hovissa keskustelu sijaishallitsijan nimityksestä. Ehdokkaiksi tehtävään valikoituivat lopulta York sekä kuningatar Margareeta. Parlamentti päätti lopulta asian Yorkin hyväksi ja hänet nimitettiin valtakunnansuojelijaksi (Lord Protector).¹⁷ Nimityksen jälkeen York ajoi läpi useita uudistuksia ja poisti useita vastustajiaan valtarakenteista. Muun muassa Somersetin herttua teljettiin Towerin linnaan maanpetoksesta syytettynä. Toimet löivät lisää kiilaa Yorkin ja Somersetia tukeneen Margareetan välille ja tulevan sodan osapuolet alkoivat muotoutua.¹⁸

Kuninkaan parantuessa 1454 York joutui luopumaan sijaishallitsijan virasta ja seuraamaan sivusta, kun Henrik peruutti useat Yorkin alulle panemat uudistukset. Muun muassa Somerset vapautettiin ja hän sai takaisin asemansa kuninkaan neuvonantajana.¹⁹ Somerset ja Margareeta eristivät Yorkin kannattajineen valta- asemista, mikä johti lopulta molempien osapuolten sotilaalliseen varustautumiseen. Jännitteet eskaloituivat lopulta sotajoukkojen kohdatessa St. Albansin lähetyvillä vuonna 1455, jossa käydyssä yhteenotossa useita tärkeitä lancasterilaisia kuoli, heidän joukossaan muun muassa Somerset.²⁰ Yorkilaisten voittoon päättynyt taistelu katsotaan usein ruusujen sodan viralliseksi alkupisteeksi.

St. Albansin ensimmäistä taistelua seuranneina vuosina kahtiajako syveni, vaikka kuningas yrittikin vielä saada osapuolet sopimaan riitansa.²¹ Kuningatar Margareeta keräsi lancasterilaiset puolelleen ja väkivaltaisuuksien jatkuessa 1459–1460 onnistuikin kääntämään sotaonnen, mikä kulminoitui Yorkin kuolemaan Wakefieldin taistelussa 1460.²² Yorkin kuoleman jälkeen hänen kannattajansa asettuivat tukemaan Yorkin poikaa Edwardia, joka onnistuikin pian kääntämään tilanteen jälleen yorkilaisten eduksi. Yorkilaiset kruunasivat Edwardin kuninkaaksi nimellä Edward IV vuonna 1461 ja pian tämän jälkeen Edward johdatti armeijansa ratkaisevaan voittoon Towtonin taistelussa.²³

¹⁷ Hicks 2010, 106.

¹⁸ Hicks 2010, 105–106.

¹⁹ Hicks 2010, 108–109.

²⁰ Hicks 2010, 110–112.

²¹ Hicks 2010, 136–138.

²² Hicks 2010, 160.

²³ Santiuste, 2010, 43, 50–55.

Monet lancasterilaisjohtajat, muun muassa Margareeta, onnistuivat kuitenkin pakenemaan, mikä johti vastarinnan säilymiseen.

Edward IV osoittautui suosituksi kuninkaaksi kansan silmissä ja hän onnistui kukistamaan heikon lancaster-vastarinnan ilman suurempia ongelmia aina 1460-luvun lopulle saakka. Tällöin hän kuitenkin ajautui rajuun riitaan tärkeimmän ja voimakkaimman tukijansa Warwickin jaarlin Rikhard Nevillen kanssa.²⁴ Warwick joutui riidan eskaloituessa lopulta pakenemaan maasta ja liittoutui lopulta entisen vihollisensa Margareetan kanssa. Warwick palasi sotajoukon kanssa Englantiin vuonna 1470, tarkoituksenaan syrjäyttää Edward palauttaa vajaa vuosikymmen aiemmin syrjäytetty Henrik VI valtaan. Tämä onnistuikin ja Edwardin paetessa Burgundin hoviin Henrik kruunattiin uudestaan Englannin kuninkaaksi.²⁵ Henrikin toinen valtakausi jäi kuitenkin lyhyeksi, kun Edward jo vajaan kuuden kuukauden päästä palasi vaatimaan kruunuaan takaisin. Yorkilaiset saavuttivat tärkeät voitot Tewksburyn ja Barnetin taisteluissa, joissa Henrikin ainoa poika, myös nimeltään Edward, sekä Warwick saivat surmansa. Kun myös Henrik itse kuoli pian Towerin linnassa hämärissä olosuhteissa, oli Edwardin valta-asema kiistaton.²⁶

Seuraava vuosikymmen oli lancaster-uhan poistumisen myötä verrattain rauhallista aikaa, joka kuitenkin päättyi äkisti Edward IV:n kuollessa yllättäen vuonna 1483 vain 40-vuotiaana.²⁷ Kuninkaan kuoleman jälkeen kruunun peri hänen poikansa, 12-vuotias Edward V. Edward IV:n veli, Gloucesterin herttua Rikhard, kuitenkin kaappasi vallan veljenpojaltaan vain muutama kuukausi tämän jälkeen. Edward V suljettiin nuoremman

²⁴ Edward IV:n ja Warwickin välirikko johtui monesta asiasta. Kaksikko oli muun muassa eri mieltä maan ulkopoliittisesta suunnasta Warwickin halutessa parempia suhteita Ranskaan Edwardin pitäessä Burgundia parempana liittolaisena. Välejä kiristi myös Edwardin salainen naimisiinmeno vaatimatonta syntyperää olevan Elizabeth Woodvillen kanssa. Warwick ja monet muut pitivät Woodville-sukua nousukkaina, sillä Liiton myötä runsaslukuinen Woodville-perhe sai monia etuja ja tärkeitä virkoja, mitä Warwick piti uhkana itselleen ja omalle suvulleen.

²⁵ Santiuste 2010, 105

²⁶ Santiuste 2010, 118–121, 127–128, 139.

²⁷ Santiuste 2010, 141.

veljensä kanssa Rikhardin toimesta Towerin linnaan, eikä heidän kohtalostaan vuoden 1483 jälkeen ole varmaa tietoa vielä tänäkään päivänä.²⁸

Rikhard julistettiin kuninkaaksi nimellä Rikhard III. Valtaannousun luonne teki hänestä kuitenkin epäsuositun ja suuri joukko aatelista asettui lopulta tukemaan lancasterilaista Henrik Tudoria, jolle Lancaster-suvun kruununperimysoikeus oli siirtynyt.²⁹ Henrik Tudorin ja Rikhardin joukot kohtasivat lopulta toisensa Bosworth Fieldin taistelussa vuonna 1485, jossa Rikhard sai lopulta surmansa,³⁰ minkä myötä Henrik Tudor kruunattiin pian kuninkaaksi nimellä Henrik VII. Vähentääkseen kahden suvun välistä vihanpitoa ja pyrkiäkseen kääntämään yorkilaisia omalle puolelleen uusi kuningas meni naimisiin Edward IV:n vanhimman tyttären Elizabeth Yorkilaisen kanssa yhdistäen suvut 30 vuoden vihanpidon jälkeen.³¹

Levottomuudet eivät kuitenkaan päättyneet Henrik VII:n valtaan nousuun. Englannissa Yorkin suvulla oli edelleen paljon kannatusta, ja monet toivoivat yhä yorkilaiskuningasta. Henrikin valtaannousua seuraavina 15 vuotena yorkilaiset asettivat hallitsijaehdokkaiksi kaksi Yorkin suvun perillisiksi väittämäänsä henkilöä.³² Vuosina 1486–1487 yorkilaiset yrittivät kerätä kannatusta nostamalla keulakuvakseen noin 10-vuotiaan Lambert Simnel -nimisen alaluokkaisen käsityöläisen pojan, jota he väittivät Edward IV:n veljenpojaksi, Warwickin nuoreksi jaarliksi Edward Plantagenetiksi.³³ Oikea jaarli oli kuitenkin Henrik VII:n hallussa Toweriin vangittuna, ja tämän esiteltyä jaarlin julkisesti jäi Simnelin kannatus yorkilaisten toivomaa pienemmäksi. Kapina kukistui yhden Stokessa käydyn taistelun jälkeen vuonna 1487.³⁴

²⁸ Towerin prinssien kohtalo on ollut suosittu spekulointi aihe historioiden keskuudessa jo vuosisatoja. Läpi historian suosituimman teorian mukaan Rikhard III:n olisi surmauttanut pojat, mutta todellisuudessa tästä ei ole pitäviä todisteita. Yhtä hyvä motiivi surmatyöhön oli muun muassa Henrik Tudorilla, jos prinssit olivat elossa vielä hänen valtaan astuessaan vuonna 1485.

²⁹ Hicks 2010, 216–220, 223–225.

³⁰ Hicks 2010, 230–231.

³¹ Hicks 2010, 236.

³² Hicks 2010, 243.

³³ Hicks 2010, 244. Trueman 2018, History learning site

³⁴ Trueman 2018, History learning site

1490-luvulla Henrikin kruunua ilmestyi tavoittelemaan Perkin Warbeck -niminen hollantilaisen kauppiaan poika.³⁵ Hän väitti olevansa Edward IV:n nuorin poika, vajaa vuosikymmen aiemmin Toweriin veljensä Edward V:n kanssa kadonnut nuori Yorkin herttua Rikhard. Warbeck pyrki keräämään kannatusta ympäri läntistä Eurooppaa, vierailen muun muassa Ranskan, Burgundin ja Skotlannin hoveissa ja tehden muutaman epäonnistuneen hyökkäysyrityksen Englantiin.³⁶ Hän onnistui muun muassa suostuttelemaan Skotlannin kuninkaan Jaakko IV:n tukemaan pyrkimyksiään, mutta heidän 1496 tekemänsä sotaretki Pohjois-Englantiin epäonnistui surkeasti.³⁷ Lopulta Warbeck vangittiin hänen johtamansa talonpoikaiskapinan hajottua vuonna 1497. Vankeuden ja kahden epäonnistuneen pakoyrityksen jälkeen hänet lopulta teloitettiin vuonna 1499.³⁸ Warbeckin jälkeen Tudor-suvun valta-asema vakiintui. Yorkilaisia vallantavoittelijoita ilmaantui vielä Warbeckin jälkeenkin³⁹ 1500-luvun alkupuolella, mutta käytännössä vakava uhka Tudor-monarkialle poistui Warbeckin kuoltua. Tällöin myös itse ruusujen sodan voi katsoa käytännössä päättyneen.

³⁵ Hicks 2010, 245.

³⁶ Hicks 2010, 245–246

³⁷ Hicks 2010, 248.

³⁸ Hicks 2010, 248.

³⁹ Pääasiassa De la Polen veljekset, Edmund, Rikhard ja William, jotka kukin havittelivat kruunua vuorollaan, onnistumatta kuitenkin saamaan taakseen varteenotettavaa kannatusta. Hicks 2010, 252.

2. William Shakespeare ja Henrik VI-näytelmät

1500-luvun loppupuolen Englannissa teatteriesitykset, kuten näytelmät, muotoutuivat hyvin suosituiksi viihdemuodoksi. Aiemmin vain rahvaan huvina pidetty näyttämötaide alkoi kasvattaa suosiotaan nopeasti myös aatelin keskuudessa. Englantilaisten näytelmien kultakautena pidetään yleisesti 1580 ja 1620-lukujen välistä aikaa, jolloin monet historian tunnetuimmista näytelmäkirjailijoista, kuten William Shakespeare ja Christopher Marlowe, loivat uransa. Näytelmät olivat olennainen osa myös tämän ajan historiakulttuuria, sillä yksi suosituimmista näytelmälajeista oli historiannäytelmät, jotka useimmiten kuvasivat Englannin omaa historiaa. Erityisen suosittuja aiheita olivat 1400-luvun tapahtumat, esimerkiksi juuri vuosien 1455 ja 1500 välillä maata kahtia jakanut ruusujen sota.

William Shakespeare aloitti uransa juuri ruusujen sodasta kertovia historiannäytelmiä kirjoittamalla ja nousi niiden ansiosta nopeasti alan mahtitekiäjäksi. Kaikkiaan hän kirjoitti varsinaisia historiannäytelmiä kahdeksan kappaletta,⁴⁰ jotka useimmiten jaetaan kahteen tetralogiaan ilmestymisjärjestyksen ja aihepiirin mukaan. Kuten sanottua, tässä tutkielmassa keskityn ensisijaisesti kahteen Henrik VI-näytelmään, kolmiosaisen näytelmäsarjan kahteen jälkimmäiseen osaan. Seuraavaksi esittelen lyhyesti Shakespearen henkilön, jonka jälkeen esittelen tutkittavat näytelmät käsitellen samalla lyhyesti niiden suhdetta todellisiin ruusujen sodan tapahtumiin ja henkilöihin.

2.1. William Shakespeare

William Shakespeare oli englantilainen näytelmäkirjailija ja runoilija, joka loi uransa pääasiassa Lontoossa noin vuosien 1590 ja 1615 välillä. Häntä pidetään yleisesti yhtenä historian taitavimmista ja merkittävimmistä kirjailijoista. Shakespeare kirjoitti elämänsä

⁴⁰ Vaikka monissa Shakespearen muissakin teoksissa, kuten vaikka *Julius Caesar* ja *Antonius ja Kleopatra*-näytelmissä, käsitellään historiallisia aiheita ja näissä esiintyy usein myös oikeita historiallisia henkilöitä, niin yleisesti historiannäytelmistä puhuttaessa tarkoitetaan vain näitä kahdeksaa Englannin historiasta kertovaa teosta.

aikana ainakin 38 näytelmää, joukossa niin tragedioita, komedioita kuin historianäytelmiäkin, 154 sonettia sekä kaksi pitkää kertomuksellista runoteosta.⁴¹ Näiden varmasti Shakespearen tekemiksi tunnettujen teoksien lisäksi muutaman muunkin teoksen on arveltu – ja toisinaan väitetty – olevan Shakespearen kynästä lähtöisin, mutta näiden kohdalla asiasta ei ole täyttä varmuutta.⁴²

Varhaisin maininta William Shakespearesta löytyy Warwickshiresta, Stratford-upon-Avonin Pyhän Kolminaisuuden Kirkon kirjoista, jonka kastettujen lasten listalta löytyy päivämäärältä 26. huhtikuuta vuonna 1564 merkintä ”*Gulielmus filius Johannes Shakespeare*” eli suomennettuna *William, John Shakespearen poika*.⁴³ Kastepäivän myötä Shakespearen varsinaiseksi syntymäpäiväksi esitetään useimmiten 23. huhtikuuta, mutta täyttä varmuutta asiasta ei ole.⁴⁴

William oli John ja Mary Shakespearen kolmas lapsi. Kaikkiaan lapsia parille syntyi kahdeksan, joista kuitenkin kaksi vanhinta menehtyivät jo lapsuudessa. Williaminkaan selviytymismahdollisuuksia ei voitu pitää kummoisina, sillä pojan syntymävuonna Stratfordia ja sen naapurialueita runteli rutto, joka vei hautaan arviolta noin joka kahdeksannen asukkaan alueelta. Lopulta kuitenkin perheen kahdeksasta lapsesta viisi selvisi aikuisikään.⁴⁵

Shakespearen lapsuus- ja nuoruusvuosista ei tiedetä paljoakaan. Perhe tuli taloudellisesti varsin hyvin toimeen perheen isän Johnin toimiessa hansikaskauppiaana ja raatimiehenä. Johnin vaimo Mary puolestaan oli lähtöisin varakkaasta perheestä ja sai aikanaan myös mittavan perinnön, mikä auttoi perhettä vaikeampien aikojen yli.⁴⁶ Williamin koulutuksesta ei niin ikään ole varmaa tietoa, mutta hänen uskotaan käyneen

⁴¹ Folger Shakespeare Libraries.

⁴² Folger Shakespeare Libraries.

⁴³ Baker 2009, 1.

⁴⁴ 23. huhtikuuta muotoutui Shakespearen yleisimmin esitettyksi syntymäpäiväksi 1800-luvulla, kun Shakespearea alettiin tutkia laajemmin. Syiksi juuri tämän päivän valikoitumiseksi on esitetty monia. 23. huhtikuuta on Englannin suojeluspyhimyksen Pyhän Yrjön päivä, joten romantiikan ajan ihmisten mielissä päivä sopi näin ollen mainiosti myös maan kansallisrunoilijan syntymäpäiväksi, varsinkin kun Shakespearen kuolinpäivä on myös 23. huhtikuuta (1616). Todellisuudessa Shakespeare saattoi kuitenkin yhtä hyvin syntyä myös 21. tai 22. päivä. Folger Shakespeare Libraries.

⁴⁵ Baker 2009, 3.

⁴⁶ Baker 2009, 4-6.

King's New Schoolia kotikunnassaan Stratfordissa, jossa hänen uskotaan oppineen lukemaan ja kirjoittamaan, sekä muun muassa latinaa ja antiikin kirjallisuutta.⁴⁷

Ei tiedetä tarkasti, milloin Shakespeare aloitti uransa näytelmätaiteen parissa, mutta todennäköisesti se tapahtui viimeistään 1590-luvun vaihteessa. Ensimmäiset maininnat Shakespearesta Lontoon teatteripiireissä on vuodelta 1592 erään toisen draamakirjailijan kirjoituksesta,⁴⁸ joka antaa ymmärtää, että Shakespeare oli muutamassa vuodessa noussut melkoiseksi tekijäksi Lontoon teatterimaailmassa.⁴⁹ Näinä vuosina ensi-iltansa saivat myös monet Shakespearen varhaisista näytelmistä, muun muassa kolmiosainen *Henrik VI-sarja* sekä *Richard III*, eli niin kutsuttu ensimmäinen tetralogia.⁵⁰

Vuosisadan lopulla historianäytelmät alkoivat menettää suosiotaan ja myös Shakespeare siirtyi muiden aiheiden pariin, kirjoittaen muun muassa useat tunnetuimmista tragedioistaan 1600-luvun alussa. Shakespeare jatkoi kirjoittamista ja näyttelemistä uuden vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenen loppuun asti, jonka jälkeen hän alkoi vetäytyä teatteripiireistä kirjoittaen vain muutamia tekstejä 1610-luvulla. William Shakespeare kuoli 23. huhtikuuta 1616 tuntemattomista syistä.

2.2. Henrik VI, osat 2 ja 3

2 Henrik VI alkaa Henrik VI:n ja Margareeta Anjoulaisen häistä vuonna 1445 ja päättyy varsinaisen ruusujen sodan aloittaneeseen St. Albansin taisteluun vuonna 1455. Näytelmä keskittyy suureksi osaksi eri osapuolten poliittisiin juonitteluihin. Margareeta pyrkii liittolaisineen hallitsemaan Englantia Henrikin kautta, muun muassa salamurhaten Henrikin uskollisimman kannattajan, valtakunnansuojelijana toimineen Gloucesterin

⁴⁷ Baker 2009, 5.

⁴⁸ Tässä tekstissä Robert Greene, eräs aikansa tunnetuimmista kirjailijoista, nimitti Shakespearea nousukkaaksi ja varoitti muita kollegojaan tämän olevan "tiger's heart wrapped in a player's hide", lainaten tämän lausahduksen Shakespearen 3 Henrik VI-näytelmästä.

⁴⁹ Baker 2009, 15.

⁵⁰ Baker 2009, 23.

herttuan.⁵¹ Samaan aikaan heikkoon ja helposti ohjailtavaan hallitsijaan kyllästynyt Yorkin herttua päättää vaatia ensimmäistä kertaa kruunua itselleen syntyperäänsä vedoten ja saa tuekseen vaikutusvaltaiset Salisburyn ja Warwickin jaarlit. York järjestää myös talonpoikaiskapinan tarkoituksenaan horjuttaa kuninkaan asemaa.⁵² Poliittinen juonittelu johtaa lopulta avoimeksi sodaksi St. Albansin ensimmäisen taistelun puhjetessa. Taistelu ja samalla myös näytelmä päättyy Yorkin voittoon Henrikin ja Margareetan perääntyessä takaisin Lontooseen.⁵³

3 Henrik VI alkaa siitä mihin toinen osa päättyi. York kannattajineen kohtaa Henrikin ja Margareetan seurueineen valtaistuinsalissa, jossa York esittää jälleen syntyperäisen oikeutensa kruunuun, jonka myös Henrik lopulta myöntää omaansa vahvemmaksi. Seuraa kompromissi, jonka mukaan Henrik saisi pysyä kuninkaana niin kauan kuin elää, jonka jälkeen kruunu siirtyisi Yorkille tai hänen perillisilleen.⁵⁴ Sopimus suututtaa Margareetan, jonka oma poika jäisi sopimuksen mukaan kruununperimyksen ulkopuolelle, sekä muut Henrikin kannattajat. Lopulta nämä päättävät seurata Margareetaa ja jatkaa taistelua yorkilaisia vastaan, jättäen kuninkaan yksin.⁵⁵ Seuraa useita taistelukohtauksia, joissa muun muassa York saa surmansa,⁵⁶ kunnes lopulta yorkilaisten voittoon päättyneen Towtonin taistelun jälkeen Yorkin poika Edward julistetaan kuninkaaksi.⁵⁷ Näytelmän loppuosa kertoo Edward IV:n ja Warwickin välirikosta ja Henrik VI:n lyhyeksi jääneestä paluusta valtaan vuonna 1470. Näytelmä loppuu Edwardin voittoon ja Henrikin kuolemaan Towerin linnassa Edwardin veljen Rikhardin (Rikhard III:n) toimesta.⁵⁸

Näytelmien tapahtumat esitetään usean eri henkilön näkökulmasta, eikä niissä ole yhtä selkeää päähenkilöä. Suurin osa tärkeistä historian tapahtumista on näytelmissä mukana, mutta ne esitetään suurimmaksi osaksi draamataiteen ehdoilla. Joitakin

⁵¹ 2 Henrik VI, 3.2.

⁵² 2 Henrik VI, 4.2–8.

⁵³ 2 Henrik VI, 5.3.

⁵⁴ 3 Henrik VI, 1.1.

⁵⁵ 3 Henrik VI, 1.1.

⁵⁶ 3 Henrik VI, 1.3.

⁵⁷ 3 Henrik VI, 2.3–6.

⁵⁸ 3 Henrik VI, 5.5–6. Rikhard III:n henkilöä ja hahmoa käsitellen tarkemmin luvussa 2.3.2.

tapahtumia on tietoisesti muutettu todennäköisesti käytännöllisyyden vuoksi. Esimerkiksi jotkin 3 Henrik VI:n alkupään taisteluista yhdistää kaksi oikean historiallista taistelua yhdeksi.⁵⁹ Tämä on todennäköisesti ollut kirjailijan tietoinen ratkaisu tapahtumien nopeuttamiseksi ja katsojien mielenkiinnon säilyttämiseksi ja samalla dramatiikan lisäämiseksi.

Draamankaaren vuoksi myös monien hahmojen roolia suhteessa heidän historiallisiin vastakohtiinsa on muutettu, useimmiten suurennettu. Esimerkiksi Margareeta Anjoulainen esitetään 2 Henrik VI:n alkukohtauksesta (joka sijoittuu vuoteen 1445) asti poliittisesti aktiivisena tekijänä, vaikka todellisuudessa hän astui poliittiselle areenalle toden teolla vasta 1450-luvun alkupuolella Henrikin mielisairauden myötä.⁶⁰ Tämä on todennäköisesti siksi, että näytelmän päähahmot tulisivat tutuiksi katsojalle jo varhain. Tämä luo näytelmään jatkuvuutta, mitä ei täysin historian mukaan menevän tarinan myötä syntyisi, sillä tosiasiallisesti 1440-luvun poliittisista mahtitekijöistä suuri osa ei ollut enää kuvassa, tai edes hengissä, 1450-luvulla.⁶¹ Myös esimerkiksi Rikhard III astuu näytelmissä kuvaan aikaisin, jotta katsojille muovautuisi sopiva ennakkokuva hänestä jo ennen kuin hänestä tulee merkittävä tekijä 3 Henrik VI:n lopulla ja myöhemmin omassa nimikkonäytelmässään. Todellisuudessa Rikhard oli näytelmän debyyttikohtauksensa kuvaaman tapahtuman aikaan vasta kaksivuotias, eikä hänellä ollut merkittävää roolia sodan tapahtumissa kuin vasta 1460-luvun lopulla ja 1470-luvun alussa. Näytelmän hahmoista ja siitä kuinka heidät esitetään kerron tarkemmin luvussa 3.2.

2.3. Shakespeare historian käyttäjänä

Shakespeare kirjoitti ensimmäiset historiannäytelmänsä 1590-luvun alkuvuosina ja nousi näiden ansiosta nopeasti Lontoon teatterimaailmassa.⁶² Samalla hän käytti historian tapahtumia hyväkseen ottaessaan kantaa oman aikansa poliittiseen tilanteeseen.

⁵⁹ Kizelbach 2014, 57.

⁶⁰ Maurer 2003, 1, 4. Gristwood 2013, 29–31.

⁶¹ Hicks 2010, 3-4.

⁶² Honan 1998, 150.

Ruusujen sodan tapahtumat olivat edelleen suhteellisen hyvin kansan muistissa ja kiinnostivat ihmisiä, minkä myötä se antoi kirjailijoille oivan alustan kirjoittajien oman aikansa maailman kuvaamiseen. Seuraavaksi esittelen Shakespearen tapaa käyttää historian tapahtumia ja henkilöitä kuvaamaan oman aikansa maailmaa ja politiikkaa. Käsittelen ensin näytelmiä yleisellä tasolla, jonka jälkeen käsittelen tarkemmin kolmea näytelmien tärkeistä hahmoista.

2.3.1. 1500-luku Henrik VI-näytelmissä

Kuten sanottu, vaikka Shakespearen historianäytelmät sijoittuvatkin 1400-luvun tapahtumiin, ottavat ne omalla tavallaan myös kantaa niiden kirjoitusajan maailmaan. 1500-luvun lopun Englanti oli jokseenkin sekavaa aikaa. Toisaalta Espanjan voittamattoman armadan kukistuminen vuonna 1588 kohotti kansallista itsetuntoa ja kuningatar Elisabet I:n suosiota, mutta tästä huolimatta tulevaisuus vaikutti epävarmalta.⁶³ 1590-luvulla maata ravisuttivat talousvaikeudet, ruuasta oli pulaa huonojen satojen myötä, levottomuudet Espanjan kanssa jatkuivat pitkään armadan kukistumisen jälkeenkin ja ruttokin teki tuhojaan monin paikoin läpi vuosikymmenen.⁶⁴ Näiden myötä myös Elisabetin suosio alkoi nopeasti laskea. Tässä vaiheessa oli myös jo kauan ollut selvää, ettei ikääntyvä kuningatar saisi omia perillisiä, eikä hän myöskään suostunut sellaista virallisesti nimeämään hovin joukosta, tai sen ulkopuolelta.⁶⁵ Kruununperimyksen epäselvyys, yhdessä hallituksessa tapahtuvan sukupolven vaihdoksen kanssa, loi jänniteitä ja levottomuutta ylhäisaatelin keskuudessa ja lopulta hovi alkoi jakaantua eri leireihin nuoremman polven syrjäyttäessä edellisen.⁶⁶ Näihin epävarmojen aikojen oloihin Shakespeare otti kantaa myös historianäytelmissään.

⁶³ Baker 2009, 21.

⁶⁴ Baker 2009, 15, 21.

⁶⁵ Breen 2017, 5; Baker 2009, 21.

⁶⁶ Adams 2002, 20–21.

Pelko kapinoista ja väkivaltaisuuksista kasvoi sitä mukaa, kun kuningatar ikääntyi ja maan tilanne huononi.⁶⁷ Kilpailu korkeista hallintoviroista ja niiden suomasta vaikutusvallasta oli aatelin parissa kova.⁶⁸ Henrik VI-sarjan osat kaksi ja kolme ja niiden kuvaamat ruusujen sodan levottomuudet voikin nähdä eräänlaisena vertauksena, kenties myös varoituksena, vallitsevaan poliittiseen ilmapiiriin, kuvasivathan näytelmät, varsinkin 2 Henrik VI, samanlaista tilannetta, jossa hallitsijan neuvonantajat ja muut maan mahtavimmat aateliset kilpailivat keskenään vaikutusvallasta.⁶⁹ Suoria henkilö rinnastuksia todellisten aikalaishenkilöiden ja näytelmä hahmojen välillä Shakespeare kuitenkin Henrik VI-sarjassaan välttää. Esimerkiksi Henrik VI:n tai Margareeta Anjoulaisen ja kuningatar Elisabetin väliltä ei hallitsijan tittelin lisäksi löydy juurikaan muita suoria yhtymäkohtia. Tämä on hyvinkin voinut olla tietoinen ratkaisu, olihan kuningatar näytelmien kirjoittamisen aikaan (n. 1590–92) vielä suuressa suosiossa kansan keskuudessa.

Vuosikymmenen kuluessa ja kuningattaren suosion heiketessä kirjailijan mieli henkilövertauksista vaikuttaa kuitenkin muuttuneen, sillä suoria henkilö rinnastuksia Shakespeare käyttää enemmän ja näkyvämmiin toisen tetralogian näytelmissään ja muissa myöhemmissä teoksissaan. Esimerkiksi Rikhard II-näytelmässä kuningatar Elisabetin ja Rikhard II:n välillä on selviä yhtäläisyyksiä. Tämän huomasi kertoman mukaan myös kuningatar itse näytelmän nähtyään todeten erään näytöksen jälkeen neuvonantajalleen: "I'am Richard II, know ye not that." Tämän myötä kuningatar kielsi näytelmän esittämisen useaksi vuodeksi.⁷⁰

Esimerkiksi Henrik VI-näytelmien kantaa ottavuudesta käy 2 Henrik VI:n puolivälin paikkeilla tapahtuva niin kutsuttu Caden kapina. Kohtauksessa Jack Cade -niminen mies järjestää talonpoikaiskapinan, näennäisenä tarkoituksenaan syrjäyttää valtaa pitävä aatelissäätö aina kuningas Henrik VI:sta lähtien.⁷¹ Todellisuudessa Cade on kuitenkin Yorkin herttuan palveluksessa ja toimii hänen toimeksiannostaan tarkoituksenaan

⁶⁷ Baker 2009, 21.

⁶⁸ Adams 2002, 29.

⁶⁹ Kumar 2003, 118; Baker 2009, 21.

⁷⁰ Kizelbach 2014, 26, 56.

⁷¹ 2 Henrik VI, 4.2–8.

horjuttaa kuninkaan asemaa kansan silmissä, jotta Yorkin itsensä suunnittelema vallankaappaus sujuisi helpommin.⁷² Caden kapina kuitenkin epäonnistuu hänen seuraajiensa hylätessä hänet ja siirtyessä takaisin vallitsevan järjestyksen puolelle. Lopulta Cade ajetaan pakosalle ja hän kuolee yksin ja nälkiintyneenä erään herrasmiehen miekkaan.⁷³

Shakespearen on tällä kohtauksella usein nähty ajavan hallitsevien ylempien säätyjen etuja ja käyttävän kapinaa ja Jack Caden hahmoa varoittavana esimerkkinä siitä, miten kapinoitsijoille voi pahimmassa tapauksessa käydä.⁷⁴ Kohtauksen tarkoituksena voi nähdä olevan yleisössä mahdollisesti kytevä kapinahengen heikentäminen, jota varsinkin vaikeina aikoina usein esiintyi.⁷⁵ Shakespeare antaa kapinalle paljon näyttämöaikaa,⁷⁶ vaikka tapahtuma ei sinällään koko näytelmän juoneen juuri vaikutakaan ja tämän lisäksi kapinaa on myös näytelmässä suuresti liioiteltu verrattuna sen historialliseen esikuvaan, joten kapinamielialaa hillitsevän sanoman kertominen oli todennäköisesti Shakespearelle tärkeää.

2.3.2. Hahmorepresentaatiot

Shakespearen näytelmillä on ollut suuri rooli siinä, miten monet ruusujen sodan merkittävistä henkilöistä on nähty historian saatossa. Varsinainen historiantutkimus ruusujen sodan tapahtumista ja henkilöistä oli suhteellisen vähäistä ennen 1800-lukua ja nekin, mitä oli tehty, eivät olleet useimmille ihmisille helposti saatavilla. Teatraaliset ja dramaattiset teatteriesitykset jäivät myös paremmin ihmisten mieliin kuin raskaat ja paikoin vaikeaselkoiset historiateokset, joita useimmilla ei ollut edes syytä lukea, vaikka mahdollisuus olisi ollutkin. Näin ollen monien ruusujen sodan tärkeiden osanottajien

⁷² 2 Henrik VI, 3.1.

⁷³ 2 Henrik VI, 4.10. Herrasmies tässä tapauksessa tarkoittaa alemman aatelin (gentry) edustajaa.

⁷⁴ Parvini 2012, 143–145.

⁷⁵ Parvini 2012, 143.

⁷⁶ Caden kapina kestää yhteensä yhdeksän kohtauksen verran, käytännössä koko neljännen näytöksen.

julkisuuskuva on ainakin osittain Shakespearen kynästä lähtöisin. Seuraavassa esittelen joitakin näytelmien tärkeimmistä henkilöistä ja tutkin miten näitä hahmoja on käytetty ottamaan kantaa 1500-luvun maailmaan. Käsittelen myös kuinka näytelmien antama kuva vastaa nykyaikana yleisesti hyväksyttyä kuvaa tosimaailman henkilöstä. Valintaperusteina olen käyttänyt hahmojen tärkeyttä näytelmissä ja sitä miten suuri vaikutus Shakespearella on ollut heidän julkisuuskuvassaan.

Näytelmien nimikkohenkilön Henrik VI:n Shakespeare esittää hyväntahtoisena, uskonnollisena ja rauhaa rakastavana miehenä, mutta toisaalta myös hyväuskoisena, helposti manipuloitavana ja heikkona hallitsijana, jota tämän vaimo ja neuvonantajat käyttävät häpeilemättä hyväkseen ja jonka kyvyttömyys tehdä tärkeitä päätöksiä lopulta ajaa Englannin sisällissotaan.⁷⁷ Henrik onkin useimmiten muille lancasterilaisille vain keulakuva todellisen vallan ollessa kuningatar Margareetalla ja muutamalla neuvonantajalla. Tämä käy hyvin ilmi useista kohtauksista joissa Henrikin ja Yorkin kannattajat ottavat yhteen sanallisesti. Näissä kohtauksissa Henrik ei aina saa edes ääntään kuuluviin vaimonsa ja kannattajiensa yli ja saadessaankin hänet usein jätetään huomiotta.⁷⁸

Todellisia, hänestä aidosti välittäviä tukijoita ei Henrikillä näytelmissä ole kuin valtakunnansuojelijana 2 Henrik VI:n alussa toiminut Gloucesterin herttua Humphrey ja hänkin menettää henkensä Margareetan ja muiden juonien tuloksena.⁷⁹ Tämä todellisen tuen puute käy katsojille ilmi pitkin näytelmää, mutta selviää lopulta myös Henrikille itselleen. Kun hän päättää yrittää säilyttää rauhan Englannissa tekemällä kompromissin Yorkin kanssa, seuraavat hänen kannattajansa kuningatarta jättäen kuninkaan omilleen.⁸⁰ Henrik VI:n hahmolla Shakespeare on mahdollisesti halunnut kuvata, mihin kauheuksiin heikko hallitsija – ja toisaalta Yorkin tapaiset liian voimakkaat alamaiset, joita Elisabet I:n hovissakin oli – voi maan pahimmassa tapauksessa johtaa.

⁷⁷ Henrikin hyväuskoisuus käy ilmi useista kohtauksista, esimerkiksi 2 Henrik VI, 2.1. jossa Henrik uskoo ilman epäilyä erään kansalaisen kokeneen ihmeperantumisen. Gloucesterin herttua todistaa kuitenkin miehen nopeasti huijariksi.

⁷⁸ Esimerkiksi 3 Henrik VI, 2.2.

⁷⁹ 2 Henrik VI, 3.2.

⁸⁰ 3 Henrik VI, 1.1.

Henrik VI:tta on yleisesti pidetty eräänä Englannin huonoimmista kuninkaista,⁸¹ ja on myös jossain määrin totta, että monet väkivaltaisuudet olisi mahdollisesti voitu välttää, jos Henrik olisi käyttänyt kuninkaan valtaansa voimakkaammin pitääkseen maan mahtavimmat aateliset aisoissa. Kun hän ei tehnyt niin, jäi hänen todellinen poliittinen liikkumatilansa lopulta pieneksi, kun maan aatelisten väliset riidat alkoivat eskaloitua 1450-luvun alkupuoliskolla. Henrikin yli vuodeksi vuodepotilaaksi ajanut mielisairauskohtaus vuonna 1453 antoi Yorkin herttualle mahdollisuuden käydä tehokkaasti vastustajiaan vastaan sijaishallitsijana toimiessaan, minkä jälkeen avoin vihanpito oli jo lähes väistämätöntä, vaikka Henrik toivuttuaan yrittikin vielä saada osapuolet sopimaan riitansa.⁸²

Mielenkiintoisesti tätä Henrikin sairautta ei ole Shakespearen näytelmässä ollenkaan, vaikka se mainitaankin Shakespearen lähteinään käyttämissä kronikoissa.⁸³ Syyt tähän olivat todennäköisesti poliittiset, olihan näytelmien kirjoitusaikaan Englantia hallitseva Elisabet kaukaista sukua Henrikille.⁸⁴ Hallitsevan monarkin sukulaisen mielisairauden esittämistä ei todennäköisesti katsottu järkeväksi näytelmän menestysmahdollisuuksien kannalta. Tämä voi olla syynä myös siihen, miksi Henrik esitetään kyvyttömyydestään huolimatta usein sympaattisessakin valossa, ikään kuin hyvänä miehenä väärässä paikassa ja väärässä asemassa.

Henrik VI:n vaimo, kuningatar Margareeta Anjoulainen, on näytelmien tärkein naishahmo, josta muotoutuu Lancasterin puolen tosiasiallinen johtaja. Näytelmien Margareeta on kunnianhimoinen nainen, joka käyttää aviomiestään surutta hyväkseen. Tunnesiteitä ei kuningasparin välillä, ainakaan Margareetan puolelta, juuri ole. Päinvastoin kuningatar tuo julki useaan otteeseen pettymyksensä ja lopulta suoranaisen

⁸¹ Hicks 2010, 75–78.

⁸² Hicks 2010, 78.

⁸³ Sairaus mainitaan esimerkiksi Raphael Holinshed'in kirjoittamassa *Holinshed's Chronicles of England, Scotland and Ireland* (julkaistu kahdessa osassa vuosina 1577 ja 1587) ja Edward Hallin teoksessa *The Union of the Two Noble and Illustre Families of Lancastre and Yorke* (1548).

⁸⁴ Tudorien suku polveutui Edward III:n pojan, Lancasterin ensimmäisen herttuan Juhana Gentin (1340–1399) aviottomasta, mutta myöhemmin legitimoidusta, pojasta John Beaufortista. Varsinainen Lancaster-suku polveutui Juhanan vanhemmasta pojasta Henrik Bolingbrokesta (Henrik IV). Elizabethin isoisa Henrik VII oli lisäksi Henrik VI:n velipuolen poika. ks. Hicks 2010, liitteet.

halveksuntansa aviomiestään kohtaan.⁸⁵ Margareeta aloittaa myös romanttissävyyisen suhteen kuninkaan neuvonantajan Suffolkin herttuan kanssa ja kaksikko pyrkii Henrikin kautta hallitsemaan Englantia. Myöhemmin Margareeta siirtyy pois Henrikin taustavaikuttajan paikalta ja ryhtyy avoimesti Lancasterin puolen johtajaksi.

Margareetan hahmon voi nähdä kirjailijan yleisenä kannanottona 1500-luvun naishallitsijoiden valtaan, vaikka suoria henkilövertauksia esimerkiksi Elisabet I:een ei juuri löydykään.⁸⁶ Asia oli kirjoitusaikanaan hyvinkin ajankohtainen, olihan maata tuolloin jo lähes 40 vuotta hallinnut naishenkilö ja kokemukset tuolta ajalta olivat ristiriitaisia. Vuodesta 1553 vuoteen 1558 hallinneesta Maria I:stä tuli nopeasti epäsuosittu ja hän saikin protestanttien vastaisista toimistaan lopulta lisänimen Bloody Mary, Maria Verinen.⁸⁷ Maria I:n jälkeen vuodesta 1558 eteenpäin maata hallitsi Elisabet I, joka suosiostaan huolimatta aiheutti ongelmia maan poliittisella kentällä. Esimerkiksi Elisabetin itsepintaisena pidettyä haluttomuutta mennä naimisiin pidettiin usein kuningattarelle vastuuttomana käytöksenä.⁸⁸ Perillisen puuttuminen teki kruununperimyksen ongelmaksi, mikä aiheutti paljon levottomuutta vuosisadan lopulle tultaessa. Marian ja Elisabetin lisäksi maan politiikkaa vavisuttivat myös useat salajuonet, joissa Skotlannin kuningatar Maria Stuart haluttiin nostaa myös Englannin valtaistuimelle.⁸⁹ Shakespearen Margareeta onkin hyvin voinut olla eräänlainen mielenilmaus voimakastahtoisten naismonarkkien valtaan, sillä Margareeta esitetään selvästi yhtenä pääsyyllisenä näytelmän väkivaltaisuuksiin.

Tosielämän Margareeta Anjoulaiseen verrattuna Shakespearen versio on melkoisen liioiteltu, vaikka hänestä tosimaailmassakin lopulta muotoutui Lancasterin puolen varsinainen johtaja. Tosiasiassa tämä johtui kuitenkin osaltaan myös olosuhteiden pakosta siinä missä kunnianhimostakin. Henrikin sairastuminen ja varsinkin Yorkin

⁸⁵ Esimerkiksi 3 Henrik VI, 1.1:n lopussa Henrikin tehdessä kompromissin Yorkin kanssa.

⁸⁶ Aiheen puolesta ovat argumentoineet varsinkin monet feministisistä näkökulmasta Shakespearea tutkineet tutkijat, kuten esimerkiksi Phyllis Rackin ja Jean E. Howard.

⁸⁷ Edwards 2011, XIII. Bloody Mary-lisänimen Marialle antoi John Foxe Elisabet I:n aikaan.

⁸⁸ Kizelbach 2014, 117,

⁸⁹ Kizelbach 2014, 7. Maria Stuartia kuningattareksi tukeneet salajuonet olivat pääasiassa maan katolisten aineiden junailemia yrityksiä syöstä protestanttinen Elisabet vallasta ja palauttaa katolisuus valtauskonnoksi. Juonet päättyivät vasta Marian kuolemaan mestauslavalla vuonna 1587.

sijaishallitsijana aloittamat uudistustyöt saivat Margareetan huolestumaan oman ja poikansa aseman puolesta ja keräämään Henrikin kannattajat ympärilleen, jolloin sodan alkuvaiheen osapuolet alkoivat saada lopullista muotoaan.⁹⁰ Myöskään todisteita näytelmän esittämistä Margareetan aviollisesta uskottomuudesta ei ole, vaikka sellaiset väitteet olivatkin yleisiä yorkilaisessa propagandassa.⁹¹

Kenties tunnetuin Shakespearen historianäytelmien hahmorepresentaatioista ja samalla henkilö, jonka myöhempään kuvaan hänellä on ollut suurin vaikutus, on Rikhard Gloucesterilainen, eli Rikhard III. Shakespeare esittää Rikhardin ilkeämielisenä, machiavellilaisena juonittelijana, joka suuren osan ajasta punoo juoniaan ja odottaa tilaisuutta anastaakseen vallan veljeltään Edward IV:ltä.

Rikhard esitetään alusta asti vallanhimoisena ja vaarallisena miehenä. Hän suostuttelee veljensä kanssa isänsä Yorkin herttuan jatkamaan sotatoimia, vaikka York oli juuri saanut neuvoteltua kruununperimyksen omalle suvulle.⁹² Myöhemmin Edward IV:n palatessa maanpaosta Rikhard suostuttelee veljensä vaatimaan uudestaan koko valtakuntaa ja käymään jälleen avointa sotaa, jotta voisi myöhemmin itse kaapata vallan.⁹³ Taisteluiden päätyttyä hän on mukana surmaamassa Henrik VI:n ja Margareetan poikaa tämän äidin silmien edessä ja murhaa myöhemmin myös Henrikin itsensä Towerin linnassa.⁹⁴ Jopa hänen ulkomuotonsa kuvataan luotaantyöntäväksi, jotta kenellekään yleisöstä ei jäisi epäilystä miehen moraalittomuudesta; hänet kuvataan muun muassa kyttyräselkäksi ja terävähampaiseksi. Todellisuuden Rikhardilla tuskin oli mitään selvästi ulospäin nähtävää fyysistä epämuodostumaa, vaikka hänen luurangostaan onkin löytynyt merkkejä jonkinasteisesta skolioosista.⁹⁵

⁹⁰ Maurer 2003, 119–122; Gristwood 2013, 40–42.

⁹¹ Gristwood 2013, 38–39.

⁹² 3 Henrik VI, 1.1.

⁹³ 3 Henrik VI, 1.2.

⁹⁴ 3 Henrik VI, 5.6.

⁹⁵ Jones 2015, ”*Five things we’ve learned about Richard III since he was found*”. On mahdollista että skolioosin myötä Rikhardin toinen olkapää olisi ollut muutaman sentin korkeammalla kuin toinen, mikä on saattanut olla alkuperäinen syy kyttyräselkämyytille.

Shakespearen Rikhard III on seurausta 1500-luvun alkupuolen Tudor-suvun palkkaamien historiankirjoittajien teksteistä, joissa Rikhardia tietoisesti mustamaalattiin.⁹⁶ Tunnetuin näistä lienee Sir Thomas Moren kirjoittama, mutta vasta hänen kuolemansa jälkeen 1530-luvulla julkaistu *The History of King Richard III*, jonka kuvaus Rikhardista on hyvin lähellä Shakespearen tunnetuksi tekemää. Syy tähän mustamaalaamiseen on yksinkertainen. Tudor-suvun ensimmäinen kuningas, Henrik VII, sai kruunun noustuaan kapinaan juuri Rikhardia vastaan. Henrikin laillinen perintö-oikeus kruunuun oli kuitenkin jokseenkin kyseenalainen, joten oikeuttaakseen tämän vallankaappauksen Rikhardista täytyi tehdä kansan silmissä mahdollisimman epämiellyttävä hahmo; ilkeä ja kaikin puolin vastenmielinen tyranni, jota vastaan kapinointi olisi, ei vain hyväksyttävää, vaan jopa toivottavaa.⁹⁷ Tämä Tudor-propagandan välittämä kuva siirtyi sittemmin Shakespearen näytelmien kautta yleiseen tietoisuuteen ja tästä tietoisesta vääristelystä johtuen Rikhard III onkin 1500-luvulta lähtien ollut kenties vihatuin Englannin kuninkaista.⁹⁸ Tämä kuva Rikhardista säilyi valtakäsityksenä aina 1900-luvulle asti, jolloin Rikhardia alettiin tutkia laajemmin ja kriittisemmin.⁹⁹ Nykyaikana onkin noussut useita liikkeitä, joiden tarkoituksena on Rikhardin maineen korjaaminen, esimerkiksi 1924 perustettu *Richard III society*.¹⁰⁰

2.4. Tudor-myytti Shakespearen näytelmissä

Tudor-suku nousi Englannin valtaistuimelle vuonna 1485, kun Henrik Tudorin joukot voittivat Rikhard III:n Bosworth Fieldin taistelussa. Rikhard surmattiin ja Henrik nimitettiin kuninkaaksi nimellä Henrik VII. Uuden kuninkaan asema oli kuitenkin epävakaa, olihan sotilaallinen vallankaappaus lain vastainen ja Yorkin suvulla yhä

⁹⁶ Moseley 2007, 24–25

⁹⁷ Moseley 2007, 25–26.

⁹⁸ Moseley 2007, 24–26.

⁹⁹ Valtakäsityksestä poikkeavia, Rikhardia puolustelevia tulkintoja esiintyi toki jo aika ajoin 1600-, 1700- ja 1800-luvuillakin, mutta nämä olivat kuitenkin selvästi vähemmistönä ja suuren yleisön kuvaan kuninkaasta ne eivät juuri vaikuttaneet.

¹⁰⁰ Richard III society online.

runsaasti kannattajia Englannissa. Henrikin kruununperimysoikeus oli myös lainopilliselta kannalta katsottuna heikko, joten uusi kuningas, ja myöhemmin myös muu kuningassuku, ryhtyi toimiin saadakseen vallankaappauksen näyttämään oikeutetulta.¹⁰¹

Näihin legitimisointitoimiin kuului tärkeänä osana historian kirjoittaminen kuninkaalle otollisella tavalla. 1500-luvun alkupuolen historioitsijat, kuten Polydore Vergil ja jo mainittu Thomas More, kirjoittivat välillä tarkoituksellisen liioitellusti ruusujen sodan tapahtumista ja sodan kauheuksista. Kuten jo edeltävässä luvussa ilmeni, erityisesti Henrik VII:n vallasta syöksemä viimeinen yorkilainen kuningas Rikhard III päättyi Tudor-historioitsijoiden hampaisiin.¹⁰² Monet vuosisadan jälkipuoliskon historian kirjoittajista, kuten Edward Hall ja Raphael Holinshed, käyttivät näitä aiempia teoksia lähteinään, minkä myötä samat ajatukset siirtyivät usein sellaisenaan myös Shakespearen tuotantoon ja sitä kautta myös laajempaan kansalliseen tietoisuuteen.¹⁰³ Seuraavassa esittelen tapoja joilla Shakespeare otti osaa Tudor-propagandan levittämiseen, eli kuinka Shakespeare käytti historiaa Tudor-suvun vallan oikeuttamiseen.

Tudor-propagandaan kuului suurena osana niin sanottu Tudor-myytti, jota käytettiin oikeuttamaan Tudor-suvun valtaa Englannissa. Sen avulla Henrik VII pystyi lopulta vakauttamaan valta-asemansa 1500-luvun alkuvuosina ja myös hänen jälkeläisensä käyttivät sitä edelleen valtansa pönkittämiseen. Myytin mukaan Englantia 1400-luvulla kohdanneet onnettomuudet olivat eräänlainen moraalinen, jopa jumalallinen, seuraus ja rangaistus, joka juonsi juurensa kuningas Edward III:n (1312–1377) jälkeläisten väliseen valtataisteluun.¹⁰⁴

Edward III kuoltua vuonna 1377 kruunun peri hänen vanhimman poikansa poika Rikhard II.¹⁰⁵ Rikhard hallitsi vuoteen 1399, jolloin toinen Edward III:n lapsenlapsista, Lancasterin herttua Henrik Bolingbroke, aloitti kapinan serkkuaan vastaan, jonka seurauksena

¹⁰¹ Kizelbach 2014, 25.

¹⁰² Moseley 2007, 24–26.

¹⁰³ Moseley 2007, 24–26.

¹⁰⁴ Kizelbach 2014, 24; Egan 2007, 58.

¹⁰⁵ Rikhard II:n isä Edward, lisänimeltään ”Musta Prinssi”, kuoli ennen isäänsä Edward III:tta vuonna 1376, joten kruunu siirtyi mustan prinssin pojalle kuninkaan kuollessa.

Bolingbroke nimettiin kuninkaaksi nimellä Henrik IV. Rikhard II kuoli vuoden sisällä hämärissä olosuhteissa ja yleisesti Henrikin katsottiin murhauttaneen serkkunsa. Tämä jumalan asettamaa monarkkia vastaan tehty laiton vallankaappaus ja murha katsottiin saattaneen epäonnen ja jumalan vihan Englannin ylle, ja tämän katsottiin aiheuttaneen Englantia seuraavalla vuosisadalla kohdanneet onnettomuudet.¹⁰⁶

Tämä jumalan rangaistus jatkui Tudor-myytin mukaan aina 1400-luvun lopulle asti. Ensimmäinen sota satojen vuosien sodassa kääntyi Englantilaisia vastaan: 1450-luvulle tultaessa Calais:ta lukuun ottamatta kaikki Englannin alueet mantereelle puolella oli menetetty Ranskalle.¹⁰⁷ Pian tämän jälkeen alkoi ruusujen sota, joka myytin mukaan juontaa myös juurensa Henrik IV:n vallankaappaukseen. Henrik IV, Edward III:n kolmannen pojan Juhana Gentin jälkeläinen, oli vallan kaapatessaan sivuuttanut Edwardin toisen pojan, Lionel Antwerpiläisen, jälkeläiset kruununperimyksestä. Yorkin herttua Rikhard Plantagenet oli äitinsä puolelta Lionel Antwerpiläisen jälkeläinen ja katsoi tätä kautta oikeutensa kruunuun olevan parempi, kuin Henrik IV:stä polveutuvalla Henrik VI:lla.¹⁰⁸ Tudor-myytin mukaan York aloitti tästä syystä valtakautensa, jotka lopulta johtivat ruusujen sotaan ja kolme vuosikymmentä kestäneeseen levottomuuden aikaan. Jumalan rangaistus kulminoitui lopulta tyrannimaisena hirmuhallitsijana pidetyn Rikhard III valtakauten.¹⁰⁹

Tudor-myytin mukaan Henrik VII onnistui poistamaan tämän lähes vuosisadan kestäneen jumalallisen rangaistuksen Englannin yltä syöstyään Rikhard III:n vallasta ja mennessään naimisiin Edward IV:n tyttären Elizabeth Yorkilaisen kanssa, yhdistäen Yorkin ja Lancasterin riitaiset suvut.¹¹⁰ Henrikin katsottiin palauttaneen vanhan Jumalan asettaman valtajärjestyksen, minkä katsottiin oikeuttavan Tudor-suvun paikan hallitsijoina. Henrikin valtakaus esitetäänkin myytin mukaan eräänlaisena uuden kultakauden alkuna, jolloin rauha palasi Englannin maaperälle.¹¹¹

¹⁰⁶ Kizelbach 2014, 25, 59; Egan 2007, 58.

¹⁰⁷ Hicks 2010, 4.

¹⁰⁸ 2 Henrik VI, 2.2.

¹⁰⁹ Campbell 1959, 313; Thomas 2012, 49.

¹¹⁰ Kizelbach 2014, 25; Wells 2009, 127.

¹¹¹ Kizelbach 2014, 25.

Shakespearen on pitkään katsottu olevan yksi Tudor-myytin suurimmista kannattajista ja levittäjistä. Todellisuudessa on kuitenkin epävarmaa missä määrin Shakespeare pyrki Tudor-myytin rakentamiseen kirjoittaessaan näytelmiään, oliko se hänellä tarkoituksena alusta asti, vai muotoutuiko se kirjoitusprosessin myötä.¹¹² Useilla näkökannoilla on ollut eri aikoina omat kannattajansa.

Yleensä Shakespearen on nähty tarkoituksella tukevan vallitsevaa valtajärjestystä ja myös Tudor-myytin rakentamista on pidetty tietoisena ja tarkoituksellisena ratkaisuna, joskin sen muodoista on ollut paljon keskustelua eri aikoina. Esimerkiksi 1900-luvun puolivälin kenties vaikutusvaltaisin aiheen tutkija E. M. W. Tillyard¹¹³ on vakaasti providentialistisen¹¹⁴ tulkinnan kannalla, jonka mukaan jumalallinen vaikutus on näytelmissä mukana koko ajan, kun taas nykyajan tutkijoista muun muassa Neema Parvini on ottanut asiaan humanistisemmän tulkinnan, painottaen Shakespearen hahmojen ja heidän käyttöksensä sekä kunnianhimojensa roolia näytelmien tapahtumissa.¹¹⁵

Kun Shakespearen kaikkia kahdeksaa samaan sarjaan kuuluvaa historianäytelmää tarkastellaan niiden tapahtumien kronologisessa järjestyksessä, voikin hyvin saada sen kuvan, että Tudor-myytin rakennus on ollut eräs kirjoittajan tavoitteista alusta asti sillä niin sarjan alussa kuin lopussakin on paljon myyttiä rakentavia elementtejä. Tämä argumentti muuttuu kuitenkin epävarmemmaksi, kun otetaan huomioon näytelmien varsinainen kirjoitusjärjestys. Shakespearen uskotaan kirjoittaneen ensimmäisen tetralogian 1590-luvun alkuvuosina¹¹⁶ ja vasta myöhemmin näiden osoittauduttua suosituiksi kirjoittaneen toisen tetralogian (Rikhard II, Henrik IV 1 ja 2 ja Henrik V), joka ajallisesti sijoittuu ennen ensimmäisen tapahtumia.¹¹⁷ Täältä pohjalta on siis vaikea

¹¹² Egan 2007, 46; Kizelbach 2014, 65.

¹¹³ Teoksessa *Shakespeare History Plays* vuodelta 1944.

¹¹⁴ Providential= johdatuksellinen.

¹¹⁵ Kizelbach 2014, 66; Parvini 2012, 87; Baker 2015, 753–769.

¹¹⁶ 1. tetralogian näytelmistä viimeisimmän, Rikhard III:n, uskotaan valmistuneen 1592–93 ja 2. tetralogian ensimmäisen, Rikhard II:n, vuonna 1595. Egan 2007, 65.

¹¹⁷ Egan 2007, 47.

päätellä Tudor-myytin tarkoitushakuisuutta, joten katse on kohdistettava näytelmiin itseensä.

Henrik VI-trilogian näytelmiä tutkittaessa Tudor-myytin rakennus, tai ainakaan sen jumalallista väliintuloa ja rangaistusta käsittelevä osa, ei ole suuresti läsnä. Henrik IV:n vallananastus mainitaan muutaman kerran, mutta kukaan ei syytä sitä vallitsevasta tilanteesta. Jumalallisesta rangaistuksesta tai väliintulosta ei näytelmässä puhu muut kuin Henrik VI itse ja hänkin lähinnä pelkää jumalan vihan sattuvan omalle kohdalleen omien tekojensa ja vikojensa myötä.¹¹⁸ Laajemmasta maanlaajuista rangaistuksesta ei hänkään sano sanaakaan. Sen sijaan Shakespeare laskee sodan syyt suoraan sen aloittaneiden ihmisten, kuten Yorkin, Margareetan ja Warwickin sekä heidän kunnianhimonsa ja juonittelujensa syyksi.¹¹⁹ Osan syystä hän vierittää myös Henrik VI:lle, joka antoi neuvonantajensa hallita itseään, vaikka muutoin näytelmän nimikkohahmo esitetäänkin melko sympaattisessa ja traagisessa valossa. Edward IV muun muassa toteaa, että ilman kuninkaan kunnianhimoisen vaimon ja neuvonantajien toimia hän tuskin olisi koskaan lähtenyt vaatimaan kruunua itselleen, vaan antanut Henrikin hallita rauhassa.¹²⁰

Tudor-myytin käyttäminen on selvempää Shakespearen toisen tetralogian teoksissa, jotka kuten sanottua, kirjoitettiin ensimmäistä selvästi myöhemmin. Näissä näytelmissä on mukana paljon selvää tulevan kurjuuden ennakointia ja varoittelua. Esimerkiksi Rikhard II-näytelmässä Henrik IV:ttä varoitetaan nousemasta kuningastaan Rikhard II:sta vastaan seuraavilla sanoilla:

*My lord of Hereford [Henrik IV] here, whom you call king / Is a foul traitor
to proud Hereford's king / And, if you crown him, let me prophesy / The
blood of English shall manure the ground / And future ages groan for this
foul act. / Peace shall go sleep with Turks and infidels, / And in this seat of
peace tumultuous wars / Shall kin with kin and kind with kind confound. /
Disorder, horror, fear, and mutiny / Shall here inhabit, and this land be*

¹¹⁸ Parvini 2012, 122–125.

¹¹⁹ Parvini 2012, 123.

¹²⁰ 3 Henry VI, 2.2.1005–1007.

called / The field of Golgotha and dead men's skulls. / O, if you rear this house against this house / It will the woofullest division prove / That ever fell upon this cursèd earth! / Prevent, resist it, let it not be so, / Lest child, child's children, cry against you woe. (Rikhard II, 4.1.125–40)

Varoituksessa selkeästi ilmenee pelko tulevasta, jos vallitsevaa Jumalan asettamaa järjestystä lähdetään väkivalloin muuttamaan. Henrik VI-trilogiassa kuitenkin näihin tapahtumiin ei juuri viitata. Tästä johtuen onkin todennäköistä, että Shakespearen päätös koko näytelmäsarjan kattavasta korkeammasta johdattuksesta ja rangaistuksesta syntyi ensimmäisen tetralogian, tai ainakin Henrik VI-näytelmien, jo valmistuttua.¹²¹

Voidaan myös pohtia sitä, mitkä olivat Shakespearen motiivit Tudor-myytin käyttöön ja rakentamiseen. Tarkoitukset saattoivat hyvinkin olla suurelta osin poliittisia, kirjoittihan hän historianäytelmänsä viimeisen Tudor-monarkin Elisabet I:n aikaan.¹²² Varsinkin Rikhard III:n esittämistä tyrannina voi pitää poliittisena päätöksenä, olihan hänet syrjäyttänyt Henrik VII Elisabetin isoisä, jonka esittäminen muutoin kuin tyrannin voittaneena sankarillisena hahmona olisi saattanut pahimmassa tapauksessa saada kirjailijan hankaluuksiin, varsinkin kun Shakespearen näyttelijäseurue esiintyi ajoittain Elisabetin hoville. Hallitsevaa sukua positiivisessa valossa esittävä näytelmä sai todennäköisemmin myös positiivisen vastaanoton valtaa pitäviltä.

Toisaalta myytin käyttöön saattoi vaikuttaa suuresti myös draamataiteelliset ja taloudelliset seikat. Näytelmien perustarkoituksenahan oli ansaita rahaa seurueelle ja kirjoittajalle, joten näytelmästä täytyi tehdä mahdollisimman mieleenpainuva, jotta näytelmä vetäisi suuren määrän yleisöä. Toisin kuin nykyään, varhaismodernin ajan Englannissa näytelmiä ei esitetty kovinkaan usein; monia näytelmiä ei ensi-iltansa jälkeen esitetty koskaan uudestaan. Vain suosituimmat näytelmät pääsivät uusintakierroksille ja kiertueille.¹²³ Myytin mukaisen vahvan moraalisen sanoman

¹²¹ Egan 2007, 65–67.

¹²² Kizelbach 2014, 66.

¹²³ Wells 2009, 116; Hampton-Reeves & Rutter 2006, 17.

saattoi katsoa jäävän voimakkaammin katsojien mieliin, jolloin myös kysyntä lisänäytöksille kasvasi yhdessä kassavirtojen kanssa.

On myös esitetty, että Shakespearella oli filosofisempia motiiveja. On muun muassa sanottu, että Shakespearen oli näytelmissään tarkoituksena tutkiskella kuninkuuden luonnetta moraalisesta perspektiivistä ja toisaalta myös alamaisten suhdetta kuninkaaseen.¹²⁴ Esimerkiksi onko kapina jumalan asettamaa monarkkia vastaan oikeutettu, jos tämä kuningas on julma tyranni, kuten Rikhard III, tai vaihtoehtoisesti moraalisesti puhtoisempi, mutta siitä huolimatta maalle haitallinen, täysin epäpätevä ja heikko hallitsija, kuten Henrik VI?¹²⁵ Spekuloinnista huolimatta varmuutta näihin kysymyksiin ja Shakespearen kaikkiin motiiveihin tuskin koskaan saadaan.

2.5. Historianäytelmät englantilaisuutta rakentamassa

1500-luku oli Englannissa suurten muutosten aikaa ja usein sanotaan, että moderni englantilainen identiteetti alkoi kehittyä juuri Tudorien vuosisadalla.¹²⁶ Kenties tärkein tähän johtanut tapahtuma oli Henrik VIII:n 1530-luvulla alulle panema reformaatio, jonka myötä Englanti irrottautui katolisesta kirkosta. Uskontokysymys erotti Englannin monista sen tärkeimmistä kilpailijoista, kuten Ranskasta ja Espanjasta, jotka pysyivät uskoltaan katolisina. Tämän myötä englantilaiset alkoivat nähdä itsensä entistä enemmän erillisenä muusta Euroopasta¹²⁷ ja samalla korostaa omaa historiaansa, mikä selittää kiinnostuksen maan keskiaikaisiin tapahtumiin.

Vuosisadan lopun kirjailijoilla oli myös roolinsa tämän identiteetin luonnissa ja Shakespearen historianäytelmät ovat tästä hyvä esimerkki. Ilmestyessään näytelmät toivat maan historiaa kansalaisten ulottuville aiempaa helpommin lähestyttävällä tavalla ja olivat osaltaan rakentamassa kansallisen identiteetin ensiaskeleita, ja tulevana vuosisatoina vankistivat edelleen kansan kulttuurista perustaa. Näitä näytelmiä voikin

¹²⁴ Kizelbach 2014, 66–67; Wells 2009, 116.

¹²⁵ Wells 2009, 116; Pati 1991, 172.

¹²⁶ Kumar 2003, 93.

¹²⁷ Kumar 2003, 103–104.

pitää eräänlaisena varhaisena medievalismin muotona. 1800-luvulla Britannian noustua yhdeksi maailman suurimmista suurvalloista Shakespearen näytelmien suosio nousi uudelle tasolle ja osaltaan kasvattivat kansallista kiinnostusta ja ylpeyttä omaan historiaansa. Historianäytelmistä varsinkin Henrik V -näytelmää sankarikuvaelmineen on usein pidetty kansallisen itsetunnon kohottamiseen tähänneenä teoksena ja sellaisena sitä on usein käytettykin niin omana kirjoitusaikanaan kuin sen jälkeenkin aina 1900-lukua myöten, esimerkiksi molempien maailmansotien aikana.¹²⁸

Henrik VI -trilogian myötä myös ruusujen sodan tapahtumat piirtyivät kansalliseen tietoisuuteen uudella tavalla ja aiempaa vahvemmin, olivathan näytelmät suurempien yleisömassojen nähtävillä kuin varsinaiset historiakronikat. Näytelmät muovasivat tehokkaasti ihmisten käsitystä maansa historiasta ja monista näytelmien hahmoista, kuten juonittelevasta ja kyttyräselkäisestä Rikhard III:sta, tuli osa kansallista historiaa ja narratiivia, jopa paikoin suuremmassa määrin kuin niiden aidoista esikuvista.¹²⁹ Toisaalta ylhäisaatelista kertovat näytelmät myös voimistivat osaltaan vallitsevia valtarakenteita ja vahvistivat monarkian asemaa kansan silmissä.¹³⁰ Näytelmät myös nostivat teatterin yleistä sosiaalista asemaa pelkästä alaluokan huvista myös aatelin suosioon.

Näytelmät olivat myös vahvistamassa reformaation luomaa uutta uskonnollista identiteettiä. Vaikka näytelmien englantilaisten hahmojen historialliset esikuvat olivat uskoltaan katolisia siinä missä ranskalaiset tai espanjalaisetkin, tehdään näytelmissä englantilaisten ja mannermaalaisten välille selvä uskonnollinen ero.¹³¹ Kenties näkyvin esimerkki tästä on 1 Henrik VI:ssa Englannille runsaasti harmaita hiuksia aiheuttava, mutta lopulta roviolle päätyvä Jeanne d'Arc, joka väittää olevansa Jumalan asialla, mutta joka todellisuudessa veljeilee pahojen henkien kanssa.¹³² Englantilaiset puolestaan esitetään uskonnollisesti hyveellisessä, jopa protestanttisessa, valossa, Henrik VI tästä

¹²⁸ Kumar 2003, 116.

¹²⁹ Kumar 2003, 116–117.

¹³⁰ Kumar 2003, 118–119.

¹³¹ Dean 1982, 38.

¹³² 1 Henrik VI, 5.3.

hyvänä esimerkkinä.¹³³ Nämä erot vahvistivat osaltaan Englannissa 1500-luvun toisella puoliskolla muotoutuvaa kuvaa Englannin ja Manner-Euroopan uskonnollisesta ja kulttuurisesta erillisyydestä, mikä on jossain muodossa säilynyt aina nykyaikaan asti.

Shakespearen tuotanto koki uuden tulemisen noin 150 vuotta kirjailijan kuoleman jälkeen. 1700-luvun jälkipuoliskolla miehen teokset, historianäytelmät mukaan luettuna, nousivat paljon aiempaa suurempaan suosioon ja 1800-luvulla Shakespearen status maan kansallisrunoilijana muotoutui kiistattomaksi.¹³⁴ Shakespearen historianäytelmillä oli oma roolinsa brittiläisen nationalismin rakentumisessa, olivathan ne kansallisrunoilijan ainoita näytelmiä, joiden päähenkilöt olivat englantilaisia. Henrik VI -näytelmätkin nousivat ajoittain uuteen suosioon, vaikkakaan eivät yhtä suosituksi kuin esimerkiksi Rikhard III- tai Henrik V -näytelmät.¹³⁵ Näytelmiä kuitenkin esitettiin tasaisesti aina 1900-luvulle asti ja ne muovasivat osaltaan romantiikan ajan ihmisten käsitystä myöhäiskeskiajan Englannista. Monet näistä käsityksistä säilyivät pitkälle 1900-luvulle asti, jolloin Henrik VI -sarja alkoi saada enemmän huomiota myös teatteripiirien ulkopuolella.¹³⁶

Ruusujen sota säilyi näyttämötaiteen aiheena myös Shakespearen jälkeisillä vuosisadoilla, paitsi Shakespearen näytelmien uusintaesitysten kautta, myös uusien teosten myötä. 1600-luvulla aiheesta kirjoitti muun muassa John Ford suosituksessa *Perkin Warbeck* -näytelmässään, joka kertoo Henrik VII:n kruunua tavoitelleen Perkin Warbeckin tarinan. 1700-luvun alussa Colley Cibber julkaisi oman, joskin paljon Shakespearelta lainaavan, Rikhard III:n elämästä kertovan näytelmänsä, joka saavutti joksikin aikaa jopa Shakespearen Rikhard III -näytelmää suuremman suosion, kunnes vaipui unohduksiin 1800-luvulla vallinneen uuden Shakespeare-innostuksen aikana. Ajan myötä ja yleisen lukutaidon parantuessa myös romaanikirjailijat alkoivat käsitellä ruusujen sota puhtaasti kirjoitetussa muodossa. 1800-luvulla ruusujen sodasta kertovia

¹³³ Esimerkiksi 2 Henrik VI, 2.1.

¹³⁴ Biography.com Editors, *William Shakespeare Biography*.

¹³⁵ Hampton-Reeves & Rutter 2006, 33–35.

¹³⁶ Hampton-Reeves & Rutter 2006, 33–36.

romaneja ilmestyikin monia. Seuraavassa luvussa siirryinkin tutkimaan ruusujen sodan käsittelyä 1800-luvulla erästä Mary Shelleyyn romaania esimerkkinä käyttäen.

3. Mary Shelleyyn *The Fortunes of Perkin Warbeck: A Romance*

1600- ja 1700-luvuilla ruusujen sota ja siihen liittyvät aiheet säilyivät historiafiktion aiheina erityisesti Britanniassa. Myös näytelmät säilyivät näinä vuosina edelleen suosittuna esitysmuotona. Shakespearen Henrik VI- ja erityisesti Rikhard III -näytelmät saivat aika-ajoin aina uusintaesityksiä auttaen sementoimaan niissä esitettyjä käsityksiä kansakunnan tajuntaan ja vaikuttaen myös suuresti uusiin ruusujen sotaa käsitteleviin teoksiin. Shakespearen lisäksi myös uusia näytelmiä toki tehtiin, kuten jo mainitut Fordin ja Cibberin teokset.

1800-luvulla kiinnostus ruusujen sotaan ja keskiaikaan yleisemmin alkoi jälleen kohota paitsi historioitsijoiden keskuudessa, myös kaunokirjailijoiden joukoissa ja muun muassa Shakespearen näytelmät nousivat vuosisadan kuluessa jälleen suureen suosioon. Keskiajan kuvaukset yleistyivät monilla kulttuurin aloilla, niin kirjallisuudessa kuin taiteessakin, joiden saralla kokonaisia tyyliuunnia syntyi keskiajan innoittamana.¹³⁷ Keskiajan vaikutus kulttuurissa oli niin yleistä, että vuosisadan puolen välin aikoihin ilmiölle annettiin nimeksi *medievalismi*.

On pohdittu paljon, miksi keskiaika muodostui niin suosituksi aiheeksi 1800-luvun historiakulttuurissa. On esitetty muun muassa, että nationalismin noustessa esimerkiksi Britanniassa keskiaikaista historiaa käytettiin kansallisen identiteetin muovaamiseen siksi, että haluttiin korostaa oman kulttuurin pitkiä perinteitä ja mahtipontisuutta. Keskiaika antoi Britanniassa, kuin myös muualla Pohjois-Euroopassa, tähän hyvän

¹³⁷ Esimerkiksi gotiikan ja romantiikan tyyliuunnissa keskiajan vaikutus näkyy selkeästi.

alustan, sillä se oli näillä alueilla ensimmäinen aikakausi, jolta oli runsaasti omaa kulttuurista perintöä. Aikaisemmillä vuosisadoilla manner-Euroopassa, kuten Ranskassa ja varsinkin Välimeren alueella historiallista inspiraatiota haettiin suureksi osaksi antiikin kulttuureista, eritoten antiikin Roomasta. Britanniassa tai muualla pohjoisemmassa Euroopassa antiikin perintö ja kulttuuri eivät kuitenkaan olleet samalla tavalla vahvasti läsnä,¹³⁸ joten innoitusta haettiin myöhemmiltä ajoilta, kuten juuri keskiajalta, jonka varsinkin Britanniassa katsottiin olevan nimenomaan brittien omaa historiaa.¹³⁹ Medievalismin voidaan siis katsoa syntyneen ikään kuin vastaukseksi aiempien vuosisatojen antiikin ihailuun.¹⁴⁰

Keskiaika, ruusujen sota ja sitä seurannut Tudorien valtakausi innoittivat siis monia romaanikirjailijoita läpi vuosisadan. Tunnetuimmat ruusujen sodasta kirjoittaneet kirjailijat lienevät goottilaisella kauhutarinallaan *Frankensteinilla* maailmanmaineeseen nousut Mary Shelley ja suureen kansansuosioon Englannissa vuosisadan puolivälin paikkeilla nousut kirjailija ja poliitikko Edward Bulwer-Lytton.¹⁴¹ Shelley'n teos *The Fortunes of Perkin Warbeck: A Romance* (1830) kertoo Edward IV:n nuorempana poikana, Towerissa veljensä kanssa kuolleeksi uskottuna nuorena Yorkin herttuana Rikhardina esiintyneen Perkin Warbeckin tarinan. Bulwer-Lyttonin *The Last of The Barons* (1843) puolestaan kertoo Warwickin Jaarli Rikhard Nevillen elämästä ja tämän valtataistelusta kuningas Edward IV:n kanssa.¹⁴²

Näistä kahdesta valitsin tarkastelun kohteeksi Mary Shelley'n *The Fortunes of Perkin Warbeck*-romaanin, sillä se vastaa paremmin tyypillistä 1800-luvun alkupuolen romantiikan innoittamaa romaania ja myös siitä yksinkertaisesta syystä, että siitä on helposti saatavilla melko aikainen painos, vuodelta 1857. Shelley'n teokseen liittyen myös tutkimuskirjallisuutta on enemmän ja helpommin saatavilla antaen tutkimukselle laajempaa lähdepohjaa. Perkin Warbeck itsessään on myös mielenkiintoinen

¹³⁸ Vaikka toki Rooman valtakunta ulottui laajimmillaan aina Brittein saarille asti ja muun muassa Ruotsissa antiikki oli merkittävä innoituksen lähde 1700-luvulla.

¹³⁹ Tämä liittyy jo Shakespeare-luvussa mainittuun brittiläiseen identiteettiin kuuluvaan tunteeseen eräänlaisesta erillisyydestä muuhun Eurooppaan nähden.

¹⁴⁰ Geary & Klaniczay 2013, 1–4

¹⁴¹ Al-Fuhaid 2014, 34

¹⁴² Al-Fuhaid 2014, 34

tutkimuskohde, sillä aihe kytkeytyy monilta osin myös moniin muihin ruusujen sodan tärkeisiin tapahtumiin ja Tudor-suvun vallan alkuvaiheisiin. Aihe oli ilmeisen kiinnostava myös 1800-luvun puolella, sillä Mary Shelley'n romaanin julkaisuaikaan, itse asiassa vain muutamaa kuukautta aiemmin, julkaistiin myös toinen samaa aihetta käsitellyt romaani, Alexander Campbellin kirjoittama *Perkin Warbeck; Or the Court of James IV of Scotland (1830)* ja muutaman vuoden sisään yhteensä kahdeksan aiheeseen liittyvää teosta.¹⁴³ Aihe siis kiinnosti selvästi niin kirjailijoita kuin lukijoitakin. Seuraavaksi esittelen lyhyesti kirjailijan jonka jälkeen siirryn itse romaanin tarkempaan käsittelyyn

3.1. Mary Shelley

Mary Wollstonecraft Shelley, omaa sukuaan Godwin, syntyi 30. elokuuta 1797 yläluokkaiseen perheeseen ollen perheen toinen lapsi. Shelley'n äiti Mary Wollstonecraft oli eräs aikansa tunnetuimpia varhaisfeministisiä ajattelijoita ja kirjailijoita ja hänen isänsä niin ikään tunnettu journalisti, poliittinen filosofi ja kirjailija William Godwin.¹⁴⁴ Wollstonecraft kuitenkin kuoli pian Maryn syntymän jälkeen kuumetautiin jättäen nuoren Maryn kasvatuksen Godwinin harteille. Tästä sekä perheen taloudellisista vaikeuksista huolimatta Shelley'n lapsuus oli tämän omien sanojensa mukaan melkoisen onnellinen.¹⁴⁵ Nuori Mary ei saanut juurikaan virallista koulutusta, mutta hänen isänsä kuitenkin kotiopetti häntä laajasti eri aiheista ja isänsä myötä hän pääsi myös tapaamaan useita oppineita miehiä ja sai myös vapaasti lukea ja tutkia isänsä omistamaa kirjakokoelmaa. Näin nuori Mary sai tuon ajan tyttölapselle poikkeuksellisen laajan ja edistyneen koulutuksen.¹⁴⁶

¹⁴³ Al-Fuhaid 2014, 34.

¹⁴⁴ Joshua 2008, 6; The Biography.com Editors, Mary Shelley Biography.

¹⁴⁵ William Godwin meni uudestaan naimisiin 1801 Mary Jane Clairmont nimisen naisen kanssa. Godwin oli uudelle vaimolleen omistautunut ja avioliitto muutenkin melkoisen onnistunut, mutta Mary Shelley ei kertoman mukaan liiemmin pitänyt äitipuolestaan, joka tämän mukaan suosi enemmän omia lapsiaan aiemmasta avioliitostaan. The Biography.com Editors, Mary Shelley Biography

¹⁴⁶ The Biography.com Editors, Mary Shelley Biography

1814 17-vuotias Mary Godwin tapasi isänsä tuttavan, itseään viisi vuotta vanhemman runoilijan Percy Bysshe Shelley ja parin suhde muuttui nopeassa tahdissa romanttiseksi. Suhde aiheutti melkoisen skandaalin, sillä Percy Shelley oli jo naimisissa ja pian pari pakeni Ranskaan jättäen taakseen Maryn vihaisen isän ja Percyn raskaana olevan vaimon. Pari joutui kuitenkin pian palaamaan Englantiin rahapulan vuoksi.¹⁴⁷

Percyn saatua suurehkon perinnön isoisänsä kuoltua pari pystyi omistautumaan kirjallisille töilleen sekä toisilleen ja he menivät naimisiin pian Percyn vaimon kuoltua 1816. Pari matkaili paljon Euroopassa ja vuonna 1816 parin ollessa kuuluisan runoilijan lordi Byronin vieraana Sveitsissä Shelley sai idean romaaniin, josta lopulta muotoutui hänen ylivoimaisesti tunnetuin teoksensa *Frankenstein*.¹⁴⁸ Pari sai kaikkiaan neljä lasta, joista kuitenkin kolme kuoli jo lapsena. 1822 jälleen hankalaan taloustilanteeseen jouduttuaan Shelleyt muuttivat Italiaan, jossa Percy Shelley pian kuoli veneilyonnettomuudessa rajun myrskyn seurauksena.¹⁴⁹

Percyn kuolema saattoi Mary Shelley hankalaan taloustilanteeseen ja hän joutui elättämään itsensä ja poikansa kirjoittamalla, sekä Percyn isän Timothy Shelley pitkin hampain myöntämän pienen määrärahan turvin.¹⁵⁰ Shelley julkaisi useita romaaneja, joista tunnetuimmat lienevät *Mathilda (1819)*, *The Last Man (1826)* ja *Valperga; or, the life and adventures of Castruccio, Prince of Lucca (1823)*, jotka eivät kuitenkaan nousseet samanlaiseen suosioon ja maineeseen kuin esikoisromaani Frankenstein. Hän julkaisi myös Percy Bysshe Shelley kesken ja julkaisemattomiksi jääneitä runoja, kunnes ajautui asiasta riitaan Timothy Shelley kanssa.¹⁵¹ Perkin Warbeckia Shelley alkoi työstää 1827 tai -28 ja romaani julkaistiin 1830. Teos sai ristiriitaisia arvioita, eikä sekään

¹⁴⁷ Joshua 2008, 7; The Biography.com Editors, Mary Shelley Biography

¹⁴⁸ Kuuluisan tarinan mukaan Frankenstein sai alkunsa, kun lordi Byronin huvilalla vieraillessaan huonon sään takia sisätiloissa aikaansa viettänyt seurue lueskeli vanhoja saksalaisia kummitustarinoita. Tästä inspiroituneena lordi Byron ehdotti kilpailua, jossa paikalla olijat yrittäisivät kukin keksiä pelottavimman kauhutarinan. Mary Shelley pohti tarinan aihetta, kunnes seuraavana yönä näki painajaisen tiedemiehestä luomassa hirviötä ja jalosti idean myöhemmin romaaniksi. Joshua 2008, 7; The Biography.com Editors, Mary Shelley Biography

¹⁴⁹ The Biography.com Editors, Mary Shelley Biography

¹⁵⁰ Percy Shelley perhe, varsinkaan isä Timothy Shelley, ei hyväksynyt Maryn ja Percyn suhdetta eivätkä halunneet olla missään tekemisessä Maryn kanssa, mutta myöntivät lopulta määrärahan maksamiseen parin pojan Percy Florence Shelley hyväksi. Al-Fuhaid 2014, 45.

¹⁵¹ Al-Fuhaid 2014, 45

osoittautunut suureksi kaupalliseksi menestykseksi. Romaania muun muassa arvosteltiin historiallisten ja keksittyjen tapahtumien vaikeasti hahmotettavasta yhteensopivuudesta ja liian monista sivujuonista.¹⁵² Shelley tuli kuitenkin toimeen ja Timothy Shelley'n kuoltua perheen taloudellinen tilanne koheni ja Shelley saattoi kustantaa pojalleen kunnolliset opinnot. Poikansa mentyä naimisiin Shelley asui tämän perheen kanssa kunnes kuoli 1851, todennäköisesti aivokasvaimeen.¹⁵³

3.2. The Fortunes of Perkin Warbeck

Mary Shelley'n historiallinen romaani *The Fortunes of Perkin Warbeck* kertoo nimensä mukaisesti Perkin Warbeckin tarinan. Historiallinen Perkin Warbeck, hollantilaisen kauppiaan poika,¹⁵⁴ esiintyi Edward IV:n poikana Rikhardina, Rikhard III:n Toweriin lukitseman prinssikaksikon nuorempana osapuolena, tehden monia yrityksiä kaapata valta kuninkaaksi nousseelta Henrik VII:ltä 1490-luvulla. Kaappausyritykset epäonnistuivat, mutta aiheuttivat kuitenkin paljon harmia ja epävakautta ensimmäisen Tudor-kuninkaan hallintokauden alkuvuosina.¹⁵⁵

Romaani alkaa vuodesta 1485. Bosworth Fieldin taistelun hävinneet yorkilaiset punovat juonen saadakseen Yorkin suvun jälleen valtaistuimelle lancasterilaisen Henrik VII tilalle.¹⁵⁶ Paras kandidaatti tähän on Edward IV:n nuorin poika, Yorkin herttua Rikhard. Salaliittolaiset onnistuvat salakuljettamaan nuoren Yorkin herttuan ulos Towerista, minkä jälkeen tälle luodaan valeidentiteetti hollantilaisen kauppiaan poikana suojellakseen tätä uuden Tudor-monarkin vihalta.¹⁵⁷ Rikhard viettää nuoruusvuotensa pääasiassa Espanjassa adoptiotätinsä Madeline De Faron perheen luona yhdessä serkkunsa, Rikhard III:n aviottoman lapsen Edmund Plantagenetin ja perheen tyttären

¹⁵² Webster Garret 2007, 56.

¹⁵³ The Biography.com Editors, Mary Shelley Biography

¹⁵⁴ Hicks 2010, 245, 249; Ridgeway C. 2016, Tudor Society.com.

¹⁵⁵ Hicks 2010, 237; Ridgeway C. 2016, Tudor Society.com

¹⁵⁶ Shelley 1857, 1 – 20

¹⁵⁷ Shelley 1857, 18 – 19, 38

Monina De Faron kanssa. Kasvettuaan ja taisteltuaan kristittyjen ja maurien välisissä sodissa¹⁵⁸ Rikhard päättää lopulta vaatia takaisin isänsä kruunua ja suuntaa ystävineen kohti kotisaariaan.¹⁵⁹

Rikhardin matka vallankaappaukseen vaadittavan kannatuksen ja sotajoukon keräämiseksi vie hänet ystävineen Irlannin kautta¹⁶⁰ Ranskan ja Burgundin hoveihin¹⁶¹ ja lopulta Skotlantiin, myös Englantiin muutaman kerran.¹⁶² Ritarillisuudestaan ja urheudesta tunnetuksi romaanin aikana tuleva Rikhard joutuu kuitenkin kerta toisensa jälkeen tyytymään pelkkään sympatiaan ja moraaliseen tukeen varsinaisen sotilaallisen ja taloudellisen tuen jäädessä vähäiseksi.¹⁶³ Lopulta surkeasti epäonnistuneen Skotlannin kuningas Jaakko IV:n kanssa tehdyn sotaretken¹⁶⁴ jälkeen Rikhard palaa Irlannin kautta Englantiin johtamaan talonpoikaikapinaa,¹⁶⁵ jonka päätyttyä niin ikään tappioon hänet vangitaan ja kahden pakoyrityksen jälkeen lopulta teloitetaan.¹⁶⁶

Romaani keskittyy suurelta osin erilaisiin poliittisiin juonitteluihin ja henkilöhahmoihin tapahtumien taustalla. Päähenkilö Rikhardin ohella romaanin tärkeimpiä hahmoja ovat Rikhardin kumppani Edmund ja monimuotoisten rakkaussuhteiden kohteet Monina De Faro ja skotlantilainen aatelist nainen Katherine Gordon, josta lopulta tulee Rikhardin vaimo, sekä antagonistinen Rikhardin entinen lapsuudenystävä Robert Clifford ja juonitteleva kummallakin puolella vuoroin häärivä Frion. Myös antagonistina toimiva Henrik VII on tärkeä hahmo. Muita tärkeitä sivuhahmoja ovat Rikhardin sisko, Henrik VII:n vaimo Elizabeth Yorkilainen ja kaksikon äiti Elisabeth Woodville. Lukuisat naishahmot nousevatkin tärkeään rooliin romaanin edetessä muodostaen tärkeän tukiverkoston Rikhardille tämän lukuisten vastoinkäymisten lomassa. Mary Shelley käyttääkin naishahmoja näkyvästi nostaan esiin naisten rooleja historiallisissa

¹⁵⁸ Shelley 1857, 80 – 95

¹⁵⁹ Shelley 1857, 94 – 95

¹⁶⁰ Shelley 1857, 111 – 123

¹⁶¹ Shelley 1857, 123 – 127, 142 – 155

¹⁶² Shelley 1857, 171 – 187

¹⁶³ Shelley 1857, 126, 148

¹⁶⁴ Shelley 1857, 237 – 262

¹⁶⁵ Shelley 1857, 295 – 309

¹⁶⁶ Shelley 1857, 357–360, 387–393, 405–406.

tapahtumissa. Perkin Warbeckia voidaankin pitää jossain määrin myös varhaisena feminismin tuotteena, vaikka sitä on myös toisaalta kritisoitu naisten roolien liiallisesta stereotyyppiöinnistä.

Historian saatossa on pohdittu paljon oliko Perkin Warbeck todella nuori Yorkin herttua, vai pelkkä vallasta syrjäytettyjen yorkilaisten omaksi keulakuvakseen pestaama kunnianhimoinen huijari. Aihe on kiehtonut historian tutkijoita paljonkin, sillä se liittyy läheisesti myös Towerin prinssien niin ikään hämärän peittoon jääneisiin kohtaloihin. Molempiin suuntiin on asiaa puoltavia seikkoja. Warbeck onnistui muun muassa olemuksellaan ja käytöksellään vakuuttamaan monet henkilöisyydestään. Esimerkiksi Rikhardin täti, Edward IV:n sisko, Burgundin herttuatar Margareeta virallisesti tunnusti Warbeckin Rikhardiksi, samoin Skotlannin kuningas Jaakko IV (James IV), joka järjesti myös Warbeckin ja serkkunsa Katherine Gordonin avioliiton. Toisaalta taas Warbeck tunnusti itsensä huijariksi allekirjoittamassaan tunnustuksessa¹⁶⁷ ja yorkilaiset olivat jo kerran aikaisemminkin yrittäneet nostaa Henrik VII:n vastaisten pyrkimystensä keulakuvaksi Yorkin suvun perilliseksi väittämänsä huijarin; Lambert Simnel -niminen 10-vuotias kaupunkilaiskäsityöläisen poika esiteltiin Irlannissa paikalliselle yorkilaismieliselle aatelille 1487 Edward IV:n veljenpoikana, nuorena Warwickin jaarlina Edward Plantagenettinä.¹⁶⁸ Oikea jaarli oli kuitenkin Henrikin hallussa Towerin linnaan vangittuna ja tämän tultua yleiseen tietoon jäi Simnelin taakse koottu kannatus yorkilaisten toivomaa pienemmäksi ja kapina tukahtui yhden Stokessa käydyn taistelun jälkeen.¹⁶⁹

Mikään näistä ei kuitenkaan todista Warbeckin henkilöisyyttä täydellisesti suuntaan tai toiseen. Margareeta ei läheisestä sukulaissuhteesta huolimatta ollut koskaan tavannut veljenpoikaansa ennen Warbeckin tapaamista, kuten ei myöskään Jaakko IV, jolla oli myös omat intressinsä Warbeckin tunnustamisen taustalla, kuten Warbeckin kanssa tehty lyhyeksi jäänyt ja melkoisen surkeasti epäonnistunut sotaretki Englantiin vuonna

¹⁶⁷ Ridgeway C. 2016, Tudor Society.com.

¹⁶⁸ Hicks 2010, 242–243.

¹⁶⁹ Hicks 2010, 245. Kapinan jälkeen Henrik VII ymmärsi 10-vuotiaan Simnelin olleen pelkkä pelinappula aikuisten pelaamassa valtapelissä, armahti tämän ja pestasi lopulta omaan keittiöhenkilökuntaansa. Trueman 2018, The History Learning Site.

1496 osoitti.¹⁷⁰ Toisaalta myös Warbeckin tunnustusta on hankala pitää aukottomana todisteena, sillä se annettiin vankeuden aikana ja Henrik VII:n taipumukset ankariin otteisiin vihollisiksi katsomiaan yorkilaisia jahdatessa ja kuulusteltaessa on hyvin dokumentoitu.¹⁷¹

Nykyään vallalla on tulkinta, jonka mukaan nuori Rikhard mitä todennäköisimmin kuoli Towerissa veljensä Edward V:n kanssa joskus vuosien 1483 ja 1485 välillä ja näin ollen Perkin Warbeckia pidetään yleisesti huijarina.¹⁷² 1800-luvulla ja aiemminkin asiasta esitettiin kuitenkin vielä paljon eri mielipiteitä. Mary Shelley esimerkiksi kertoo romaanin kommentaarissaan henkilökohtaisesti pitävänsä Warbeckia Rikhardina romaania varten tekemänsä tutkimuksen perusteella.¹⁷³ Tämä seikka luokin pohjan koko romaanille, jossa Rikhard ja Warbeck ovat sama henkilö.

3.3. Romaani politiikan kannanottona

Samoin kuin William Shakespeare aikaisemmin, myös Mary Shelley käytti historiallisia tapahtumia kuvaamaan oman aikansa maailmaa, tapahtumia ja oloja. Monet romaanin hahmoista muistuttavat suuresti 1800-luvun alun Englannin suurmiehiä ja naisia. Kenties näkyvin tällainen vertaus on romaanin kuningas Henrik VII, hänen kuningattarensa Elisabeth Yorkilainen ja näiden kahden välinen suhde, joka selvästi ottaa inspiraationsa Britannian kuningashuonetta 1700-luvun lopulta aina 1820-luvulle asti jakaneesta kuningas Yrjö IV:n ja kuningatar Caroline von Braunschweig-Wolfenbüttelin avioliitosta. Tämä vertaus voidaan nähdä eräänlaisena suorana kritiikkinä monarkiaa kohtaan ja sen vaikutuksesta naisen asemaan yhteiskunnassa. Seuraavassa taustoitan asiaa hieman selittämällä kuningashuoneen tilannetta 1800-

¹⁷⁰ Skottien ja Warbeckin sotaretki yletyi vaan muutaman mailin Englannin puolelle ja päättyi pian yhden lyhyen piiritysyrittelyn jälkeen, ennen kuin Henrik VII:n skotteja vastaan lähettämä englantilaisarmeija ehti edes paikalle. Ridgeway C. 2016, Tudor Society.com.

¹⁷¹ Hicks 2010, 249; Elton 1985, 26.

¹⁷² Muun muassa Michael Hicks teoksessaan *The War Of The Roses* (2010, 245).

¹⁷³ Shelley 1857, 2a.

luvun vaihteessa ja vuosisadan kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä ja vertaan tätä romaanin kuningaspariin.

3.3.1. Henrik VII ja Yrjö IV

1800-luvun alku oli koko Euroopassa sekavaa aikaa, eikä Englanti ollut tässä suhteessa poikkeus. Ranskan suuri vallankumous 1700-luvun lopulla ja Napoleonin sodat uuden vuosisadan alussa vavisuttivat valtarakenteita ja vallitsevaa järjestystä ympäri mannerta. Mannermaisten myllerrysten lisäksi Englannissa oli omat ongelmansa. Maata vuodesta 1760 asti hallinneen kuninkaan Yrjö III:n hovissa oli näennäisesti kaikki hyvin 1700-luvun viimeisinä vuosina.¹⁷⁴ Kuningasparille oli syntynyt vuosisadan loppuun mennessä useita lapsia ja kruununperimys oli siltä kannalta katsoen turvattu; vanhin poika, myös nimeltään Yrjö, seuraisi aikanaan isäänsä valtaistuimelle.¹⁷⁵ Walesin prinssin¹⁷⁶ railakkaan yksityiselämän ongelmat kuitenkin rasittivat kuningasperheen välejä ja monet julkisuuteen päätyneet skandaalit olivat suosittuja puheenaiheita niin lehdistössä kuin teehuoneiden ja pubien keskusteluissakin.¹⁷⁷ Monet näistä tapahtumista vaikuttivat suuresti myös Mary Shelleyyn elämään ja toimivat innoittajana myös *Perkin Warbeckin* sisältöön.

Kruununperijä Yrjö, myöhemmin Yrjö IV, oli monin tavoin isänsä vastakohta. Toisin kuin julkisia skandaaleja viimeiseen asti välttelemään pyrkinyt ja näin ollen yksityiselämäänsä tarkoin varjellut Yrjö III, prinssi Yrjö eli kallista ja ylenpalttisen näyttävää julkista elämää, johon kuului runsasta alkoholin käyttöä, erilaisia julkisuustempauksia ja useita rakastajattaria. Näistä tärkein ja suuresti Yrjön myöhempään elämään vaikuttanut oli alhaista syntyperää ollut Maria Fitzherbert, johon Yrjö ihastui jopa siinä määrin, että meni salaa tämän kanssa naimisiin vuonna 1785.¹⁷⁸ Avioliitto ei ollut Britannian lakien

¹⁷⁴ Smith 1999, 2–7.

¹⁷⁵ Smith 1999, 2.

¹⁷⁶ ”Walesin prinssi” on Englannissa yhä edelleenkin kruununperijälle annettava arvonimi.

¹⁷⁷ Smith 1999, 15–18.

¹⁷⁸ Smith 1999, 34–36.

mukaan pätevä, sillä kuningas ei ollut antanut siihen suostumustaan – eikä sitä ollut häneltä edes pyydetty – mutta se olisi silti julkisuuteen tullessaan aiheuttanut vakavan maanlaajuksen, mahdollisesti suuremmankin, skandaalin. Avioliitto oli ongelmallinen siinäkin mielessä, että Fitzherbert oli katolinen, eikä Britannian vuonna 1701 säädetyin vallonperimyslain mukaan katolisen henkilön kanssa naimisissa ollut kuningasperheen jäsen voinut nousta valtaistuimelle.¹⁷⁹ Avioliitto onnistuttiin salaamaan suurelta yleisöltä, mutta kuningas ei katsonut poikansa tekemisiä hyvällä, vaan vaati kruununprinssiään jättämään Fitzherbertin ja parantamaan tapansa. Lopulta kuningas kieltäytyi tukemasta poikaansa rahallisesti, minkä seurauksena kuninkaan ja prinssin välit kiristyivät entisestään.¹⁸⁰

Yrjön huikentelevainen elämäntapa ajoi prinssin pahoihin velkoihin ja lopulta konkurssin partaalle. Kuninkaan vedettyä taloudellisen tuen pojaltaan Yrjö pyrki suostuttelemaan parlamenttia rahoittamaan elämäänsä.¹⁸¹ Parlamentti suostuikin, mutta prinssin kallis elämäntapa saattoi hänet jälleen talousvaikeuksiin 1790-luvulla. Kuningas asetti taloudellisen tuen ehdoksi avioliiton – tällä kertaa kruunulle sopivan sellaisen – ja lopulta Yrjön oli suostuttava. Tulevan kuninkaan puolisoiksi valikoitui lopulta saksalainen Caroline von Braunschweig-Wolfenbüttel ja pari vihittiin huhtikuun 8. päivä 1795.

Avioliitto oli kuitenkin katastrofi alusta asti, sillä tuleva hallitsijapari ei voinut sietää toisiaan. Walesin prinssi ei pitänyt vaimonsa epäkunnioittavasta ja maalaismaisesta käytöksestä, eikä omasta mielestään puutteellisesta hygieniasta,¹⁸² eikä Caroline puolestaan miehensä huikentelevasta elämäntyylistä ja naisseikkailuista, jotka eivät suinkaan loppuneet avioliiton myötä.¹⁸³ Jo häpäivä näytti enteilevän tulevaa sulhasen saapuessa vihkiseremoniaan jo silmin nähden päihtyneenä. Häyö puolestaan päättyi Carolinen kertomuksen mukaan prinssin sammuttua makuuhuoneen lattialle saman tien hoiperreltuaan sisään.¹⁸⁴ Vajaan vuoden kuluttua, parin ainoaksi jääneen lapsen

¹⁷⁹ Smith 1999, 34.

¹⁸⁰ Smith 1999, 40.

¹⁸¹ Smith 1999, 43–44.

¹⁸² Smith 1999, 71.

¹⁸³ Smith 1999, 72.

¹⁸⁴ Smith 1999, 73; Tarinan mukaan Yrjön ensimmäiset sanat tulevan vaimonsa nähtyään olivat ystävälleen lausumat: "Harris, I am not well; pray get me a glass of brandy" Al-Fuhaid 2014, 50.

prinsessa Charlotten syntymän jälkeen, aviopari muutti erillisiin asuntoihin, eivätkä enää koskaan asuneet saman katon alla.¹⁸⁵ Kuningas Yrjö III pyrki estämään parin ongelmien vuotamisen julkisuuteen, mutta lopulta prinssin ja prinsessan välirikko ja riidat päätyivät kuitenkin lehtien palstoille. Yleinen mielipide kallistui vakaasti Carolinen puolelle, mikä lisäsi tulevan kuninkaan vaimoan kohtaan tuntemaa inhoa entisestään.¹⁸⁶ Prinssi aloitti oman mustamaalauskampanjansa vaimoan vastaan muun muassa uskottomuussyytteillä, mutta näistä huolimatta Carolinen kansan suosio säilyi korkeana.¹⁸⁷

Asiat muuttuivat loppuvuonna 1810 kuningas Yrjö III:n mielisairauden myötä. Kuninkaan ollessa kykenemätön hoitamaan tehtäviään prinssi Yrjö nimettiin sijaishallitsijaksi.¹⁸⁸ Yrjön ja Carolinen välit tulehtuivat molemmin puolisen loanheiton vuoksi niin pahoin, että Caroline päätti lopulta lähteä Englannista kokonaan ja muutti Italiaan 1814.¹⁸⁹ Yrjön pyrkimykset virallisen avioeron saamiseksi eivät kuitenkaan johtaneet mihinkään. Yrjö III:n kuoltua 1820 Caroline palasi Englantiin, ja Yrjön kampanjointi vaimoan vastaan voimistui hänen noustuaan kuninkaaksi.¹⁹⁰ Caroline muun muassa joutui oikeudenkäyntiin syytettynä aviorikoksesta Italiassa ollessaan. Oikeudenkäynti muotoutui alusta asti erittäin julkiseksi skandaaliksi, jota koko valtakunta seurasi tiiviisti, mutta kuninkaan suureksi harmiksi ei aiempien syytösten tapaan kuitenkaan johtanut mihinkään. Päinvastoin Carolinen kansansuosio pysyi korkealla, samalla kun kuninkaan ja parlamentin arvostus laski.¹⁹¹ Lopulta parin välejä symboloivaksi tapahtumaksi muotoutui Yrjön kruunajaisseremonia. Kuningas kielsi Carolinen osallistumisen tilaisuuteen, mutta kuningatar saapui kielloista huolimatta paikalle. Westminsterin kirkon ovet kuitenkin lyötiin hänen edestään kiinni ja useista vaatimuksistaan huolimatta Caroline joutui palaamaan asunnolleen.¹⁹² Samana iltana Caroline sairastui

¹⁸⁵ Smith 1999, 77.

¹⁸⁶ Laqueur 1982, 242; Smith 1999, 75–77.

¹⁸⁷ Laqueur 1982, 242, 247.

¹⁸⁸ Smith 1999, 132.

¹⁸⁹ Al-Fuhaid 2014, 50.

¹⁹⁰ Smith 1999, 181; Al-Fuhaid 2014, 51.

¹⁹¹ Al-Fuhaid 2014, 52.

¹⁹² Smith 1999, 188; Al-Fuhaid 2014, 52.

yllättävästi ja lopulta muutaman viikon päästä kuoli, useiden myrkytyshuhujen seurattessa.¹⁹³

Yrjö IV:n ja kuningatar Carolinen välirikko ja Yrjön vaimoan vastaan suunnatut sortotoimet vaikuttivat suuresti Mary Shelley'n mielipiteisiin monarkiasta ja vallitsevasta maailman järjestyksestä, ja se päättyi lopulta myös *Perkin Warbeckin* tekstiin. Romaanin antagonistina toimivan Henrik VII:n ja Elisabeth Yorkilaisen avioliitosta on nimittäin löydettävissä selviä yhtymäkohtia tähän tosimaailman ihmissuhedraaman.

Perkin Warbeckin Henrik VII on – Yrjö IV:n tavoin – alusta asti vastahakoinen naimaan Yorkin suvun – suvun, jonka katsoo suurimmaksi viholliseksi – perijättären sen sijaan, että naisi ulkomaisen prinsessan suurien myötäjäisten toivossa.¹⁹⁴ Hän oli kuitenkin lupautunut naimaan Edward IV:n tyttären sementoidakseen asemaansa Englannissa ja päätyi lopulta ylimystön painostuksesta – ja erittäin pitkin hampain – kunnioittamaan lupaustaan. Avioliitto ei juuri muuta Henrikin mielipidettä Yorkin suvusta. Vaimoan hän pitää lähes yhtä paljon vihollisenaan kuin päähenkilö Rikhardia ja halveksii tätä avoimesti.¹⁹⁵ Elisabethia hän pitää eräänlaisena muistutuksena siitä, että hänen kruununsa on omalta osaltaan tämän, ja samalla Yorkin suvun, ansiota, mikä käy pahasti kuninkaan ylpeyden päälle.¹⁹⁶

Elisabeth puolestaan on ennen häitään innoissaan kuningattareksi tulemisesta ja elättelee monia, myöhemmin hyvinkin naiiveiksi osoittautuvia toiveita aviomiehestään.¹⁹⁷ Häiden jälkeen käy kuitenkin nopeasti ilmi, että avioliiton arki ei ole kovin ruusuista. Henrik eristää Elisabethin lähes täysin muusta perheestään, esimerkiksi äidistään Elisabeth Woodvillestä. Nuorella kuningattarella ei ole myöskään juuri omaa päätösvaltaa asioihinsa ja suuren osan kirjasta hän pysyy tiukasti Henrikin valvonnan alaisena.¹⁹⁸ Ennen häitään toivomaansa vaikutusvaltaa miehensä päätöksiin ei hänellä

¹⁹³ Huhuista huolimatta Carolinen kuoleman katsotaan yleisesti johtuneen luonnollisista syistä. Häntä hoitaneet lääkärit ilmoittivat kuoleman syyksi suolitukoksen, mutta myös muun muassa syöpää on epäilty kuoleman syyksi. Laqueur 1982, 421.

¹⁹⁴ Shelley 1857, 48.

¹⁹⁵ Shelley 1857, 25.

¹⁹⁶ Shelley 1857, 21, 24.

¹⁹⁷ Shelley 1857, 22.

¹⁹⁸ Shelley 1857, 130.

juurikaan ole, johtuen Henrikin avoimen vihamielisestä suhtautumisesta vaimoonsa. Ennen toiveikkaasta ja iloisesta nuoresta neidosta muuttuikin kirjan edetessä arka ja kohtaloonsa alistunut nainen.¹⁹⁹ Avioparin ensimmäisen lapsen Arthurin syntymäkään ei saa paria kelvollisiin väleihin. Elisabeth jopa tunnustaa kirjan lopulla joskus heikkoina hetkinään vihaavansa lapsiaan, koska ne ovat osaltaan myös Henrikin verta.²⁰⁰

Shelley ottaa melkoisesti taiteellista vapautta kuvatessaan Henrikin ja Elisabethin avioliittoa ja tästä voikin päätellä Yrjö IV:n ja Carolinen aviosotkujen olleen tärkeä aihe, jota Shelley halusi käsitellä omassa kirjassaan. Todellisuudessa parin avioliiton voidaan monien seikkojen perusteella päätellä olleen lopulta varsin onnellinen. Vaikka oikeastikin Henrik VII yritti kuninkaaksi tultuaan perua lupauksensa naida Elisabeth, pari vaikuttaa kuitenkin lopulta pitäneen toisistaan. Tästä kertoo muun muassa runsas lapsimäärä,²⁰¹ sekä eräs aikalaislähde, joka kertoo kuningasparin surreen yhdessä ja lohduttaneen toisiaan heidän esikoisensa prinssi Arthurin kuoltua vuonna 1502.²⁰² Tämä oli silmiin pistävää, sillä kuningas tunnettiin tuimana miehenä, joka harvoin näytti tunteitaan julkisesti, ja näinä harvoina kertoinakin yleensä suuttumustaan.²⁰³ Muutoin erittäin tarkkaa talouspolitiikkaa²⁰⁴ harjoittanut kuningas antoi myös merkittävän paljon rahaa niin kuningattarensa kuin lastensakin käyttöön, mikä herätti jonkin verran paheksuntaa hovissa.²⁰⁵ Elisabethin kuoltua lapsivuoteeseen vuosi Arthurin jälkeen vuonna 1503 Henrik meni täysin pois tolaltaan. Hän muun muassa lukitsi itsensä yksityisasuntoonsa useaksi päiväksi kieltäytyen puhumasta kenellekään ja myös sairastui vakavasti sallien vain äitinsä Margaret Beaufortin vieraila luonaan.²⁰⁶ Henrik ei koskaan myöskään mennyt uudestaan naimisiin, muutamista hovin ja neuvonantajien

¹⁹⁹ Shelley 1857, 25, 132–133, 352.

²⁰⁰ Shelley 1857, 397.

²⁰¹ Al-Fuhaid 2014, 65; Pari sai kahdeksan lasta, joista kolme, Margaret, Henrik ja Mary, selvisi aikuisuuteen asti ja neljä kuoli nuorina, alle kolmen vuoden ikäisinä. Esikoinen Arthur kuoli 15-vuotiaana sairastuessaan, mahdollisesti maassa tuohon aikaan riehuneeseen ”Englantilaiseen hikoilutautiin” (English sweating sickness), paiseruttoon tai tuberkuloosiin. Garner T. 2016, History Answers.

²⁰² Al-Fuhaid 2014, 65.

²⁰³ Marsden 2009, 55.

²⁰⁴ Elton 1985, 46–54.

²⁰⁵ Esimerkiksi prinssi Arthurin ja Catherine Aragonialaisen häistä muotoutui hyvin kallis tapahtuma, mitä pidettiin kuninkaalle epätavallisena. Elton 1985, 38.

²⁰⁶ Elton 1985, 37.

puolivakavista suunnitelmista huolimatta,²⁰⁷ vaan hallitsi yksin kuolemaansa saakka vuonna 1509, jolloin valtaistuimelle nousi parin toinen poika, Henrik VIII.

On jokseenkin mahdotonta sanoa, kuinka paljon Shelley'n Henrikin ja Elisabethin avioliiton muuntelemisesta on tahallista historian muuntelua tarinaan sovittamiseksi ja kuinka paljon hän todella uskoi siihen mitä kirjoitti. Shelley teki kuitenkin paljon tutkimusta romaaniaan varten ja ottaen huomioon, että suurin osa aihetta käsittelevistä historiateksteistä oli suuresti 1500-luvun Tudor-historioitsijoiden värittämää ja näin ollen kuningasparin suhdetta positiivisesti esittävää, on kenties todennäköistä, että suhde on kuvattu vihamieliseksi juurikin siksi, että sillä saattoi käsitellä ja ottaa kantaa tosimaailman kuningasparin ongelmiin.

Shelley'n sympatiat Yrjön ja Carolinen riidoissa olivat, kuten suurella osalla tapahtumia seurannutta kansaa, selkeästi Carolinen puolella, mikä käy ilmi myös *Perkin Warbeckin* sivuilta; Elisabeth esitetään yksinomaan positiivisessa valossa, Henrik taas päinvastoin. Monet Henrikiä ja Elisabethia käsittelevät osat voidaankin nähdä verhoiltuna poliittisena kannanottona ja kritiikkinä Yrjön sijaishallitsijakautta ja monarkiaa kohtaan laajemminkin; kun hallitsija valitaan syntyperän perusteella pätevyyden sijaan, aina on mahdollisuus, että seuraava hallitsija osoittautuu epäkelvoksi, kuten Yrjö IV ja romaanin Henrik VII, eivätkä siihen voi juuri kansalaiset vaikuttaa.

Shelley'n kuningas Yrjö IV:ttä kohtaan tuntema halveksunta käy hyvin ilmi myös hänen säilyneistä kirjeistään, joissa hän esittää mielipiteensä hyvinkin värikkäillä sanankäänteillä.²⁰⁸ Julkisesti näitä mielipiteitä oli kuitenkin vaikea esittää yhdestä yksinkertaisesta syystä. Romantiikan ajan sensuuri, joka oli nykymittapuulla hyvinkin tiukkaa osittain juuri Yrjön ja Carolinen erittäin julkisiksi muodostuneiden riitojen vuoksi, teki vaikeaksi kuningashuonetta käsittelevän julkisen kritiikin esittämisen, minkä vuoksi Shelley saattoi päätyä esittämään kannanottonsa kirjansa ja historiallisten tapahtumien kautta.²⁰⁹ Kovin kärkevää romaanin kritiikki ei tästä syystä olekaan, vaan pikemminkin

²⁰⁷ Henrik harkitsi eräässä vaiheessa naiwansa Napolin leskeksi jääneen kuningattaren Joanin, jonka sanottiin muistuttavan ulkonäöltään suuresti Elisabethia, lähettäen jopa neuvonantajansa Napoliin ottamaan selvää asiasta, mutta lopulta avioliitto jäi vain ajatuksen tasolle. Elton 1985, 39–40.

²⁰⁸ Al-Fuhaid 2014, 46.

²⁰⁹ Al-Fuhaid 2014, 43.

rivien välistä luettavissa. Sen tunnistaminen vaatii, varsinkin nykyajan lukijalta, myös melkoisesti historian tuntemusta niin 1400-luvun kuin 1800-luvun tapahtumistakin.²¹⁰

Tämän eräänlaisen itesesensuurin syyt ovat myös mitä luultavimmin taloudelliset ja kirjailijaan itseensä liittyvät. Liian selvää monarkian kritisointia sisältävä teos saattaisi herkästi joutua kieltolistalle, mikä olisi pääasiassa kirjojensa myyntituloilla elävälle leskinaiselle vakava taloudellinen takaisku.²¹¹ Mary Shelley ei muutenkaan mielellään tuonut itseään ja mielipiteitään näkyvästi esille ja kovin innokkaasti ottanut osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, varsinkaan aviomiehensä Percy B. Shelleyn kuoleman jälkeen, joten mielipiteiden piilottaminen ja kertominen historiallisen vertauksen kautta saattoi tuntua kirjailijasta luontevimmalta.

3.3.2. Puuttuva tekijä: Rikhard III

Toinen mielenkiintoinen historiallinen vertaus ja historian käyttämiseen liittyvä seikka liittyy siihen, mitä kirjassa jätetään kertomatta. Kirja kertoo heti Rikhard III:n, Englannin kenties pahamaineisimman kuninkaan ja vallananastajan, hallintokauden jälkeisistä ajoista – romaani alkaa kirjaimellisesti heti Bosworth Fieldin taistelun jälkeen – joihin edesmenneen kuninkaan toimilla oli suuri vaikutus. Kuitenkin itse Rikhard III mainitaan koko romaanissa vain muutaman kerran ja näinäkin kertoina yleensä ikään kuin ohimennen ja suorastaan yllättävän neutraalissa valossa, varsinkin kun ottaa huomioon millainen maine Rikhardilla 1800-luvulla oli. Vallananastajaksi hänet mainitaan, mutta tämäkin esitetään laimennetusti ilman sen suurempia syytöksiä. Rikhardin muita hirmutekoja ei mainita ja hänen kuuluisan epämuodostuneen ulkonäkönsä kuvailukin jää vain yhteen ohimenevään viittaukseen hänen kuuluisasta kyttyräselästään.²¹² Tämä on sinänsä mielenkiintoista, sillä Mary Shelleya kiinnosti elämänsä aikana paljon

²¹⁰ On vaikea sanoa kuinka Shelleyn kritiikki ymmärrettiin omana aikanaan, mutta voisi kuvitella sen avautuneen helpommin aikalaislukijoille, jotka olivat paljon paremmin perillä ainakin oman aikansa asioista kuin useimmat nykylukijat.

²¹¹ Al-Fuhaid 2014, 45–46.

²¹² Shelley 1857, 61.

eräänlainen groteskisuus ja epämuodostuneisuus, mikä ilmeni myös hänen kirjoissaan, parhaimpana esimerkkinä 1818 ilmestyneessä *Frankensteinissa*.²¹³ Kuitenkin hän jätti Rikhardin epämuodostumien käsittelemisen yhteen ainoaan viittaukseen. Selvin Rikhardiin liittyvä omissio on kuitenkin hänen julmimpana hirmutekonaan pidetty Towerin prinssien kohtalo. 1800-luvulla yleinen tulkinta oli, että Rikhard murhasi Toweriin lukitut veljenpoikansa, mutta Shelley'n romaanissa prinseistä nuorempi, Rikhard, selvisi vankeudesta hengissä ja Edward V:kin kuoli sairauden myötä, eikä suinkaan murhattuna.²¹⁴ Tästä kaikesta muodostuu kuva eräänlaisesta Rikhard III:n puhtaaksi pesusta, jos nyt ei suoranaisestä puolustelusta. Tällainen ajalle epätavallinen näkökulma oli mahdollisesti syy Rikhardin niukkaan käyttöön, sillä se oli monella tapaa, jos nyt ei vaarallinen, niin ainakin ongelmallinen mielipide 1800-luvun Englannissa ja tähän löytyy syynsä 1800-luvun alkuvuosikymmeniltä.

Shakespeare'n Rikhard III-näytelmän suuren suosion myötä Rikhard III oli tuttu suurelle osalle Englannin kansaa. Erityisesti hänet tunnettiin tyrannimaisena vallananastajana. Sellaisena ja siitä syystä häntä käytettiin verrokkina erääseen toiseen, 1800-luvulla koko Eurooppaa järjestyttäneeseen mieheen, jota myös pidettiin Britanniassa ensisijaisesti luihuna vallananastajana; Ranskan keisariin Napoleon Bonaparten.²¹⁵ Napoleonin sodat 1800-luvun alussa vavisuttivat koko Eurooppaa ja pysyivät Englannissakin yleisessä muistissa vielä pitkään Napoleonin kukistumisen jälkeenkin. Kansa ei hevin unohtanut Britanniankin valloitusta havitelleen keisarin edesottamuksia ja Napoleonin asema vaarallisena vallananastajana muotoutui sellaiseksi, että häntä alettiin usein verrata muihin pahamaineisiin historian hahmoihin, muun muassa Rikhard III:een.²¹⁶ Tämä saattoi osaltaan myös selittää Shakespeare'n näytelmän entistä suurempaa suosiota vuosisadan mittaan; näytelmän antagonisti puhutteli katsojia enemmän, kun häntä saattoi verrata johonkin ajankohtaisempaan hahmoon.

²¹³ Al-Fuhaid 2014, 20. Groteski oli merkittävä tyylisuunta 1800-luvun goottilaisessa medievalismissa. Frankenstein hirviöineen on tästä varmaankin tunnetuin kirjallisuuden esimerkki.

²¹⁴ Shelley 1857, 13.

²¹⁵ Al-Fuhaid 2014, 30–32.

²¹⁶ Al-Fuhaid 2014, 31.

Tämä Napoleon-Rikhard III -vertailu kävi ongelmalliseksi Shelley'n romaanin kannalta, sillä jo romaanin perusidea – se, että Perkin Warbeck todella oli Towerista selvinnyt Yorkin herttua Rikhard – tarkoitti sitä, että kirjailijan mielestä Rikhard III ei syyllistynyt suurimpaan rikokseen josta häntä syytettiin, eli Towerin prinssien murhiin. Jo tämä seikka yksinään voitiin nähdä Rikhardin, vaarallisen vallananastajan puolustelemisena,²¹⁷ ja koska Rikhardia verrattiin niin usein Napoleoniin, saatettaisiin nähdä myös Napoleon-myönteisenä kannanottona, mikä ei tietenkään käynyt 1800-luvun Britanniassa laatuun. Tämä voi olla yksi syy siihen, että Shelley karsi Rikhard III:tta käsittelevät viittaukset mahdollisimman vähäisiksi, varsinkin kun hän omien sanojensa mukaan todella uskoi Perkin Warbeckin olleen nuori Yorkin herttua Rikhard.²¹⁸

3.4. Perkin Warbeck laajemmin kirjallisuudessa

Rikhard III:n eräänlainen suosio ja varsinkin Towerin prinssien mysteerin kiehtovuus olivat todennäköisesti yksi syy miksi myös Perkin Warbeckin hahmo esiintyi useissa teksteissä 1800-luvulla. Prinssien kohtalo kiehtoi ihmisiä ja Perkin Warbeckin hahmo tarjosi suosittuun mysteeriiin monta erilaista ratkaisua tarinasta riippuen. Riippuen siitä miten Warbeckin esitti, saattoi se muuttaa paljon myös miten muita tunnettuja historian hahmoja käytettiin, kuten vaikkapa juuri Rikhard III:tta ja Henrik VII:tta Shelley'n romaanissa. Warbeck sopi monenlaisiin rooleihin Shelley'n jalosta ja ritarillisesta sankarista Tudor-myönteisempien tekstien ovelampiin huijari-inkarnaatioihin.

Aihetta laajalti tutkineen Lisa Hopkinsin²¹⁹ mukaan Perkin Warbeckia käytettiin hänen Rikhard-kytköksensä takia eräänlaisena monarkiaa yleisesti arvostelevan – ja toisinaan Rikhard III:tta puolustelevalle – poliittisen vastakulttuurin symbolina englantilaisessa kirjallisuudessa aina kirjailija Thomas Gainsfordin vuonna 1618 julkaisemasta *True and*

²¹⁷ Al-Fuhaid 2014, 31.

²¹⁸ Shelley 1857, 2a.

²¹⁹ Valitettavasti en päässyt tutkimusvaiheessa kovin hyvin käsiksi Hopkinsin teoksiin, joten joudun valitettavasti turvautumaan hänen tutkimuksensa kohdalla toisen käden lähteisiin, kuten Jena Al-Fuhaidin *Feminine-Centered History*-teokseen, jossa Hopkinsin tutkimuksiin viitataan kattavasti.

Wonderful History of Perkin Warbeck-teoksesta ja John Fordin reilu vuosikymmen myöhemmin julkaisemasta suositusta *Perkin Warbeck*-näytelmästä lähtien.²²⁰ 1600- ja 1700-luvuilla Warbeck ilmaantui kirjallisuuteen useimmiten sosiopoliittisen epävakauden aikaan, kuten juuri 1820-luvulla, jolloin monet ulko- ja sisäpoliittiset kriisit, kuten muun muassa Paterloon verilöyly²²¹, Cato Streetin salaliitto²²² ja jo mainitut kuningashuoneen ongelmat olivat vielä hyvinkin tuoreessa muistissa. Tämä on yksi selittävä tekijä miksi Warbeckia käsitteleviä teoksia julkaistiin useita 1830-luvun vaihteessa.

Shelley käyttää Rikhardia/Warbeckia eräänlaisena romanttisen ritari-ihanteen ruumiillistumana kuvaamaan niitä ihanteita,²²³ jotka hänen omana aikanaan olivat hänen mielestään kadonneet, niin hänen omien kokemustensa mukaan kuin yleisemmin maan ja yhteiskunnan yläluokan keskuudessa.²²⁴ Näihin mielipiteisiin vaikutti suuresti Shelley'n elämäntilanne romaania kirjoittaessaan, mikä oli monella tapaa vaikea. Percy Bysshe Shelley'n kuoltua hänen toimeentulonsa riippui suuresti häntä avoimesti halveksineen Timothy Shelley'n myöntämästä pienestä määrärahasta, jonka takaisinmaksua hän tyyliä vaati Shelley'n pojan tullessa täysi-ikäiseksi, eikä Shelley'n oma ikääntyvä isä, William Godwin, pystynyt juuri häntä auttamaan, vaikutusvaltaisista ystävistään huolimatta.²²⁵ Valtakunnan korkeimmalla tasolla epäsuosittu Yrjö IV ja hänen vaimoonsa kohdistamat sortotoimet kertoivat myös laajemmin menneiden ihanteiden katoamisesta ja eräänlaisesta laajemmasta rappeutumisesta.

Shelley'n romaani voidaan nähdä myös laajempaan yhteiskunnallisena kritiikkinä hänen aikanaan vallinnutta yhteiskuntaa kohtaan. Vanhat aatelissuvut miehittivät edelleen

²²⁰ Al-Fuhaid 2014, 34–35; Web of Mind-Editors.

²²¹ Paterloon verilöyly tapahtui Manchesterissa 1819, jossa 60 000 – 80 000 hengen suuruinen joukko kokoontui vaatimaan poliittisia uudistuksia. Mielenosoitus muuttui veriseksi sotilasjoukon tullessa paikalle pidättämään tapahtuman pääpuhujat. Useita kymmeniä kuoli ja satoja loukkaantui syntyneessä kaaoksessa. Mather R. 2014, British Library Online.

²²² Cato Streetin salaliitoksi kutsuttu tapahtuma oli 1820-luvun taitteessa suunniteltu salajuoni, jonka tarkoituksena oli Britannian silloisen pääministerin lordi Liverpoolin, ja useiden muiden hallintohenkilöiden murha. Poliisi sai juonesta vihiä ja otti kiinni 13 salaliitosta epäiltyä, joista viisi myöhemmin teloitettiin ja toiset lähetettiin siirtovankeina Australiaan. Smith A. 1953, History Today.

²²³ Esimerkiksi rohkeus, itsehillintä ja naisten arvostus ja kunnioitus, Palmgren & Holloway 2005, 218.

²²⁴ Sites 2005, 256.

²²⁵ Al-Fuhaid 2014, 45.

suuren osan yhteiskunnan ylimmistä paikoista ja monarkia oli instituutiona edelleen voimissaan epäsuositusta kuninkaasta huolimatta. Ranskan suuren vallankumouksen myötä kuitenkin myös entistä radikaalimmat mielipiteet olivat saaneet jalansijaa paitsi mantereella, myös kanaalin toisella puolella. Shelley suhtautui oman aikansa yhteiskunnalliseen tilanteeseen kriittisesti – mielipide, jonka muodostumiseen hänen radikaaleista ajatuksistaan tunnetuilla vanhemmillaan oli suuri rooli – ja tämä näkyy myös hänen kirjassaan, vaikkakin sen löytäminen vaatii melko tarkkaa lukemista muun muassa jo aiemmin mainitun itesesensuurin takia.

Vallitsevaa järjestystä kritisoimaan romaani käy enemmänkin hienovaraisesti laajemmilla teemoilla, kuin yksittäisillä yksiselitteisillä kohtauksilla. Selvimpänä esimerkkinä toimivat Rikhardin pyrkimykset avun saamiseksi eri maiden aatelisten keskuudesta; ritarillinen ja oikeamielinen Rikhard etsii tukea ja avustusta monilta mahtavilta aatelisilta ja kuninkaallisilta matkansa aikana, jopa ystävästyen heistä usean kanssa henkilökohtaisella tasolla,²²⁶ mutta monista lupauksista huolimatta yksi toisensa jälkeen he kaikki kääntävät hänelle selkänsä, useimmiten tehdäkseen heille edullisemman – ja usein huomattavasti rahakkaamman – sopimuksen Henrik VII:n kanssa. Näin tekee lopulta jopa Skotlannin Jaakko IV, eräs Rikhardin läheisimmistä ystäväistä.²²⁷ Vanhemmat ja kunniakkaampina pidetyt ritarilliset arvot ovat näin ollen romaanin maailmassakin korvautuneet uudemmilla, kapitalistisemmilla arvoilla, kuten Shelleyyn omana aikanaankin nopean teollistumisen Englannissa. Rikhardin ainoat koko romaanin ajan lojaalit tukijoukot, kuten Monina ja tämän isä Hernan De Faro, ovat alhaista syntyperää ja Edmund Plantagenetkin on syntyjään avioton lapsi. Satunnaista apua Rikhard saa myös lähinnä muilta yhteiskunnan alempien luokkien edustajilta, kuten esimerkiksi Towerista karattuaan eräältä ystävälliseltä mustalaisjoukolta.²²⁸ Ainoat lojaalit ja Rikhardin tavoin ritarillisina esitetyt häntä tukevat aateliset kuolevat kaikki hyvin aikaisessa vaiheessa romaania. Poikkeuksen tähän muodostaa Rikhardin

²²⁶ Shelley 1857, 217

²²⁷ Shelley 1857, 260

²²⁸ Shelley 1857, 183–187.

vaimo, Katherine Gordon, skotlantilaisen Huntleyn jaarlin tytär, mutta hänkään ei kaikista hyveistään huolimatta pysty antamaan Rikhardille muuta kuin henkistä turvaa.

Shelleyyn monarkiaa, tai ainakin hallitsevaa aatelista, kritisoiva mielipide käykin hyvin ilmi eräästä romaanin alkupuolella tapahtuvasta Henrik VII:n entiseen kuningattareen Elisabeth Woodvilleen kohdistamia sortotoimia kuvaavasta kohtauksesta, jossa Elisabeth toivoo olevansa tavallinen kansalainen kuningattaren sijaan, uskoen olleensa onnellisempi, jos näin olisi ollut asia:

“Ah! Were I a cottager... though bereft of my husband, I should collect my young ones around me, and forget sorrow. I should toil for them, and they would learn to toil for me. How sweet the food my industry procured for them, how hallowed that which their maturer strength would bestow on me! I am the mother of princess. A Vain boast! I am childless!”

Shelley M. 1857. *The Adventures of Perkin Warbeck*, 40.

Kuten sanottu, yhteiskunnallinen kritiikki on romaanissa pääosin piilotettua, eikä kovin eksplisiittistä – mistä Mary Shelleya on usein kritisoitukin, sillä häntä usein verrattiin hänen paljon avoimemmin kriittisiin ja radikaalimpiin vanhempiinsa, eikä suinkaan aina positiivisessa valossa.²²⁹ Ajan kovalle sensuurille olivat syynä muun muassa jo mainitut kuningashuoneen, erityisesti Yrjö IV:een liittyvät monet julkisiksi paisuneet skandaalit, mutta myös yleinen radikalisoitumisen pelko; Valtaa pitävät pelkäsivät radikaalien ideoiden leviämistä kirjoitusten kautta, sillä yhä suurempi osa kansaa oli lukutaitoista ja kirjoitetulla sanalla kansan keskuudessa suuri luottamusarvo ja sen myötä suuri vaikutusvalta.²³⁰ Ranskan suuren vallankumouksen tapaista valtavaa mullistusta pelättiin yhä myös Britanniassa jo muutenkin epävakaina aikana, eikä kuninkaan

²²⁹ Webster Garret 2001, 3; Morrison & Meckler 2010, 2.

²³⁰ Morrison & Meckler 2010, 170–171; Webster Garret 2007, 52.

epäsuosio auttanut asiaa. Näin ollen kärkevän kritiikin esittäminen oli paitsi vaikeaa, myös potentiaalisesti vaarallista.

3.5. Naisten asema ja Shelley'n feminismi

Perkin Warbeckin kautta Mary Shelley ottaa omalla tavallaan myös kantaa naisten yhteiskunnalliseen asemaan 1800-luvun Englannissa, mikä oli aiheena Shelleylle myös henkilökohtaisesti läheinen muun muassa hänen vanhempiansa, eritoten äitinsä Mary Wollstonecraftin myötä. Tämän kannanoton Shelley tekee pääasiassa romaanin lukuisten naishahmojen kautta. Hahmot toimivat myös eräänlaisena metakommentaarina ajan naisväestölle suunnatun kirjallisuuden ajamalle naiskuvalle ja naisihanteelle, johon Shelley suhtautui jokseenkin kriittisesti. Tärkeimmät ja selvimmin näkyvät tähän kantaa ottavat hahmot ovat Rikhardin eräänlainen sisarhahmo Monina De Faro ja tämän vaimo Katherine Gordon.

Monina kasvaa yhdessä Rikhardin kanssa Espanjassa muodostaen sisarellisen suhteen nuoren prinssin kanssa²³¹ ja on eräs tämän tärkeimmistä ja uskollisimmista ystäväistä tämän koko elämän ajan. Monina auttaa Rikhardia kaikin mahdollisin tavoin, toimien muun muassa tämän vakoojana, viestin viejänä ja värväten puhe- ja esiintymistaidoillaan ihmisiä Rikhardin puolelle. Monina omistaakin lähes koko elämänsä Rikhardin pyrkimysten edistämiseksi ja tämän saamiseksi valtaistuimelle. Idealistinen ja kekseliäs nuori nainen ei milloinkaan lakkaa uskomasta Rikhardin voittoon, ei edes miehen itsensä lopulta tajuttua hankkeensa mahdottomuuden.²³² Rikhardin kuoltua Moninan lopullinen kohtalo jää lopulta hämärän peittoon. Romaanin epilogissa Edmund Plantagenet kertoo kuulleensa tämän kuolleen samoihin aikoihin Rikhardin kanssa, mutta asia jätetään kuitenkin lopulta lukijan tulkinnan varaan.²³³

²³¹ Shelley 1857,94, 307; Moninalla ja Rikhardilla on myös syvempiä tunteita toisiaan kohtaan, mutta molemmat päättävät tahoillaan olla tuomatta niitä toisen tietoon.

²³² Shelley 1857, 308.

²³³ Shelley 1857, 408.

Katherine Gordon on monilla tapaa Moninan vastakohta. Varakkaan skotlantilaisen Huntleyn jaarlin tytär ja kuningas Jaakko IV:n serkku, Katherine on koko Skotlannin tavoitelluin naimakauppa, jonka avioliiton Rikhardin kanssa Jaakko IV järjestää eräänlaisena lahjana ystävälleen ja toivoen samalla saavansa sukulaisensa Englannin kuningattareksi.²³⁴ Katherine pysyy Moninan tavoin vankasti lojaalina Rikhardille aina näiden ensitapaamisesta loppuun asti, myös silloin kun tämän tavoitteet alkavat käydä mahdottomiksi saavuttaa ja muun muassa Katherinen oma isä pyytää häntä jättämään Rikhardin. Moninasta poiketen Katherine on kuitenkin realististi ja näkee asiat sellaisina kuin ne ovat, tajuten Rikhardin onnistumismahdollisuuksien olevan olemattomat.²³⁵ Tämän tajuttuaan hän yrittää saada miestään näkemään saman ja jättämään kunnianhimonsa ja Englannin taakseen ja jatkamaan elämäänsä Katherinen kanssa muualla.²³⁶ Rikhard kuitenkin päättää yrittää säilyttää kunniansa ja saada Henrik VII:n tunnustamaan itsensä oikeaksi Yorkin herttuaksi, vaikka luopuukin itse kruunun tavoittelusta. Tämän myötä niin Rikhard kuin Katherinekin vangitaan, jonka jälkeen Katherine viettää aikansa Henrikin hovissa ystävytyen Rikhardin siskon, Henrikin vaimon Elisabethin kanssa.²³⁷ Rikhard pyytää ennen kuolemaansa Katherinea jäämään siskonsa tueksi oman kuolemansa jälkeen ja Katherine kunnioittaa pyyntöä jäädessä Rikhardin kuoltua Elisabethin kamarineidoksi.²³⁸

Nämä kaksi hahmoa kuvaavat kahta eri ääripäätä siitä, miten naishahmoja yleensä romantiikan ajan fiktiossa esitettiin ja samalla varsinkin Katherine Gordon esitetään hyvin ideaalissa valossa, eräänlaisena romantiikan ajan ihanteiden mukaisena täydellisenä vaimona,²³⁹ mutta samalla hänen kauttaan Shelley esittää myös hienoista kritiikkiä samaista naiskuvaa ja yleistä naisten asemaa kohtaan.²⁴⁰ Katherine pysyy miehensä tukena läpi kaikkien vastoinkäymisten, mutta ei kuitenkaan pysty estämään tämän turmiota. Vaikka hän tajuaakin aikaisessa vaiheessa Rikhardin tavoitteen olevan

²³⁴ Shelley 1857, 224–226

²³⁵ Shelley 1857, 306.

²³⁶ Shelley 1857, 306.

²³⁷ Shelley 1857, 351–354.

²³⁸ Shelley 1857, 404.

²³⁹ Sites 2005, 527.

²⁴⁰ Sites 2005, 528.

mahdoton saavuttaa, naimisissa olevana naisena hänellä ei juuri ole päätösvaltaa omiin asioihinsa ja ainoa keino jolla hän saattaa yrittää vaikuttaa asioihin on yrittää suostutella Rikhard jättämään tehtävänsä sikseen, jotain mitä Rikhardin kunniantunto ei salli. Näin Katherinelle jää lähinnä sivustaseuraajan ja moraalisen tukijan rooli, samaan tapaan kuin 1800-luvun miesvaltaisessa maailmassa naisten roolina katsottiin usein olevan ja mitä monet muut viktoriaanisen ajan romaanit edistivät,²⁴¹ ja jota Shelley usein muissa romaaneissaan kritisoi.²⁴²

Katherinen käyttö eräänlaisena kannanottona on selvää, kun vertaa sitä tosihistorian Katherineen, joka oli melkoisen erilainen hahmo. Tosimaailman Katherine Gordon jäi Perkin Warbeckin teloituksen jälkeen Henrik VII:n hoviin, mitä monet hovissa pitivät sopimattomana – olihan hänen aviomiehensä kruunun vihollinen – ja jossa hänellä huhuttiin olevan useita rakastajia.²⁴³ Tämän lisäksi hän meni naimisiin vielä kolmesti ennen kuolemaansa, kolmen rikkaan aatelismiehen kanssa. Yleisesti häntä pidetään melko häikäilemättömänä poliittisena opportunistina.²⁴⁴ Tämä ei tietenkään ollenkaan vastaa Shelley'n novellissa kuvaamaa jaloa ja epäitsekästä naista. Shelley'n onneksi historiallisen Katherinen kyseenalaisimmat teot tapahtuivat kuitenkin Perkin Warbeckin kuoleman jälkeen, jolloin hänen ei niitä tarvinnut juuri selitellä hahmolleen sopiviksi, ja hän saattoi käyttää hahmoa enemmän oman mielensä mukaan. Katherinen jäämisen Henrikin hoviin hän selittää Rikhardin viimeisellä toiveella, jossa hän haluaa Katherinen jäävän nimenomaan siskonsa Elisabethin seuraksi.²⁴⁵

Monina puolestaan edustaa toisenlaista naiskuvaa. Monina pysyy koko romaanin ajan naimattomana, mikä antaa hänelle Katherinea enemmän liikkumavaraa omiin asioihinsa.²⁴⁶ Tästä huolimatta hän on kuitenkin eri tavoilla sidoksissa miehiin elämässään, Rikhardiin tunnesiteen välityksellä ja isäänsä Hernan De Faroon

²⁴¹ Palmgren & Holloway 2005, 218. Kupa 2009, 3.

²⁴² Sites 2005, 529.

²⁴³ Jopa itse Henrik VII:llä on joskus epäilty olleen suhde Katherinen kanssa Perkin Warbeckin kuoltua. Henrik muun muassa maksoi Katherinelle suhteellisen suurta määrärahaa tämän asuessa hovissa. Crowther D. 2016, The History of England.co.uk.

²⁴⁴ Al-Fuhaid 2014, 35.

²⁴⁵ Shelley 1857, 404.

²⁴⁶ Sites 2005, 535.

perhesiteen myötä. Näiden kahden lojaalisuuden välillä valitseminen tuottaa paikoin Moninalle suurta tuskaa. Hän haluaa auttaa Rikhardia, mutta samalla olla kuuliainen tytär isälleen, joka ei halua tyttärensä vahingoittuvan vieraan maan sodissa, vaikka on itsekin eräs Rikhardin tärkeimpiä tukijoita. Monina on Rikhardin fanaattisin kannattaja, joka uhraa oman onnellisen elämän mahdollisuutensa rakastamansa miehen unelmien edistämiseksi, minkä myötä hänen oma elämänsä muotoutuu onnettomaksi. Hän joutuu muun muassa hyväksymään Rikhardin avioliiton Katherinen kanssa omista tunteistaan huolimatta.²⁴⁷ Monina onkin omalla tavallaan traaginen hahmo ja esimerkki liiallisen omistautumisen ja sokean rakkauden vaaroista, mitä useissa romantiikan ajan romanssikirjallisuudessa ihannoitiin.

3.6. Kohti nykyaikaa

The Fortunes of Perkin Warbeck ja monet muut teokset pitkin 1800-lukua kertovat, että ruusujen sota säilyi suosittuna aiheena varsinkin epävakaina aikoina, jolloin sitä käytettiin Shakespearen tavoin kuvaamaan ja kritisoimaan vallitsevaa tilannetta ja varoittavana esimerkkinä siitä, mitä valtakunnan sisäiset riidat saattoivat pahimmillaan saada aikaan. Kuvaavaa onkin, että kuningatar Victorian pitkän, sekä yhteiskunnallisesti ja poliittisesti verrattain stabiilin hallinnon aikana aihetta käsitteleviä teoksia julkaistiin huomattavasti vähemmän, Shakespearen näytelmien monia esityksiä lukuun ottamatta. Rauhallisempina aikoina menneisyyden konflikteista kertovilla teoksilla ei ollut samalla tavalla ajankohtaista tarttumapintaa. Aikanaan hyvinkin suosittun kirjailijan Edward Bulwer-Lyttonin Warwickin jaarlista kertova *Last of the Barons* (1843) on kenties näistä harvoista vuosisadan myöhemmistä teksteistä tunnetuin.

Shakespearen näytelmien suursuosio vaikutti suurelta osin edelleen siihen miten ruusujen sotaa esitettiin, ja sen vaikutus näkyy myös Shelley'n romaanissa monin paikoin, vaikka se sijoittuukin näytelmiä seuraavaan aikaan. *Perkin Warbeckin* onkin sanottu olevan eräänlainen jatko-osa Shakespearen Rikhard III -näytelmälle, sillä

²⁴⁷ Shelley 1857, 307.

molemmat käsittelevät jokseenkin samoja teemoja, eli monarkiaa ja huonojen kuninkaiden vallan oikeutusta. Perkin Warbeckin hahmoa käytettiin paljon vuosisadan alkupuolella samoihin aikoihin kuin Shelley'n romaani ilmestyi, todennäköisesti siitä syystä, että hän eräänlaisena vallankumouksellisena sopi mainiosti eräänlaiseksi poliittisen vastakulttuurin symboliksi.

1900-luvulle tultaessa ruusujen sota ja keskiaika yleisemmin pääsi kokonaan uudella tavalla kansan silmien eteen kirjallisuuden valtavirtaistuessa ja historiakulttuurin monimuotoistuesssa. Useita ruusujen sotaa käsitteleviä ja siitä innoituksensa saaneita teoksia on julkaistu läpi vuosisadan ja sitä on ihan lähiaikoinakin kuvattu useassa menestyneessä kirjasarjassa muun muassa George R. R. Martin *Tulen ja Jään Laulu*-sarjassaan²⁴⁸, Conn Iggulden *Ruusujen sota*-sarjassaan ja Philippa Gregory laajassa *Plantagenetit ja Tudorit*-sarjassaan. Kirjojakin näkyvimmin ruusujen sota on kuitenkin tullut ihmisten nähtäville elokuvien ja viime vuosina erityisesti television myötä. Seuraavassa luvussa siirryn käsittelemään tarkemmin nykyaikaa ja näiden uusien medioiden tuomia mahdollisuuksia ja muutoksia ruusujen sodan esittämiseen ja historian käyttämiseen.

4. Ruusujen sota televisiossa: *Valkoinen Kuningatar*

1900-luvulle tultaessa ja aina nykypäivään asti historiallinen fiktio on kasvattanut suosiotaan yhä suuremmissa määrin ja historiakulttuurin määrä yleisesti lisääntynyt räjähdysmäisesti. Elokuvien ja television audiovisuaalisen esitystavan myötä historia on herännyt ennennäkemättömällä tavalla eloon ihmisten elämässä. Historiallisia aiheita

²⁴⁸ Vaikka Martinin romaanisarja onkin täysin keksittyyn maailmaan sijoittuva fantasiasarja, ottaa se hyvin selvästi inspiraationsa ruusujen sodan tapahtumista, mikä näkyy muun muassa monien henkilöihahmojen kohdalla. Kirjailija itse on myös useaan otteeseen myöntänyt sen olevan sarjan tärkein lähdemateriaali.

käsittelevät elokuvat ja tv-sarjat kiehtovat ihmisiä ympäri maailmaa ja tuottavat miljoonia myös elokuvateatterien kassalukuilla.²⁴⁹ Samalla ne vaikuttavat entistä suuremmin ihmisten käsityksiin historian tapahtumista ja menneisyydestä yleisesti.

Keskiajan kuvaukset ovat myös lisääntyneet samaa tahtia, varsinkin populaarikulttuurissa, kuten elokuvateollisuuden ja videopelien puolella, jossa myös ruusujen sodasta ja varsinkin Tudorien ajasta kertovia teoksia on useita. Näiden tosihistoriaan sijoittuvien teosten rinnalle on myös noussut näkyvään rooliin erilaiset fantasia-genren teokset. Nykyaikana näkyvimmit ja suosituimmat medievalistiset teokset ovatkin usein selvästi keskiaikaisiin maailmoihin sijoittuvia fantasiateoksia, kuten esimerkiksi J. R. R. Tolkienin *Taru Sormusten Herrasta* -sarja ja niiden pohjalta tehty elokuvatrilogia, tai George R. R. Martinin *Tulen ja Jään Laulu*-kirjasarja ja siitä tehty *Game of Thrones* -televisiosarja.²⁵⁰ Monissa sinällään nykyaikaan ja nykymaailmaan sijoittuvissa fantasiateoksissa on niin ikään usein selvästi nähtävissä keskiaikainen vaikutus, kuten vaikkapa *Harry Potter*-sarjassa.²⁵¹ Näiden tapaisten fantasiateosten hyvin yleisten keskiaikavaikutteiden myötä onkin akateemisessa maailmassa alettu puhua neo-medievalismista, jolla tarkoitetaan keskiajan historian ja fantasiaelementtien yhdistymistä kulttuurissa perinteisemmän keskiajan käytön sijaan.²⁵² Fantasiaelementit eivät myöskään rajoitu vain varsinaisiin fantasiateoksiin, vaan ovat nykyään yleisiä myös todellista historiaa kuvaaman pyrkivissä teoksissa, kuten tämänkin luvun tutkimuskohteena olevassa sarjassa.²⁵³

Television puolella keskiaikaan sijoittuvat sarjat olivat pitkään harvinaisempia rajoittuen joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta pääasiassa dokumenttisarjoihin, lähinnä suurten

²⁴⁹ Keskiaikaa kuvaavia elokuvia on tehty aivan elokuvien varhaishistoriasta asti. Tietävästi ensimmäinen keskiaikaa kuvaava elokuva oli vuonna 1900 ilmestynyt ranskalaisen Georges Méliésin ohjaama *Jeanne d'Arc*.

²⁵⁰ Varsinkin videopeliteollisuuden puolella keskiaikaisiin fantasiamaailmoihin sijoittuvia teoksia on viimeisen 30-vuoden aikana ilmestynyt todella suuri määrä, kuten esimerkiksi suurta suosiota nauttivat *The Elder Scrolls*-, *Dragon Age*- ja *The Witcher* -roolipelisarjat. Euroopan keskiaika näkyy innoituksena paitsi länsimaisessa pelituotannossa, myös monissa tunnetuissa japanilaisissa pelisarjoissa, kuten *Final Fantasy*- ja *Dragon Quest* -sarjoissa.

²⁵¹ Esimerkiksi sarjan päätapahtumapaikkana toimiva Tylypahkan velhokoulu on selkeästi keskiaikainen linna. Keskiaikaisuus näkyy sarjassa myös arkipäiväisemmin; sarjan maailmassa muun muassa yleisiä kirjoittamistyökaluja ovat sulkakynä ja pergamentti.

²⁵² Martín-Párraga & Torralbo-Caballero 2015, 179–180.

²⁵³ Ks. s. 78.

tuotantokustannusten vuoksi. Nykyaikaan tultaessa tilanne on kuitenkin muuttunut ja 2000-luvulla keskiaikaan sijoittuvia, tai siitä selvästi vaikutteita ottavia suuren budjetin televisiosarjoja on ilmestynyt useita. Näistä suuri osa on saavuttanut myös suuren yleisön suosion. Esimerkiksi sopii muun muassa yhdysvaltalaisen Showtime-televisiokanavan esittämä erään Englannin kuuluisimman hallitsijan, Henrik VIII:n, elämää kuvaava *Tudors*-draamasarja (2007–2010), 1400-luvun Italiaan sijoittuva Vatikaanin poliittisia kiemuroita esittelevä, niin ikään Showtimen tuottama *Borgiat* (2011–2013) ja kanadalaisen History-kanavan viikinkiaikaan sijoittuva draama- ja toimintasarja *Vikings* (2013-nykypäivä). Ylivoimaisesti suosituin ja tunnetuin Euroopan keskiajasta inspiraationsa ammentava sarja lienee kuitenkin jo aiemmin mainittu yhdysvaltalaisen HBO kaapelikanavan *Game of Thrones*-fantasiadraama (2011–2019), josta on tullut suoranainen maailmanlaajuinen ilmiö.

Myös ruusujen sota on kuvattu varsinkin valkokankaalla useita kertoja kuluneen vuosisadan aikana. Useat näistä ovat olleet tulkintoja Shakespearen kuuluisista näytelmistä, kuten Rikhard III:sta, mutta myös monia originaaleja tuotantoja on tehty. Samoin kuin keskiaikakuvaukset yleensä, myös ruusujen sota on saanut laajempaa varsinaista televisionäkyvyyttä dokumettisarjojen ulkopuolella vasta kuluvan vuosituhannen puolella, johtuen yleisesti kalliista kustannuksista. Suuria ruusujen sodan historiaa käyttäviä kansainvälistä suosiota ja näkyvyyttä nauttivia televisiosarjoja on kuluneen vuosikymmen aikana ilmestynyt kaksi, edellä mainittu *Game of Thrones* ja brittiläisen BBC:n tuottama *Valkoinen Kuningatar* (2013).

Yhdysvaltalaisen George R. R. Martinin toistaiseksi keskeneräiseen *Tulen ja Jään Laulukirjasarjaan* (1996-nykypäivä) perustuva *Game of Thrones* on fiktionaaliseen fantasiamaailmaan sijoittuva draamaseikkailu, jonka monet henkilöhahmot ja tapahtumat pohjautuvat jollain tavalla ruusujen sodan historiaan, sen merkkihenkilöihin ja tapahtumiin.²⁵⁴ Se ei näin ollen suoraan kuvaa itse ruusujen sota, mutta on monilta osin, tarinaltaan, tyyliltään ja tunteeltaan, samanlainen. Esimerkiksi sarjan kantava

²⁵⁴ Larrington 2016, 2–5

pääjuoni kuvaa Westeros-nimisen mantereen Seitsemän kuningaskunnan²⁵⁵ mahtavimpien aatelissukujen juonittelua näiden pyrkiessä hallitsemaan maata hyvin samalla tavoin kuin ruusujen sodassakin. Jopa kaksi sarjan tärkeintä vallasta taistelevaa sukua ovat kuin historian lehdiltä repäisty; ruusujen sodan York ja Lancaster ovat kätevästi kääntyneet muotoon Stark ja Lannister.

Brittiläisen BBC One-televisiokanavan tuottama, alun perin 2013 ilmestynyt, romanttinen draamasarja *Valkoinen Kuningatar* (*The White Queen*) puolestaan sijoittuu suoraan ruusujen sodan tapahtumiin, tarkemmin rajattuna vuosien 1464 ja 1485 välille. Sarja perustuu kirjailija Philippa Gregoryn *Plantagenetit ja Tudorit*-romaanisarjaan, tarkemmin sanoen romaaneihin *The White Queen* (2009), *The Red Queen* (2011) ja *The Kingmaker's Daughter* (2012). Sarja seuraa kolmen aatelisnaisen, Elizabeth Woodvillen, Anne Nevillen ja Margareeta Beaufortin, sekä heidän perheittensä elämää ruusujen sodan melskeissä ja heidän vaikutustaan sodan tapahtumiin. Sarjaa tehtiin yhden tuotantokauden verran, joka sisältää kymmenen noin vajaan tunnin mittaista jaksoa.

Pitkän pohdinnan päätteeksi *Valkoinen Kuningatar* valikoitui tarkastelun kohteeksi sen suoran ruusujen sodan kuvauksen vuoksi. Sarja kuvaa itse ruusujen sodan tapahtumia, joten sen vertaaminen tämän tutkielman muihin teoksiin sujuu helpommin. Tämä pitää tutkielman myös metodologisesti yhtenäisempänä. Tämän lisäksi *Game of Thrones*-sarjan historiallisuutta on käsitelty kattavasti muun muassa Carolyn Larrington kirjassaan *Winter is Coming: The Medieval world of Game of Thrones* (2016), jonka laajuiseen analyysiin ei minulla tässä tutkielmassa ole tilaa. Seuraavaksi esittelen *Valkoinen Kuningatar*-sarjan tarkemmin jonka jälkeen siirryn sarjan analyttisempään käsittelyyn

²⁵⁵ Nimestä huolimatta sarjan ”Seitsemän kuningaskuntaa” on kuitenkin yksi suuri valtakunta, eikä seitsemän erillistä valtiota.

4.1. Valkoinen Kuningatar

Sarja alkaa vuodesta 1464 Englannin kuningas Edward IV:n ja hänen vaimonsa Elizabeth Woodvillen ensitapaamisesta ja pikaisista häistä ja päättyy Henrik VII:n voittoon ja valtaannousuun Bosworth Fieldin taistelun jälkeen vuonna 1485, käsitellen tärkeimmät sodan tapahtumat näiden väliltä, kertoen tapahtumia molempien osapuolten näkökulmasta.²⁵⁶ Sarja käsittelee ensi sijassa naisten roolia ruusujen sodan tapahtumissa ja politiikassa, sekä heidän vallan käytön tapojaan esittäen, kuinka voimakastahtoiset ja määrätietoiset naishenkilöt käyttävät valtaa hyvin miesvaltaisessa yhteiskunnassa, useimmiten vaikuttamalla suuresti miesten tekemiin päätöksiin. Varsinkin Elizabeth Woodville,²⁵⁷ sarjan nimessäkin mainittu valkoinen kuningatar, esitetään eräänlaisena taustavoimana monille kuninkaallisen miehensä toimille ja päätöksille.

Sarjan naisnäkökulma tuo myös esille yleisemmän muutoksen ruusujen sodan historian käytössä, jos sitä verrataan aiemmin käsiteltyihin Shakespearen ja Shelley'n teoksiin. Siinä missä nämä teokset ottivat kantaa ensisijassa nimenomaan Englannin tapahtumiin ja oloihin, pyrkii Valkoinen Kuningatar ottamaan naisasiaansa yleismaailmallisemman kannan. Monet sen teemoista, kuten juuri naisten asema historiassa ovat globaaleja kysymyksiä, eivätkä kovin paikkaan sidottuja, mikä tekee siitä helposti samaistuttavan myös muualla maailmassa. Näin se on myös suunnattu selvästi kansainvälisemmälle yleisölle kuin aiemmat teokset, mikä toki on odotettavaakin nykyajan globaalissa maailmassa. Seuraavaksi siirryn käsittelemään sarjan hahmokaartia ja sitä, kuinka heidän kauttaan kuvataan keskiaikaista yhteiskuntaa.

²⁵⁶ The White Queen 2013, jaksot 1–10.

²⁵⁷ Elizabeth Woodvillestä käytetään sarjassa välillä nimeä Elizabeth Grey, tämän kuolleen ensimmäisen aviomiehen mukaan. Käytän kuitenkin tässä tutkielmassa Woodville nimeä, sillä tämä on ruusujen sodan historian tutkimukseen vakiintunut käytäntö. Tästä syystä onkin ihmetystä herättävää, että sarjan tekijät päätyivät käyttämään Gray-nimeä, eikä tunnetumpaa Woodville-nimeä käytetä sarjassa kertaakaan.

4.1.1. Naiset sodan näyttämöllä

Sarja kuvaa päähenkilöiden kautta aatelisnaisten perinteisinä pidettyjä rooleja myöhäiskeskiajan yhteiskunnassa. Näitä rooleja ovat pääasiassa vaimon, tyttären, äidin ja lesken roolit ja jokainen kolmesta päähenkilöstä kuuluu jossain vaiheessa sarjaa johonkin näistä. Nämä roolit eivät lähtökohtaisesti anna naisille paljoa omaa liikkumatilaa tai vaikutusmahdollisuuksia, ehkä lesken roolia lukuun ottamatta, mutta päähenkilökolmikko onnistuu kuitenkin saamaan vaikutusvaltaa muilla keinoin, yleensä aviomiestensä ja lastensa myötävaikutuksella. Seuraavassa esittelen kunkin päähenkilön sekä keinot, joilla heitä käytetään ja joita he käyttävät vallan saamiseksi.

Anne Neville on maan mahtavimman ja varakkaimman aatelismiehen Warwickin jaarli Rikhard Nevillen nuorempi tytär ja hyvä esimerkki, kuinka aatelisperheiden lapsia usein käytettiin vanhempiensa ja sukulaistensa toimesta käytännössä kauppatavarana suvun vaikutusvallan ja varallisuuden nostamiseksi. Sarjan alussa Warwick pyrkii naittamaan Annen Kuningas Edward IV:n nuorimmalle veljelle, Glouchesterin herttua Rikhardille saadakseen oman jälkeläisensä kuningasperheen jäseneksi. Edwardin kieltäessä liiton Warwick naittaa toisen tyttärensä Isabellan kuninkaan toiselle veljelle, Clarenden herttua Georgelle perimmäisenä tarkoituksenaan syrjäyttää Edward ja asettaa George valtaistuimelle tehden samalla tyttärestään kuningattaren.²⁵⁸ Tämänkin epäonnistuttua ja Warwickin ajaututtua lopulliseen välirikoon Edward IV:n kanssa tämä joutuu pakenemaan Ranskaan ja päättää yhdistää voimansa Ranskan hovissa majoilleen lancasterin puolen johtajan Margareeta Anjoulaisen kanssa.²⁵⁹ Liiton sinetiksi Anne joutuu vastoin tahtoaan menemään naimisiin Margareetan julman pojan, Edward Westminsteriläisen, kanssa.²⁶⁰ Tässäkin Warwickin tavoite on sama kuin aiemmin, eli saada oma lapsensa lopulta valtaistuimelle. Myöhemmin miehensä, isänsä ja siskonsa kuoltua Annesta tulee Nevillen suvun valtavan omaisuuden ainoa perillinen, ja samalla erittäin haluttu henkilö avioliittomarkkinoilla.²⁶¹ Annen vanhempi sisko Isabel

²⁵⁸ The White Queen 2013, jaksot 2–4.

²⁵⁹ The White Queen 2013, jaksot 4–5.

²⁶⁰ The White Queen 2013, jakso 4.

²⁶¹ The White Queen 2013, jakso 6.

kiteyttääkin aatelistyärten roolin keskiaikaisessa maailmassa kuvaavasti toteamalla:
*"Olemme vain nappuloita heidän pelilaudallaan."*²⁶²

Anne lopulta menee naimisiin nuoruuden ihastuksensa, kuninkaan veljen Rikhardin kanssa tehden samalla Rikhardista yhden valtakunnan rikkaimmista miehistä ja varmistaen tälle Neville-suvun ja näiden tukijoiden uskollisuuden levottomuuksien puhjetessa uudelleen sarjan loppupuolella.²⁶³

Elisabeth Woodvillen roolina suurimman osan ajasta on olla kuningas Edward IV:n vaimo ja kruununprinssien äiti. Hän on näissä rooleissa mainio esimerkki siitä, miten neuvokas nainen saattoi käyttää valtaa aviomiehensä kautta. Elisabeth muun muassa suostuttelee miestään kääntymään serkkuaan, tärkeintä ja vaikutusvaltaisinta neuvonantajaansa, edellä mainittua Warwickin jaarlia vastaan tarkoituksenaan aatelismiehen vaikutusvallan supistaminen.²⁶⁴ Myöhemmin hän suostuttelee kuninkaan käymään myös omaa veljeään, valtaa tavoittelevaa Georgea vastaan. Seurannut Yorkin veljesten riita eskaloituu lopulta peruuttamattomaksi välirikoksi ja johtaa lopulta herttuan teloitukseen viinitynnyriin hukuttamalla.²⁶⁵

Elisabethin valta-asema riippuu paitsi kuninkaasta, myös heidän lapsistaan, tarkemmin sanottuna kruununprinsseistä. Kruunajaisten jälkeen Elisabethin valta-asema heikkenee tämän saadessa pitkään vain tyttölapsia. Miespuolisen perillisen puuttuessa Edwardin kilpailijat, pääasiassa tämän veli George ja Warwick, pystyvät lisäämään kannatustaan, onhan George seuraava kruununperimysjärjestyksessä, jos kuningasperhe jäisi ilman prinssiä. Poikalapsen viimein synnyttyä ja kruununperimystilanteen selkiinnyttyä myös Edwardin ja Elisabethin tilanne tasaantuu pitkäksi aikaa. Prinssin merkitys Elisabethin valta-asemalle korostuu levottomuuksien alettua uudestaan kuninkaan kuoltua, jolloin hänestä muodostuu yhden valtaa tavoittelevan osapuolen johtaja. Prinssien kuoltua Elisabethin valta-asema heikentyy oleellisesti ja hän joutuu lopulta tukemaan

²⁶² The White Queen 2013, jakso 4.

²⁶³ The White Queen 2013, jaksot 7–10.

²⁶⁴ The White Queen 2013, jaksot 2–4.

²⁶⁵ The White Queen 2013, jakso 7.

lancasterilaista Henrik Tudoria tämän valtapyrkimyksissä, naittamalla tälle tyttärensä prinsessa Elisabethin.

Päähenkilökolmikosta viimeinen, Margareeta Beaufort, kuuluu vauraaseen lancasterilaiseen Beaufortin sukuun, joka kuitenkin yorkilaishallinnon alla on menettänyt suuren osan vaikutusvallastaan, maistaan ja varallisuudestaan.²⁶⁶ Margareetan vaikutusvalta riippuukin suureksi osaksi hänen nuoren poikansa, Richmondin jaarlin Henrik Tudorin tilanteesta.²⁶⁷ Henrik kuului äitinsä kautta Lancaster-sukuun,²⁶⁸ muttei kuitenkaan samaan kuninkaalliseen päähaaraan, kuin vaikkapa edellinen kuningas Henrik VI, joten kruununperimysjärjestyksessä hän on sarjan alkaessa hyvin alhaalla ja tätä kuvaa myös Margareetan voimattomuus omaan tilanteensa suhteen. Hänellä ei naimisissa olevana naisena ole juuri mahdollisuuksia itse ajaa poikansa asemaa, vaan joutuu pyytämään aviomiestään Henry Staffordia toimimaan poikansa hyväksi.²⁶⁹ Staffordin ja Margareetan äidin molempien kuoltua Margareetan tilanne muuttuu huomattavasti hänen saadessa enemmän päätösvaltaa omiin asioihinsa ja hän kykenee vihdoinkin ryhtymään myös konkreettisiin toimiin poikansa hyväksi. Sarjan edetessä ja sodan vaatiessa uhrejaan Henrik nouseekin askel askeleelta ylöspäin kruununperimyksessä ja lopulta varteenotettavaksi kuningaskandidaatiksi sarjan lopulla.²⁷⁰ Samalla myös Margareetan vaikutus hovissa kasvaa entisestään, kunnes hänestä Henrikin noustua kuninkaaksi tulee lopulta yksi valtakunnan vaikutusvaltaisimmista henkilöistä.

Margareetaa käytetään sarjassa myös tuomaan esiin keskiajan syvästi uskonnollista yhteiskuntaa. Margareeta on kaikin puolin hurskas nainen, jonka luotto jumalan johdatukseen ja lancaster-kuninkaiden jumalalta tulleeseen hallintaoikeuteen on vankkumaton. Tätä uskoa käytetään välillä myös pienimuotoiseen filosofiseen

²⁶⁶ Beaufort suku menetti suuren osan maistaan Edward IV:n tultua kuninkaaksi rangaistuksena näiden tuesta lancasterin puolelle; Hicks 2010, 174.

²⁶⁷ Tuleva kuningas Henrik VII.

²⁶⁸ Beaufortin suku polveutuu Lancasterin pääsuvun tavoin Lancasterin herttua Juhana Gentistä, Edward III:n pojasta ja ensimmäisen Lancaster-kuninkaan Henrik IV:n isästä; Grummit 2014, 65.

²⁶⁹ Henrik Tudor oli Margareetan poika tämän aiemmasta avioliitosta, eikä näin ollen ollut sukua Henry Staffordille.

²⁷⁰ The White Queen 2013, jaksot 8–10.

pohdintaan kuninkuuden oikeutuksesta sekä jumalan ja uskonnon roolista tämän todistamisessa: Margareetan aviomies Henry Stafford haastaa Margareetan uskomukset mainitsemalla, että valtakunnan papisto aina arkkipiispaa myöten nimittivät myös yorkilaisen Edwardin jumalan valitsemaksi kuninkaaksi mainiten vielä Edwardin olevan yksinkertaisesti parempi kuningas kuin vajaamielisenä ja heikkona kuvattu entinen lancaster-hallitsija Henrik VI. Margareeta ei tähän löydä sopivaa rationaalista vastausta, vaan inttää itsepintaisesti miehensä olevan väärässä.²⁷¹

4.1.2. Muut hahmot

Näiden kolmen naisen valinta tärkeimmiksi päähenkilöiksi vaikuttaa suuresti myöskin siihen, miten suuri osa sarjan muista henkilöistä esitetään. Esimerkiksi Elizabethin ja Warwickin jaarlin välillä tosielämässäkään vallinnut erimielisyys²⁷² tekee Warwickista loogisen valinnan antagonistiseen rooliin, koska Elisabeth on yksi päähenkilöistä. Koska suurin osa päähenkilöistä on yorkilaisia, on myös luontevaa, että monet lancasterilaiset kuvataan epäedullisessa valossa. Malliesimerkiksi tästä käy lancasterilaisten todellinen johtaja, kuningas Henrik VI:n vaimo kuningatar Margareeta Anjoulainen.

Sarjan teemoista sekä näkökulma- ja päähenkilövalinnoista johtuen on varsin mielenkiintoista, että Margareeta Anjoulainen, todellisen ruusujen sodan tärkein ja vaikutusvaltaisin naishenkilö, jää sarjassa melko pieneen rooliin, esiintyen vain lyhyen ajan muutamassa jaksossa.²⁷³ Sarjan alussa hänet mainitaan muutaman kerran päähenkilöiden taustoittaessa sarjan alkua edeltäviä tapahtumia ”huonona kuningattarena” (englanniksi pahaenteisesti vain *”the bad queen”*), mutta tämän jälkeen

²⁷¹ The White Queen 2013, jakso 5.

²⁷² Warwickin ja Elisabethin huonot välit johtuivat Edward IV:n ja Elisabethin salaisista häistä, sillä Warwick oli pitkään neuvotellut Ranskan hovin kanssa Edward IV:n avioliitosta ranskalaisen prinsessan kanssa. Kun Edwardin avioliitto vaatimatonta syntyperää olevan Elisabethin kanssa paljastui, valui Warwickin neuvottelutyö hukkaan ja hän itse joutui naurunalaiseksi. Tämän lisäksi Elisabethin runsaslukuinen perhe sai avioliiton myötä useita myönnytyksiä, kuten tärkeitä virkoja. Tästä syystä Woodvillet nähtiin yleisesti nousukkaina. Santiuste 2010, 83–86.

²⁷³ The White Queen 2013, jaksot 4–5.

häntä ei juuri mainita ennen hänen esiin tuloaan sarjan puolivälissä. Yksi syy tähän lienee se, että Margareetan näkyvimmat kontribuutiot ruusujen sotaan ennen 1470-luvun alun levottomuuksia sattuivat aikaan ennen sarjan tapahtumia vuosien 1450 ja 1461 välille, sarjan itsensä alkaessa vuodesta 1464, jolloin Margareeta oli jo paennut Englannista Skotlantiin ja myöhemmin Ranskaan. Tästäkin huolimatta on kuitenkin jokseenkin omituista, kuinka vähän Margareetaa sarjassa käsitellään varsinkin sen alkuvaiheessa, jolloin hän kuitenkin oli kannattajineen vielä hyvinkin todellinen uhka yorkilaismonarkialle.

Hahmona Margareeta Anjoulainen esitetään niin kuin useissa muissakin ruusujen sodan dramatisoinneissa, eli hyvin Shakespearelaiseen tyyliin älykkäänä, mutta ilkeänä ja laskelmoivana juonittelijana, joka ajaa kaikin keinoin itsensä ja poikansa etuja ja jonka kerrotaan surutta ja kovalla kädellä hallinneen Englantia miehensä Henrik VI:n kautta. Kerran hän jopa mainitsee rakastavansa vallantavoittelua ja sen tuomaa konfliktia.²⁷⁴ Hänestä muodostuu eräänlainen opettaja nuorelle Anne Nevillelle tämän mentyä naimisiin Margareetan pojan Edwardin kanssa. Myöhemmin Anne muistelee Margareetan sanoja sarjan loppupuolella Margareetan itsensä jo sarjasta poistuttua ja tämän opetuksista ammentaen suostuttelee miehensä Rikhardin lopulta kaappaamaan vallan Edward IV:n kuoltua.

Myös Margareetan kohdalla käy hyvin ilmi se, ettei naisilla, edes kuningattarilla juuri ollut omaa valtaa myöhäiskeskiajan politiikassa. Tämä käy hyvin ilmi Margareetan kohdatessa lopullisen tappion Tewksburyn taistelun myötä.²⁷⁵ Taistelussa Margareetan ja Henrik VI:n poika ja Lancaster-suvun perillinen Edward saa surmansa ja pian myös Henrik itse kuolee Towerin linnassa. Tämä tarkoittaa, että Margareetan ainoat kiinnitykset vallankahvaan katoavat. Nämä kiinnitykset olivat Margareetan valtapyrkimyksille välttämättömiä; vaikka hän on edelleen sama kunnianhimoinen ja juonitteleva ihminen miehensä ja poikansa kuoltuakin, ei hänellä ollut enää muodollista kiinnitystä kruunuun ja hänestä tulee täysin ulkopuolinen, minkä myötä hän lakkaa lopullisesti olemasta uhka Yorkilaismonarkialle. Tästä syystä myös hänen kohtalonsa

²⁷⁴ The White Queen 2013, jakso 5; Maurer 2003, 202.

²⁷⁵ The White Queen 2013, jakso 5.

poikkeaa selvästi muista, miespuolisista vallantavoittelijoista, kuten Warwickista tai Clarencen herttua Georgesta; Hän jää tappionsa jälkeenkin henkiin. Muodollisten siteiden katkettua ei Margareetalla ollut enää mahdollisuutta haalia kannatusta uusiin kapinayrityksiin, jolloin hänet saattoi jättää henkiin turvallisesti eläväksi esimerkiksi Yorkilaisten voitosta. Ratkaisevan Tewksburyn taistelun jälkeen jälleen kuninkaaksi noussut Edward IV vie hänet voitonmerkinään juhlakulkueessaan Lontooseen, eikä häntä tämän jälkeen mainita kuin muutaman kerran, eikä hänen lopullista kohtaloaan sarjassa edes kerrota.²⁷⁶

Vaikka sarjan varsinaiset tärkeimmät päähenkilöt ovatkin naisia, on myös mieshahmoilla erittäin suuri rooli, luovathan he vertailukohtana sarjan pääteemana toimivalle naisten aseman esittelylle. Tärkeimmät mieshahmot ovat luonnollisesti ruusujen sodan tärkeimpiä henkilöitä, joista jokainen on myös jollain tapaa yhteydessä päähenkilökolmikkoon. Mieshenkilöt sarjassa ovat useimmiten varsinaisen sodan ja muiden konfliktien eteenpäin viejiä, varsinkin sarjan alkupuolella, jolloin useimmat naishahmot Elisabethia ja tämän äitiä Jacquettaa lukuun ottamatta ovat lähinnä passiivisessa roolissa sodan tapahtumiin nähden.

Keskeisin sarjan mieshahmoista on ensimmäinen Yorkilaissukuinen kuningas Edward IV, Elizabeth Woodvillen aviomies. Suuri osa sarjasta liittyy tavalla tai toisella Edwardin kuninkuuteen ja sen säilyttämiseen erilaisten kapinoiden ja muiden juonien vaaniessa. Edward esitetään pääasiassa oikeamielisenä ja kyvykkäänä hallitsijana ja sotilaskomentajana, mutta myös melkoisena naistenmiehenä.²⁷⁷ Tärkeässä roolissa on myös Edwardin rakkaussuhde kuningattarensa Elizabethiin, joka toimii paitsi kuninkaan ilonlähteenä, myös perimmäisenä syynä moniin hänen valtakauttaan kohdanneisiin ongelmiin. Kuningas kuuntelee monissa päätöksissään etupäässä vaimonsa neuvoa, mitä kuninkaan varsinaiset neuvonantajat ja muut sukulaiset Warwickin jaarlin johdolla eivät katso hyvällä.

²⁷⁶ Tewksburyn jälkeen Margareeta vangittiin ensin Towerin linnaan, mutta siirrettiin myöhemmin kotiarestiin. Ranskan kuningas Ludwig XI lunasti Margareetan vapaaksi vuonna 1475, jonka jälkeen hän asui Ranskassa kuolemaansa asti vuonna 1482. English Monarchs website.

²⁷⁷ The White Queen 2013, jaksot 1, 3, 5 ja 6

Edwardin hahmon ja tarinan voikin nähdä eräänlaisena filosofisena pohdintana kuninkuuden roolista ja vastuusta, sekä siitä, missä määrin kuninkaalla on oikeus päättää oman elämänsä tärkeistä asioista, kuten avioliitosta, sillä kyseisillä päätöksillä on hänen kohdallaan suuri vaikutus maan laajuisesti. Sarjan tapauksessa Edward rakastuu vilpittömästi Elizabethiin ja on avioliitossaan onnellinen, mutta poliittisesti avioliitto on katastrofaalinen ja ajaa maan uuteen sisällissotaan.²⁷⁸ Poliittisesti järkevään ja maalleen huomattavasti edullisempaan ja rahakkaampaan liittoon ranskalaisen prinsessan kanssa Edward ei suostu, koska on jo aiemmin mennyt salaa naimisiin Elizabethin kanssa, eikä halua loukata tuoreen vaimonsa kunniaa.

Edwardin jälkeen tärkeimmät mieshahmot sarjassa ovat tämän veljet Clarendon ja Gloucesterin herttuat George ja Rikhard, sekä Warwickin jaarli Rikhard Neville. Heistä varsinkin George ja Warwick esitetään antagonistisessa roolissa suurimman osan sarjan kestosta. Yorkin nuorempien veljesten roolit sarjassa ovat mielenkiintoiset, sillä heidät esitetään monessa mielessä toistensa peilikuvina. George on häikäilemätön oman edun tavoittelija, kuninkaaksi veljensä paikalle haluava juonittelija,²⁷⁹ kun taas Rikhard on veljensä uskollinen luottomies niin voiton kuin tappionkin hetkellä aina tämän kuolemaan asti.²⁸⁰ Molemmat menevät lopulta naimisiin Warwickin tytärtä, George Isabelin ja Rikhard Annen, kanssa. George ei juuri vaimostaan välitä, vaan pitää liittoa puhtaasti poliittisena, kun taas Rikhard on rakastanut sanojensa mukaan Annea jo kauan ennen liiton solmimista.²⁸¹ George ei tule ollenkaan toimeen itseään alemmaa syntyperää olevan kuningattarensa Elisabethin kanssa. Rikhard puolestaan käyttäytyy veljensä vaimoa kohtaan kunnioittavasti ja kaikin puolin muutoinkin ystävällisesti.²⁸² Veljekset voidaankin nähdä sarjan edustaman romantiikan sävyttämän tyylin mukaisena tietynlaisena moraalisena opetuksena; ilkeä ja juonitteleva veli epäonnistuu juonitteluisaan ja saa lopulta ansionsa mukaan kuninkaan viimein väsyttyä tämän

²⁷⁸ Edwardin ja Elizabethin naimisiinmeno on oikeastikin, varsinkin 1800-luvun historian kirjoituksessa esitetty Edwardin ja Warwickin välirikon ja sitä seuranneiden levottomuuksien syyksi. Nykykäsityksen mukaan se oli kuitenkin vain yksi tekijä pitkässä tapahtumasarjassa. Televisiosarjassa sen merkitystä on jokseenkin liioiteltu.

²⁷⁹ The White Queen 2013, jaksot 3, 4 ja 7

²⁸⁰ The White Queen 2013, jaksot 1-8

²⁸¹ The White Queen 2013, jaksot 2, 6

²⁸² The White Queen 2013, jaksot 2, 3 ja 6

jatkuvaan riidankylvöön. Moraalisesti puhtoisempi veli puolestaan säilyttää korkean asemansa ja elää myös onnellista perhe-elämää. Ainakin hetkellisesti.

Kaikin puolin sympaattisena esitetyn Rikhardin lopulta tekemä vallankaappaus, joka esitetään ennen kaikkea hänen vaimonsa Annen vaikutuksen tulokseksi, muuttaa tilanteen täysin. Kaappauksen jälkeen molempien elämät kääntyvät alamäkeen Rikhardin vääryydellä saavuttaman kruunun myötä. Ensin parin nuori poika kuolee salaperäisen taudin myötä.²⁸³ Pian tämän jälkeen myös Anne menehtyy surun murtamana²⁸⁴ ja samalla myös ennen niin rehellinen Rikhard murtuu vastoinkäymisten edessä ja alkaa muistuttaa enemmän Shakespearelta tuttua julmaa juonittelijaa, kunnes lopulta kohtaa kohtalonsa Henrik Tudorin joukkojen käsissä.²⁸⁵ Rikhardista muodostuu lopulta myös siis melkoisen traaginen hahmo, alkujaan kunniallinen mies, joka ajautuu lopulta turmioon häntä ympäröivien ihmisten vaikutuksesta.

Warwickin jaarli Rikhard Neville toimii sarjan ensimmäisen puolen ajan antagonistin roolissa. Edwardin tärkein tukija ja neuvonantaja, sekä yksi valtakunnan rikkaimmista miehistä, ”kuninkaantekijä” Warwick esitetään ovelana, kunnianhimoisena ja ennen muuta oman sukunsa etuja ajavana miehenä, joka ei kaihda keinoja vallan saamiseksi tai sen säilyttämiseksi. Warwickin kohdalla, sarjan muiden miesten tavoin, tärkeitä tekijöitä ovat hänen suhteensa sarjan naishenkilöihin. Koko sarjan alkupuolta määrittävä tekijä on Warwickin ja Elisabethin välinen vastakkainasettelu, joka alkoi käytännössä saman tien kaksikon ensitapaamisesta ja viimeistään sementoitui Edwardin mennessä naimisiin häidin tuskin aatelistarvon omaavan lesken kanssa.²⁸⁶ Warwickin suunnittelemat liitot Ranskan kuningashuoneen kanssa valuivat samalla hiekkaan ja Elisabethin saadessa suurempaa roolia kuninkaan päätöksenteossa kaksikko ajautuu nopeasti suoralle törmäyskurssille, mikä lopulta johtaa Warwickin avoimeen kapinaan.

Toinen Warwickia sarjassa määrittävistä suhteista on hänen suhteensa tyttäriinsä, Isabeliin ja Anneen. Tämä suhde on melko etäinen; Warwick käyttää tyttäriään

²⁸³ The White Queen 2013, jakso 10

²⁸⁴ The White Queen 2013, jakso 10

²⁸⁵ The White Queen 2013, jakso 10

²⁸⁶ The White Queen 2013, jakso 1-2

pelinappuloina liittoutumien luomiseen, pääasiassa avioliittojen kautta. Isabelin avioliitto kuninkaan kapinallisveljelle Georgelle²⁸⁷ ja Annen naittaminen entisen vihamiehen Margareeta Anjoulaisen pojalle²⁸⁸ ovat molemmat täysin poliittisia liittoja, joihin tyttäriltä ei kysytä mielipidettä. Näitä sarja käyttää alleviivaamaan Warwickin suku ja valta ensin – asennetta. Kuninkaantekijä kuvaakin hyvin viime vuosina elokuvissa ja tv-sarjoissa paljon esillä ollutta, paikoin liioiteltuakin, kuvaa keskiaikaisista aatelismiehistä ja muista perheen päämiehistä, jotka usein oikeastikin käyttivät lapsiaan ikään kuin kauppatavarana,²⁸⁹ tuoden esille vertailukohtaa ja esimerkkiä nykyaikaiselle yleisölle esittämällä, miten nämä melkoisen alistetussa asemassa olevat naiset tilanteestaan huolimatta pystyvät pitämään puoliaan.

4.2. Historian kuvaaja

Yleisesti ottaen sarja pyrkii esittämään historian tapahtumia tarkasti, tai ainakin nykyaikaisen historian tutkimuksen luomien käsitysten mukaisesti. Joitakin yksityiskohtia on sarjaan muutettu, lähinnä dramatiikan lisäämiseksi, mutta useimmat näistä muutoksista ovat melko pieniä, eivätkä vaikuta paljoakaan laajempaan tarinaan. Esimerkiksi käy sarjan kohtaus, jossa Edward IV veljineen surmaavat entisen kuninkaan Henrik VI:n henkilökohtaisesti.²⁹⁰ Todellisuudessaakin on erittäin mahdollista, jopa varsin todennäköistä, että Henrik kuoli Towerissa Edwardin käskystä, mutta on hyvin epätodennäköistä, että kukaan Yorkin veljeksistä otti surmatyöhön osaa henkilökohtaisesti.²⁹¹ Michael Hicks, eräs nykyajan tunnetuimpia ruusujen sodan tutkijoita, otti kantaa sarjan yleiseen historiallisuuteen seuraavasti:

²⁸⁷ The White Queen 2013, jakso 2

²⁸⁸ The White Queen 2013, jakso 4

²⁸⁹ Muun muassa Game of Thrones-sarjassa on useita tällaisia hahmoja.

²⁹⁰ The White Queen 2013, jakso 5

²⁹¹ Santiuste 2010, 139.

“As with Philippa Gregory's source novels, they've done their research: a great deal of backstory – from the marriage of Elizabeth Woodville's parents, to the suspicions of bastardy that circled Edward IV – is cleverly is woven in from the start. It's not how a historian might have written it, but it's all there.”²⁹²

Suurempia taiteellisia vapauksia tapahtumien suhteen sarja ottaa lähinnä muutaman sellaisen tapahtuman kohdalla, joiden historiallisen vastineen tapahtumakulku on epäselvä. Tällainen on esimerkiksi Towerin prinssien²⁹³ lopullinen kohtalo. Nuorten prinssien vaiheet kesän 1483 jälkeen ovat yhä tänäkin päivänä hämärän peitossa, joten sarjan tekijöiden oli käytettävä suurimmaksi osaksi omaa tulkintaansa asiaa esittäessään.²⁹⁴ Sarjan tekijät käyttävätkin tätä tilaisuutta hyväkseen esittääkseen oman näkökulmansa siihen, mitä nuorille prinsseille mahdollisesti tapahtui esittämällä Margareeta Beaufortin lasten kohtalon sinetöijäksi.

Samaan tapaan sarja soveltaa oikeaa ruusujen sodan historiaa myös selittämään sarjan sisältämät fantasiaelementit, joita kuvataan Elisabethin, sekä hänen äitinsä ja tyttärensä kautta. Sarjassa Elisabeth ja muut hänen sukunsa naiset omaavat eräänlaisen taikavoiman, jota he valjastavat käyttöönsä useissa eri kohdissa sarjaa edistääkseen omia pyrkimyksiään ja heikentämään vastustajiaan.²⁹⁵ Nämä fantasiaelementit perustuvat myös eräällä tavalla tosielämän tapahtumiin, vaikka sinällään ovatkin fantasiaa, sillä tosi historiassa lancasterilaiset pyrkivät heikentämään Edward IV:n asemaa syyttämällä Elisabethia ja varsinkin tämän äitiä Jacquettaa noituudesta. Jacquetta joutui syytöksistä jopa oikeuden eteen Warwickin vallankaappausyrityksen aikana vuonna 1470, mutta hänet lopulta vapautettiin syytteistä Edward IV:n palattua

²⁹² Barret & Hicks, 2013, *A medieval historian's view on The White Queen*.

²⁹³ Edward IV:n ja Elisabethin pojat, Edward V ja hänen nuorempi veljensä Rikhard.

²⁹⁴ White Queen 2013, jaksot 9–10

²⁹⁵ White Queen jaksot 1, 3, 5 ja 9

valtaan. Syytösten mukaan Jacquettan katsottiin saaneen aikaan Edward IV:n ja Elisabethin avioliiton taikakeinoja käyttäen.²⁹⁶

Sarjan hahmomäärä on suht pieni ja tästä syystä useita tärkeitä ruusujen sodan henkilöitä jää melko pieneen rooliin. Joitakin jää myös kokonaan pois ja joitakin henkilöitä on yhdistetty yhdeksi henkilöksi. Syyt tähän ovat todennäköisesti suureksi osaksi tarinankerronnalliset. Liian suuri hahmomäärä tekisi sarjasta katsojalle vaikeammin seurattavan ja sekavamman, varsinkin kun sarja suunniteltiin alusta alkaen vain yhden, kymmenjaksoisen tuotantokauden mittaiseksi, jolloin myös hahmoille tarkoitettu ruutu-aika on hyvin rajallinen. Myös taloudelliset seikat ovat mahdollisesti painaneet vaakakupissa jonkin verran; suuremmalle näyttelijäkaartille olisi pitänyt maksaa enemmän palkkaa.

Vaikka sarja tapahtumien osalta pyrkiikin pääasiassa historialliseen tarkkuuteen, ja siinä melko hyvin onnistuukin, on samaa vaikea sanoa siitä, miten se representoi myöhäiskeskiaikaa yleisesti. Sarja keskittyy vain ylhäisaatelin edesottamuksiin, jolloin kaikki muut säädyt ja kansanryhmät jäävät hyvin minimaaliseen rooliin. Tavallisia kansalaisia näkyy kohtauksissa harvoin edes statistin rooleissa. Tämä on jälleen ymmärrettävä ratkaisu tuotannolliselta kannalta katsottuna, mutta se antaa väistämättä vajaan kuvan keskiaikaisesta maailmasta.²⁹⁷ Sarja antaa kuvaamastaan ajasta, sen tapahtumista ja henkilöistä, myös hyvin romantisoidun kuvan. Lavastukseltaan ja puvustukseltaan sarja on erittäin mahtipontinen. Varsinkin päähenkilöiden puvustus on hyvinkin koreaa ja moniväristä.²⁹⁸ Linnat ovat isoja ja majesteettisia, kuin vasta rakennettuja. Jopa pieni metsästysmaja, jossa Edward IV ja Elisabeth viettävät salaisen häilyönsä, on hyvin idyllinen ja pittoreski rakennus pienen puron varrella.²⁹⁹ Näistä seikoista ja sarjan yleisestä historiallisuudesta kysyttäessä kirjailija Philippa Gregory vastasi seuraavasti:

²⁹⁶ Hicks 2010, 193; Jacquettan oikeudenkäynti on myös sarjassa mukana jaksossa 4.

²⁹⁷ Berkhofer 2008, 187.

²⁹⁸ Berkhofer 2008, 188.

²⁹⁹ White Queen 2013, jakso 1

“What they [BBC One] wanted was not a historical series based on the documents from the War of the Roses. They wanted my take on it, so that’s what they got.”³⁰⁰

Valkoinen Kuningatar on kaikkien kulttuurituotteiden tavoin myös omaan aikaansa sidoksissa oleva tuote ja siten heijastaa monilla tavoin tekoaikaansa ja paikkaansa. Sarja esimerkiksi kuvaa monin paikoin enemmän nykyaikaista arvomaailmaa kuin 1400-luvun vastaavia. Kenties näkyvin tällainen anakronismi on nykyaikainen romanttisen rakkausavioliiton ihanne, jota monet sarjan kohtaukset korostavat, näkyvimmin Edward IV:n ja Elisabethin idyllistä avio-onnea kuvatessa. Tämä rakkausavioliittokäsitys ei todellisuudessa ollut välttämättä kovinkaan merkittävässä roolissa keskiajan aatelisten avioliittoja solmiessa, vaan rakkauden katsottiin syntyvän avioliiton tuloksena, eikä päinvastoin kuten myöhempinä aikoina ja nykypäivänä – vaikka useimmiten aiemminkin lasten mielipidettä sulhas- tai morsianehdokkaista kyllä kysyttiin ja täysin osapuolten tahtojen vastaisia järjestettyjä liittoja tapahtui harvoin.³⁰¹

Tämän sarja itsekin tiedostaa monin paikoin; Esimerkiksi Anne Neville ja Margareeta Beaufort molemmat menevät sarjassa naimisiin vasten tahtoaan miesten kanssa joista eivät pidä, mutta samalla huokailevat rakastamiensa miesten perään.³⁰² On vaikea arvioida, missä määrin tällaiset anakronismit ovat tarkoituksella sarjaan kirjoitettuja ja missä määrin tiedostamatta mukaan päässeitä, tekevähän katsojalle helposti samaistuttavat arvot myös sarjasta nykykatsojalle helpommin ymmärrettävän, sekä miellyttävämmän katsoa.

Sarja ottaa myös osaltaan kantaa nykypäivinä käytyihin keskusteluihin sukupuolten välisestä tasa-arvosta tuomalla esiin vertailukohtia menneen ja nykyajan välillä. Sarjan

³⁰⁰ Meslow 2013. INTERVIEW: The White Queen writer Philippa Gregory.

³⁰¹ Duby 1994, 13–16; McSheffrey 2006, 18–19. Swyny 1990, 2–3; Avioliiton muodostukseen vaikutti paljon myös muun muassa sosiaalinen ja yhteiskunnallinen asema. Tämän vuoksi ylhäisaatelin edustajilla oli myös käytännössä vähemmän valinnanvaraa kumppanin suhteen, kuin alempien säätyjen edustajilla, joita oli huomattavasti enemmän. Alemmissa yhteiskuntaluokissa näin ollen rakkaudella oli todennäköisesti suurempi merkitys avioliittoja solmiessa kuin ylhäisaatelin parissa, sillä valinnanvaraa mieluisan kumppanin suhteen oli enemmän.

³⁰² The White Queen 2013, jaksot 3 ja 5

naishahmot monessa kohdassa valittelevat kohtaloaan ja sukupuolestaan johtuvaa liikkumatilan puutetta.³⁰³ Erityisesti Anne Neville leskeksi jäätyään ja kuninkaan veljen Clarendonin hertta Georgerin (siskonsa miehen) holhouksen alle jouduttuaan on vaipua epätoivoon, sillä vaikka hän on yksi Englannin rikkaimmista perijättäristä ja naimaton, ei hän siltikään saa juuri omaa päätösvaltaa häntä itseään koskevissa asioissa. Lopulta hän päättääkin paeta holhoukseksi verhottua vankeuttaan, mutta tämäkin onnistuu lopulta vasta hänen saadessaan apua Yorkin veljeksistä nuorimmalta, Rikhardilta.³⁰⁴ Mentytään naimisiin Rikhardin kanssa saa Anne jonkin verran myös omaa päätösvaltaa asioihinsa, ja huomattavasti vaikutusvaltaa miehensä kautta, varsinkin Rikhardin noustua kuninkaaksi.³⁰⁵ Annen aktiiviset pyrkimykset itsenäisyyteen heijastavat paljon nyky maailman tilannetta ja naisten ponnisteluja tasa-arvoisen kohtelun ja taloudellisen riippumattomuuden puolesta, joita on Britanniassakin käyty jo viime vuosisadan alkupuolelta asti ja jotka edelleen ovat merkittävässä roolissa paikoin hyvinkin konservatiivisessa maassa.

4.2.1. Naisnäkökulma ja yleisö

Sarjan päähenkilövalinnat, genre ja useat teemalliset seikat viittaavat siihen, että sarja on suunnattu pääasiassa nimenomaan naiskatsojille. Sarja keskittyy ensisijassa nimenomaan naisten rooliin aikakaudella, jolloin naisten yhteiskunnalliset vaikutusmahdollisuudet kodin ulkopuolella olivat useimmiten vähäiset.³⁰⁶ Sarja voidaankin nähdä osana nykyaikana suosioon nousutta naisiin keskittyvää historiankirjoitusta. Naisten roolia historian kulussa on käsitelty viimeisen noin 30 vuoden aikana paljon niin akateemisen historian³⁰⁷ kuin niin sanotun

³⁰³ Esimerkiksi Margaret Beaufortin kysyessä katkerasti äidiltään, miksei tämä voinut naittaa häntä rakastamalleen Jasper Tudorille itseään huomattavasti vanhemman Henry Staffordin sijaan. *The White Queen* 2013, jakso 3

³⁰⁴ *The White Queen* 2013, jakso 6

³⁰⁵ *The White Queen* 2013, jakso 8

³⁰⁶ Maurer 2003, 202.

³⁰⁷ Watt 1997, 1

populaarihistoriankin piirissä paljon erilaisten kirjallisuuden ja elokuvien, kuin myös television taholta.

Historian merkittäviin naishenkilöihin keskittyvät kirjat ja elokuvat ovatkin olleet suosittuja jo pitkään. Valkoisesta kuningattaresta tekee tässä suhteessa erikoisen seikka, että sarja onnistui nousemaan suosioon ja kiinnostamaan katsojiaan, vaikka sarjan päähenkilöt eivät ole juurikaan tuttuja suurelle yleisölle, varsinkaan Ison-Britannian ulkopuolella. Suuria Kleopatran, Elisabeth I:n tai kuningatar Victorian kaltaisia historiallisia naispuolisia ”supertähtiä” ei sarjassa ole. Ruusujen sodan tunnetuimmat hahmot ovat Margareeta Anjoulaista – joka, kuten sanottua, jää sarjassa pienehköön rooliin – lukuun ottamatta kaikki miehiä. Tämä kertoo paitsi sarjan tekijöiden tarinankerronnallisesta ammattiosaamisesta – ja mainontaosaston tasosta ja onnistuneisuudesta –, myös historian, ja erityisesti ruusujen sodan, kiinnostavuudesta yleensä. Naisnäkökulmaa korostaa monet sarjan kohtauksista, joihin naiskatsojat todennäköisesti samaistuvat mieskatsojia enemmän. Sarjassa nähdään muun muassa kymmenen jakson aikana yhteensä neljä synnytyskohtausta.³⁰⁸

Eräs sarjan keskeisimmistä naisten rooleista keskiajan yhteiskunnassa käsittelevistä teemoista on naisten rooli aatelisperheessä ja se, kuinka naiset tätä kautta saavat valtaa mitä heillä ei usein muodollisesti olisi. Erityisen tärkeää tämän vallan ja naisen aseman kannalta yleisesti, oli lasten saanti, tarkemmin sanottuna miespuolisen perillisen synnyttäminen, eli dynastian turvaaminen.³⁰⁹ Varsinkin kuningasperheelle miespuolisen lapsen saanti oli erityisen tärkeää aseman vankistamiseksi, etenkin ruusujen sodan kaltaisten valtakunnan sisäisten levottomuuksien aikaan. Tämä käy hyvin ilmi sarjan alkupuolella Edward IV:n ja Elizabethin saadessa usean vuoden ajan vain tyttölapsia, mikä osaltaan antaa lisäpontta Warwickin juonille, joiden tavoitteena oli nostaa Edwardin nuorempi veli George valtaistuimelle, olihan tämä virallinen kruununperijä niin kauan kun Edward ei saisi poikaa. Kuningasparin saatua vihdoinkin poikalapsen

³⁰⁸ The White Queen 2013, jaksot 3, 4, 6 ja 7

³⁰⁹ Surullisen kuuluisa historiallinen esimerkki tästä on muun muassa kuningas Henrik VIII:n pakkomielle miespuolisen perillisen suhteen. Palmer 1994, 40–45

Georgen kruunaaminen kävi mahdottomaksi, minkä myötä Warwick päätti siirtyä täysin Lancasterin puolelle.

Poikien kautta äidit saivat ja pystyivät myös käyttämään valtaa normaalia enemmän. Elizabethin onnistui luoda merkittävä vastarinta Rikhard III:ta vastaan jopa siinä määrin, että hänen täytyi tyttärensä kanssa vetäytyä luostarin suojiin oman turvallisuutensa takaamiseksi. Prinssien kuoltua³¹⁰ Elisabethin vaikutusmahdollisuudet pienenevät huomattavasti, vaikka hänen tyttärensä olikin kihlattu tulevalle kuninkaalle Henrik Tudorille ja Englannin tuleva kuningatar.³¹¹ Henrikin valtaannousun myötä tämän äidistä Margareeta Beaufortista tulee puolestaan maan vaikutusvaltaisin nainen.

Sarjan naishenkilöt ovat poikkeuksetta aatelissäädyn edustajia. Talonpoikaisluokan tai kauppiasluokan edustajia ei sarjassa esiinny muuta kuin statistin roolissa muutaman kerran. Tämän myötä myös näiden luokkien kuvaukset jäävät sarjasta puuttumaan. Vertailukohtaa aatelisnaisten elämään sarja ei siis tarjoa. Tämä on todennäköisesti tuotannollisista syistä tehty ratkaisu, lisäksi uusia hahmojen tuonti sarjaan kustannuksia ja samalla vähentäisi varsinaisten päähenkilöiden ruutu-aikaa.

4.3. Reseptio ja sarjan vaikutus

Valkoinen kuningatar on osoittautunut suosituksi katsojien keskuudessa ja sai pääasiassa positiivisen vastaanoton myös kriitikoiden puolelta ollen muun muassa ehdolla kolmeen Golden Globe- ja neljään Emmy-palkintoon, vaikkakaan se ei ole noussut ihan samanlaiseen menestykseen kuin suuremman budjetin omaavat Tudors-sarja tai HBO:n suursuosittu Game Of Thrones, joihin sitä ilmestymisensä aikoihin usein verrattiin. Sarja on kuitenkin näiden tavoin jatkumoa Englannin keskiajan historiaa käsitteleville tv-sarjoille, jotka ovat viimeisen vuosikymmenen aikana nousseet suureen

³¹⁰ Sarjassa Elizabethin ja Edward IV:n nuorempi poika, Rikhard, selviää hengissä äitinsä salajuonen myötä. Tosihistorian tapahtumistakin tällaisia teorioita on esitetty, kuten Mary Shelley'n Perkin Warbeckista muistamme, mutta todennäköisintä kuitenkin on, että Rikhard kuoli veljensä mukana heidän Towerin vankeutensa aikana joskus vuosien 1483 ja 1485 välillä.

³¹¹ The White Queen 2013, jaksot 9-10

suosioon maailmalla. Sarja osoittautui myös taloudellisesti onnistuneeksi, minkä myötä sarja sai vuonna 2017 jatkoa, kahdeksan jaksoa kestäneen *White Princess*, Valkoinen Prinsessa, nimisen sarjan.³¹² Tämä sarja jatkaa melko lailla siitä, mihin valkoinen kuningatar jäi, ja kertoo Elizabeth Woodvillen ja Edward IV:n tyttären Elizabeth Yorkilaisen hänen miehensä ensimmäisen Tudor-kuninkaan Henrik VII:n avioliitosta ja ruusujen sodan viimeisten vuosien tapahtumista, kuten Perkin Warbeckin – joka tässäkin sarjassa esitetään Yorkin herttua Rikhardina – kapinayrityksistä.³¹³ Tämän lisäksi suunnitteilla on myös Philippa Gregoryn *The Constant Princess* ja *The Kings Curse* -romaaneihin perustuva Henrik VIII:n ensimmäiseen vaimoon Katariina Aragonialaiseen keskittyvä samaa jatkumoa oleva sarja.³¹⁴ Tämän tapaiselle historiafiktioille on siis selvästi kysyntää katsojien puolelta.

Valkoinen Kuningatar on muiden Englannin keskiaikaa kuvaavien sarjojen tavoin eräänlaista kulttuurivientiä, jolla Ison-Britannian kulttuuria ja historiaa on vuosikymmenien kuluessa onnistuneesti tehty tunnetuksi maailman laajuisesti. Englannin myöhäinen keskiaika ja uuden ajan alkupuoli on innostanut paljon niin historiallisen fiktion kirjoittajia kuin fantasiakirjailijoitakin, ja Valkoisen Kuningattaren tapaiset medievalistiset televisiosarjat ovat tuoneet ajanjaksot ja tapahtumat entistä paremmin ja entistä useamman nähtäville.

Tämä näkyvyys suurelle yleisölle auttaa omalta osaltaan konstruoimaan ihmisten kuvaa myös oikeista historian tapahtumista. Yhä suurempi osa ihmisistä saa nykyään suuren osan historian tiedoistaan ja ymmärryksestään television ja elokuvien myötä ja sama on myös Valkoisen Kuningattaren kohdalla.³¹⁵ Tässä on niin hyvät kuin huonotkin puolensa. Toisaalta sarja esittelee suurelle yleisölle historian ajanjaksoa ja tapahtumia, joita he eivät todennäköisesti juuri tunne. Kuitenkin pelkästään sarjasta ruusujen sodan tietämyksensä saaneet – joita varsinkin Britannian ulkopuolella sarjaa katsoneista voi hyvin arvioida olevan suurin osa katsojakunnasta – voivat hyvin ajatella Elizabeth Woodvillen ja Anne Nevillen tapaisten naisten olleen koko konfliktisarjan takana, vaikka

³¹² Starz-tuotantoyhtiön verkkosivu,

³¹³ Starz-tuotantoyhtiön verkkosivu,

³¹⁴ Otterson 2018, Variety.com

³¹⁵ Berkhofer 2008, 175.

todellisuudessa näiden naisten rooli oli suhteessa jokseenkin rajallisempi. Koska sarja alkaa vuodesta 1464, jää katsojalta näkemättä myös yli kymmenen vuotta ruusujen sodan alkupuolelta, joten kokonaiskuva sodasta ja sen syistä jää pelkkää sarjaa seuraaville vajaaksi.

4.4. TV-sarja historian esittäjänä

Televisiosarjat ja elokuvat historian esittäjänä on herättänyt runsaasti keskustelua jo pitkään historioitsijoiden keskuudessa.³¹⁶ Televisiosarjoja tuotetaan ensi sijassa suuren yleisön katsottavaksi, joka rajoittaa ja ohjaa omalta osaltaan myös historian esittämistä. Tarinankerrontaan liittyvien seikkojen lisäksi myös tuotannolliset seikat vaikuttavat siihen, mitä sarjassa voi esittää, miten se esitetään ja mitä kenties jätetään näyttämättä.³¹⁷

Televisiosarjojen ja elokuvien päätarkoitus on luonnollisesti tuottaa rahaa tekijöilleen. Tämä yksinkertainen ja itsestään selvältäkin kuulostava seikka vaikuttaa paljon siihen minkälainen tuotteesta muotoutuu.³¹⁸ Isoin yksittäinen määräävä tekijä on useimmiten sarjan budjetti, mikä vaikuttaa suurelta osin muun muassa sarjan hahmomäärään kuin myös sarjan yleiseen pituuteen. Isomman budjetin teokset pyrkivät yleensä isompiin tuottoihin ja niihin päästäkseen sarja täytyy tehdä tavalla että se kiinnostaa mahdollisimman monia. Tämä voi olla yksi syy muun muassa Valkoisen kuningattaren vahvaan naisnäkökulmaan; naisten roolia tarkemmin käsittelevä lähestymistapa on varmaankin toivottu tuovan enemmän naiskatsojia ruudun ääreen.

Sisältöön voi vaikuttaa paljon myös se, mistä sarjan tai elokuvan tekoon tarkoitettut rahat ovat peräisin. Rahoittaako teoksen joku tietty tuotantoyhtiö, joka ajaa tiettyä agendaa? Tuleeko televisiosarjan budjetti tv-kanavalta, joka on tunnettu tietyn laisesta poliittisesta linjasta? Rahoittajilla useimmiten on omat toiveensa ja vaatimuksensa mitä

³¹⁶ Berkhofer 2008, 175–179.

³¹⁷ Berkhofer 2008, 177.

³¹⁸ Berkhofer 2008, 178.

teoksessa esitetään, joten nämä seikat saattavat vaikuttaa paljonkin siihen, miten historiaa niissä käytetään.

Budjettikysymykset vaikuttavat suuresti myös itse kuvausprosessiin ja sarjan sisältöön. Esimerkiksi konflikteja ja sotia kuvaavien sarjojen taistelukohtaukset, muun muassa niiden laajuus, pituus ja yksityiskohtaisuus, määrittyvät suurelta osin budjetin suuruuden mukaan. Tämä lienee ollut suuresti vaikuttavana tekijänä myös Valkoisen kuningattaren taistelukohtausten kuvaamiseen. Muutamat sarjassa nähtävät taistelukohtaukset keskittyvät muutaman niihin osaa ottavien päähenkilöiden toimiin.³¹⁹ Varsinaisia armeijoita sarjassa ei myöskään nähdä, vaikka tosiasiasa sarjassa nähtyihin taisteluihin otti osaa jopa tuhansia miehiä. Sotajoukkoja kuvaamaan on käytetty muutamia kymmeniä taustanäyttelijöitä antamaan kuvaa taistelutilanteesta suurten armeijoiden jäädessä kuvan ulkopuolelle. Käytäntö on monissa sarjoissa ja elokuvissa käytetty, sillä suurten taistelukohtausten kuvaaminen on ymmärrettävän kallista ja aikaa vievää, joten näillä valinnoilla sarja pyrkii lähinnä luomaan illuusiota suuremmasta taistelusta, kuin esittämään taistelun kokonaisuudessaan.

Budjetti määrää myös paljon sarjan tai elokuvan näyttelijäkaartin suuruutta ja samalla myös sarjan hahmokaartia.³²⁰ Ruusujen sodan tapaista vahvasti henkilöihin keskittyvää konfliktia kuvaavan sarjan hahmokaartin rajaaminen on varmasti ollut hankala tehtävä sarjan käsikirjoittajille, sillä ruusujen sodan tärkeiden henkilöiden lista on melkoisen pitkä. Tähän suurimmin vaikuttava päätös on sarjan aloittaminen vuodesta 1464. Tämän myötä suurin osa sodan aloittaneista ja siihen vaikuttaneista henkilöistä, kuten esimerkiksi Yorkin veljesten isä Rikhard Yorkin herttua, Suffolkin herttua William de la Pole, sekä Somersetin herttua Edmund Beaufort, sarjassa esiintyvän Margaret Beaufortin isä, ei sarjassa esiinny, eikä sarjaa edeltäviin tapahtumiin ja henkilöihin kovin usein viitata, todennäköisesti katsojien hämmennyksen välttämiseksi. Sarjan pituudella on todennäköisesti ollut tähän myös osansa. Alusta alkaen kymmenen jakson mittaiseksi suunnitellun sarjan ruutuaika on rajallinen ja jaksomäärä melkoisen pieni noin 20

³¹⁹ The White Queen 2013, jakso 5.

³²⁰ Berkhofer 2010, 178.

vuoden mittaisen ajanjakson esittämiseen ja siitä osan käyttäminen erilaisiin takaumajaksoihin olisi vienyt aikaa pois varsinaisilta päähahmoilta.

5. Päätäntö

Kuten on jo moneen kertaan sanottu, ruusujen sodan historiaa on jo 1500-luvulta asti käytetty kertomaan myös kulloisenkin kirjoittajan oman ajan tilanteeseen. Konfliktisarjan monet vaiheet ja hahmot sopivat mainiosti poliittisten mielipiteiden ja näkökantojen esittämiseen vertauskuvan keinoin. Kuten Shakespearen ja Mary Shelley'n teoksista näkyy, ruusujen sodan aiheet kiehtoivat ihmisiä nimenomaan sisäpoliittisesti epävakaina aikoina, jolloin Rikhard Yorkin herttuan, Rikhard III:n ja Perkin Warbeckin tapaisilla, voimakaspersonaisilla ja symbolisilla hahmoilla oli kansan riveissä runsaasti tarttumapintaa. Usein sotaa käytettiin varoittavana esimerkkinä, mitä valtakunnan sisäiset riidat saattaisivat pahimmillaan aiheuttaa. Kukin teoksista käyttää historiaa omiin tarkoituksiinsa omilla tavoillaan.

Shakespeare otti näytelmiensä avulla kantaa 1490-luvun sekavaan poliittiseen tilanteeseen, jolloin hallinnossa tapahtuva sukupolvenvaihdos ja kruununperimyksen epäselvyys aiheutti laajaa epävarmuutta ja valtakamppailua ja oli osaltaan myös tukemassa vallitsevaa Tudor-suvun valta-asemaa. Mary Shelley otti omalla teoksellaan kantaa oman aikansa hallitsijoiden edesottamuksiin ja samalla peiteltysti kritisoi perinnöllistä monarkiaa instituutiona ja aatelin valta-asemaa yhteiskunnassa nopeasti muuttuvassa maailmassa. Valkoinen Kuningatar puolestaan käyttää ruusujen sotaa tuomalla esiin naisten aseman aktiivisina historiallisina toimijoina historian tapahtumissa.

1800-luvulla keskiaika yleisemmin nousi todella suureksi inspiraation lähteeksi monilla kulttuurin aloilla ja on siitä asti ollut näkyvästi esillä niin kirjallisuudessa kuin

populaarikulttuurissakin. Nykyaikaan tultaessa medievalismi on saanut myös uusia suuntia. Perinteisten keskiaikaa suoraan kuvaavien teosten rinnalle on noussut muun muassa fantasiagenre, jonka teoksissa keskiaikaiset teemat ja maailmat ovat erittäin yleisiä niin kirjallisuudessa kuin populaarikulttuurissakin. Myös ruusujen sotaa on käytetty fantasiakirjallisuuden ja elokuvien inspiraationa, kuten muun muassa *Valkoinen Kuningatar*- ja *Tulen ja Jään Laulu* – sarjat osoittavat.

Shakespearen historianäytelmät 1500-luvun lopulla toivat ruusujen sodan tapahtumat ensimmäistä kertaa kansan silmien eteen ja vaikuttivat suunnattomasti siihen, miten tapahtumasarjaa ja siihen osaa ottaneita ihmisiä on sen jälkeen esitetty niin fiktiossa kuin historiankirjoituksessakin. Ne ovat myös erinomainen esimerkki, miten viihdetarkoitukseen luotu materiaali voi vaikuttaa laajojenkin ihmismassojen käsityksiin historiasta. Tämä pätee erityisesti nykypäivänä, jolloin suurin osa ihmisistä muodostaa käsityksensä historiallisista tapahtumista juuri historiakulttuurin, pääasiassa elokuvien ja television, kautta. Yhä nykyäänkin monet näistä Shakespearen tunnetuiksi tekemistä representaatioista on vahvasti yleisessä tietoisuudessa, vaikka historian tutkimus ehkä olisikin osoittanut nämä representaatiot epätarkoiksi, kuten vaikka Rikhard III:n tapauksessa. Nämä representaatiot ovat kuitenkin säilyneet fiktion osina suurimmaksi osaksi siitä syystä, että ne ovat kiinnostavia ja sopivat hyvin kirjoittajien tarinoihin ja samalla tekevät tarinoista parempia ja sitä kautta tuottavat enemmän rahaa tekijöille, mikä on viime kädessä se suurin syy, miksi näitä teoksia ylipäätään kirjoitetaan.

Ruusujen sotaa on myös mielenkiintoisesti käytetty kommentoimaan naisten asemaa historian tapahtumissa ja roolista yhteiskunnassa, jo Mary Shelley'n *Perkin Warbeckista* asti – vaikka oikeastaanhan jo Shakespeare otti kantaa asiaan näytelmissään Margareeta Anjoulaisen hahmon kautta – ja varsinkin nykypäivänä jolloin naisten aseman tutkiminen ja käsittely on noussut ryminällä valtavirtaan. Valkoinen Kuningatar keskittyy kuitenkin erilaisiin teemoihin kuin Shelley'n teos. Siinä missä Shelley käsitteli teoksessaan naisen asemaa pääasiassa oman aikansa kontekstissa, pyrkii Valkoinen Kuningatar käsittelemään naisten roolia nimenomaan historian tapahtumissa ja tuomaan tätä näkyvämmiin valokeilaan, ei niinkään kommentoimaan naisten asemaa nyky-yhteiskunnassa, vaikka toki sivuaakin aihetta. Naisnäkökulma ruusujen sotaan ei

myöskään ole vain näiden kahden teoksen aiheita, vaan sitä on käsitelty myös muun muassa Conn Iggulden omassa ruusujen sodasta kertovassa kirjasarjassaan.

Kokonaisuutena ruusujen sodan historian käytön muutosta aikojen saatossa on hankala selvittää näin pienen otannan avulla, mutta tästä huolimatta havaittavissa on tiettyjä suuntia. Nykyaikaan tultaessa teokset ovat siirtyneet lähinnä Britanniaan ja sen politiikkaan ja yhteiskuntaan liittyvistä teemoista yleismaailmallisempien teemojen käsittelyyn, kuten Valkoisen Kuningattaren yleismaailmallisempi ote naisten rooliin historiallisina toimijoina osoittaa. Kuitenkin paremmin tämän kaltaisten muutosten löytämiseen sekä parempaan ja tarkempaan todistamiseen täytyisi ottaa tarkasteluun useampi teos, mitä minulla tässä tutkielmassa oli mahdollista ja mieluiten vielä useampien eri medioiden edustajia. Siinä olisikin yksi hyvä tapa jatkaa tutkimusta eteenpäin tulevaisuudessa. Toinen yleisempää historian käytön tutkimusta edistävä tapa olisi myös tehdä samankaltainen tutkimus jostain toisesta aiheesta ja verrata näitä sitten keskenään, jolloin saataisi aikaan yleisempi kuva historian käytöstä kulttuurissa. Varsinkin nykypäivänä ja tulevaisuudessa historiafiktion yhä yleistyessä sen tutkiminen on yhä tarpeellisempaa ja ajankohtaisempaa.

5. Lähteet

5.1. Alkuperäislähteet

Shakespeare, W, 1623, *The first Part of Henry the Sixt* (1 Henrik VI). London: Edward Blount, William and Isaac Jaggard.

Shakespeare, W, 1623, *The second Part of Henry the Sixt, with the death of the Good Duke Humfrey* (2 Henrik VI). London: Edward Blount, William and Isaac Jaggard.

Shakespeare, W, 1623, *The third Part of Henry the Sixt, with the death of the Duke of Yorke*. (3 Henrik VI). London: Edward Blount, William and Isaac Jaggard.

Shakespeare, W, 1623, *The tragedie of King Richard the second*, (Rikhard II). London: Edward Blount, William and Isaac Jaggard.

Shelley M. 1857. *The Fortunes of Perkin Warbeck: A Romance*. London: George Routledge & Co.

Company Pictures & Czar Television, 2013. *The White Queen*. BBC One.

5.2. Tutkimuskirjallisuus

Adams S. 2002. *Leicester and the Court: Essays on Elizabethan Politics*. New York. Manchester University Press.

Al-Fuhaid J. 2014. *Feminine Centered History And the "Good Cause" in Mary Shelley's Perkin Warbeck*. Chapel Hill: University of North Carolina.

Baker A. 2015. "Divine Courtesy: Providence and Human Language in Shakespeare History Plays", *The Heythrop Journal*. Volume 57, issue 5, 753–769.

Baker W. 2009. *William Shakespeare*. London: Continuum.

Berkhofer, R. F. 2008. *Fashioning history: Current practices and principles*. New York: Palgrave Macmillan.

- Burke, P. 2008. *What is cultural history*. Cambridge: Polity.
- Campbell L. 1958. *Shakespeare's Histories. Mirrors of Elizabethan Policy*. San Marino, California: The Huntington Library.
- Dean P. 1982. "Shakespeare's Henry VI trilogy and Elizabethan "romance" histories: The origins of a genre". *Shakespeare Quarterly* 33(1), 34–48.
- Duby, G. 1994. *Love and Marriage in the Middle Ages*. Cambridge: Polity Press.
- Edwards J. 2011. *Mary I: England's catholic queen*. New Haven: Yale University Press.
- Egan G. 2007. *Shakespeare*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Elton G. R. 1985. *England Under Tudors*. London and New York: Methuen.
- Geary P. J. & Klaniczay G. 2013. *Manufacturing Middle Ages: Entangled History of Medievalism in Nineteenth-Century Europe*. Leiden, Boston: Brill.
- Grummit, D. 2014. *Short History of the Wars of the Roses*. London and New York: I.B. Tauris.
- Gristwood S. 2013. *Blood Sisters: The Women behind The Wars of The Roses*. New York: Basic Books.
- Hampton-Reeves S. & Rutter C. C. 2006. *The Henry VI plays*. Manchester, U.K. ; New York: Manchester University Press: Distributed in the USA by Palgrave.
- Hicks M. A. 2010. *The wars of the roses*. New Haven: Yale University Press.
- Honan P. 1998. *Shakespeare: A Life*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Howard J. E. & Rackin P. 1997. *Engendering a nation: A feminist account of shakespeare's english histories*. London: Routledge.
- Joshua E, 2008. *Mary Shelley: 'Frankenstein'*. Literature Insights. Tirril: Humanities-Ebooks.
- Kizelbach U. 2014, *Pragmatics of early modern politics: Power and Kingship in Shakespeare's History Plays*. Amsterdam: Editions Rodopi.
- Kumar K. 2003. *The Making of English National Identity*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Kupa K. 2009. *Powerfull Women in Medieval Times. Rebirth of the Female Heroine in Popular culture*. New Haven, Connecticut: Southern Connecticut State University.

- Larrington C. 2016. *Winter is Coming: The Medieval World of Game of Thrones*. London and New York: I. B. Tauris
- Laqueur T. W. 1982. The Queen Caroline Affair: Politics as Art in the Reign of George IV. *The Journal of Modern History*. Vol. 54. No 3. p. 417–466. University of Chicago Press.
- Marsden G, 2009. Henry VII: Miracle King. *History Today*. Vol. 59, iss. 3. p. 54–60.
- Martín-Párraga J. & Torralbo-Caballero J. de D. 2015. *New Medievalisms*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholar Publishing.
- Maurer H. E. 2003, *Margaret of Anjou: Queenship and Power in Late Medieval England*. Woodbridge: Boydell Press.
- McSheffrey S. 2006. *Marriage, Sex and Civic Culture in Late Medieval London*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Montoya A. C., Van Anrooij W. & Van Romburgh S. 2010. *Early Modern Medievalisms: The Interplay Between Scholarly Reflection and Artistic Production*. Leiden, Boston: Brill.
- Morrison L. & Meckler L. A. 2010. *Mary Shelley and Her Contemporaries*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Moseley C. W. R. D. 2007. *William Shakespeare: Richard III*. Penrith: Humanities-Ebooks.
- Thomas, A. D. 2012, *The Making and Remaking of History in Shakespeare's History Plays*. Cardiff: Cardiff University Press.
- Palmgren J. A. & Holloway L. M. 2005. *Beyond Arthurian Romances: The Reach of Victorian Medievalism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Parvini N. 2012. *Shakespeare's History Plays: Rethinking Historicism*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Pati M. 1990. *Beyond Tudor paradigms: Politics and language in renaissance history plays*. Winnipeg: University of Manitoba.
- Santiuste D. 2010. *Edward IV and the Wars of the Roses*. Havertown: Pen & Sword Military.
- Sites M. 2005. Chivalry and Utopian Domesticity in Mary Shelley's *The Fortunes of Perkin Warbeck*. *European Romantic Review*. Vol. 16. Iss. 5. p. 525–543.

- Smith E. A. 1999. *George IV*. New Haven and London: Yale University Press.
- Veijola A. & Mikkonen S. 2016. Mitä historia on: aloittavien historianopiskelijoiden historiakäsitykset. *Kasvatus & Aika*. Vol. 10. Iss. 3. p. 6–21.
- Watt D. 1997. *Medieval Women in Their Communities*. Toronto: University of Wales.
- Webster-Garret E. L. 2007. The Politics of Ambivalence: Romance, History and Gender in Mary W. Shelley's *Fortunes of Perkin Warbeck*. *Clio: A Journal of Literature, History and the Philosophy of History*. Vol. 37. Iss. 1. p. 49–68.
- Webster-Garret E. L. 2001. *Mary Wollstonecraft Shelley After 1822: Romance, Realism And The Politics Of Gender*. Denver: Faculty of Arts and Humanities, University of Denver.
- Wells R. H. 2009. *Shakespeare's Politics: A Contextual Introduction*. London: Continuum.

5.3. Internetlähteet

- Barnet L. & Hicks M. 2013. *A medieval historian's view on The White Queen*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2013/jun/24/medieval-historians-view-white-queen/> (viitattu 29.5.17)
- Crowther D. 2016 *Catherine Gordon and Perkin Warbeck*. The History of England-website. www.thehistoryofengland.co.uk/resource/catherine-gordon-and-perkin-warbeck (viitattu 13.11.18)
- English Monarchs website. www.englishmonarchs.co.uk/plantagenet_26.html
- Folger Shakespeare Library. <http://www.folger.edu/shakespeares-works>. (viitattu 28.3.17)
- Garner T. 2016. *Curse of King James: Scotland's royal calamities 1406–1688*. The History Answers-website. www.historyanswers.co.uk/kings-queens/the-curse-of-king-james-scotlands-royal-calamities-1406-1688/ (viitattu 13.11.18)
- Jones, B, 2015, *Five things we've learned about Richard III since he was found*, CNN, <http://edition.cnn.com/2015/03/22/europe/richard-iii-burial-5-things/>. (viitattu 28.3.17)

Meslow, Scott. 2013. INTERVIEW: The White Queen writer Philippa Gregory. The Week. <http://theweek.com/articles/461208/interview-white-queen-writer-philippa-gregory/> (viitattu 29.5.17)

Mather R. 2014. *The Paterloo Massacre*. British Library. www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/the-paterloo-massacre (viitattu 13.11.18)

Ridgeway C. 2016. *Perkin Warbeck by Sarah Bryson*. Tudor Society. www.tudorsociety.com/perkin-warbeck-by-sarah-bryson/ (viitattu 13.11.18)

Smith A. 1953. *The Cato Street Conspiracy*. History Today. www.historytoday.com/alan-smith/cato-street-conspiracy (viitattu 13.11.18)

Swyny J. 2016. *Was Romantic Love the Driving Force Behind Marriage Formation in Early Modern England?* www.gorffennol.swansea.ac.uk/wp-content/uploads/2016/04/Joe-Swyny2.pdf. (viitattu 20.01.19)

The Biography.com website. www.biography.com/people/mary-shelley-9481497/ (viitattu 13.11.18)

The Biography.com website, 2016, *William Shakespeare Biography*, A&E Television Networks. <http://www.biography.com/people/william-shakespeare-9480323> (viitattu 28.3.17)

Trueman C. N. 2018. *The Lambert Simnel Rebellion*. History learning site. www.historylearningsite.co.uk/tudor-england-lambert-simnel-rebellion (viitattu 13.11.18)

Richard III society online. <http://www.richardiii.net/aboutus.php> (viitattu 28.3.17)

Web of Mind-Editors. www.radford.edu/webofmind/pwp.htm (viitattu 28.11.18)